

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME BÖLÜMÜ
MUHASEBE-FİNANSMAN ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYAKKABI İMALAT SEKTÖRÜNDEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN
SORUNLARI VE MANİSA BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA

135451

HAZIRLAYAN
MURAT ALBAYRAK

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. A. CEVDET KAYALI

T.C. YÜREKÖZMETİN KURULU
KURUMSAL MERKEZ

MANİSA

2003

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU****YAZARIN**

Soyadı : **ALBAYRAK**
Adı : **MURAT**

Tez No :
Konu Kodu :
Üniv. Kodu :
Merkezimizce doldurulacaktır
Kayıt No :

TEZİN ADI

Türkçe : **Ayakkabı Sektöründeki KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Manisa Bölgesinde Bir Uygulama**

İngilizce : **Financial Problems of SME's in Footwear Manufacturing Sector And An Application in Manisa Region**

TEZİN TÜRÜ

Yüksek Lisans Doktora Doçentlik Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

ÜNİVERSİTE : **Celal Bayar Üniversitesi**
ENSTİTÜ : **Sosyal Bilimler Enstitüsü**
FAKÜLTE :
DİĞER KURULUŞLAR :
TARİH : **..../...../2003**

TEZ YAYINLANMIŞSA

YAYINLAYAN :
BASIM YERİ :
BASIM TARİHİ :
ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

SOYADI, ADI : **KAYALI, A. Cevdet**
UNVANI : **Yrd. Doç. Dr.**

TEZİN YAZILDIĞI DİL : **TÜRKÇE** TEZİN SAYFA SAYISI : **127**
REFERANS SAYISI : **123**

TEZİN KONUSU : Ayakkabı imalat sektöründeki KOBİ'ler ve finansman sorunları, finansman kaynakları.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER : KOBİ, Ayakkabı, Finansman, Kredi

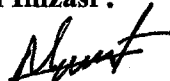
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER : SME, Footwear, Finance, Credit

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Yazarın İmzası :

Tarih : **21.09/2003**

ÖZET

Son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki ayakkabı ve deri imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin üretimlerini işgücü maliyeti düşük olan ülkelere kaydırma eğilimleri Türkiye için özellikle ayakkabı imalat sanayinde önemli fırsatlar doğurmuştur.

Bu çalışmada Manisa İli'nde ayakkabı imalat sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta boyutlu işletmelerin finansman sorunları incelenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Öncelikle genel olarak KOBİ'lerin tarihsel gelişimi, özellikleri ve tanımları teorik olarak, daha sonra ayakkabı imalat sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri, dış ticareti, dünya ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerindeki durumu, gümrük birliğinin sektöre etkisi ele alınmıştır.

Son olarak sektörün sorunlarını belirlemek amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasının sonucunda Manisa İli'ndeki ayakkabı imalat sektöründeki finansman sorunlarının genellikle Türkiye'deki sektör sorunları ile paralellik gösterdiği, ancak altyapı, işyeri seçimi, kalifiye eleman konularında sorunların bir ölçüde aşıldığı görülmüştür.

Çalışmanın son bölümünde anket çalışmasının sonuçlarına da dayanarak ayakkabı imalat sektöründeki sorunların çözümüne yönelik önerilere yer verilmiştir.

ABSTRACT

Recently many developed countries have shifted their leather & footwear manufacturing industries to the countries that have cheaper labor. That shifting created positive opportunities for Turkish leather and footwear manufacturing industry.

In this study we have searched financial problems and solutions for small and medium size businesses (S&MSB) that are in leather & footwear manufacturing industry in Manisa. The study includes some of the following topics; History of small and medium size businesses, theoretical framework of small and medium size businesses, the role of leather and footwear manufacturing industry in Turkish economy and in the European Union countries.

The next part contains a survey, in order to identify the major problems of the leather and footwear manufacturing industry in Turkey. The survey helped us to understand the effects of recent economical crises on leather and footwear manufacturing industry respect to the rest of the industries in Turkish economy. As a result, we have seen that in Turkey, there are many similarities between leather and footwear manufacturing industry and the other industries in terms of the financial problems.

Finally the last part of the study includes some solution suggestions for the leather and footwear manufacturing industry's problems.

Önsöz

Bu çalışma sürecinde anket çalışmasının tabana yayılması ve sağlıklı yapılması için yardımlarını esirgemeyen Manisa Ayakkabıcılar Odası Başkanı sayın Mehmet NARİN'e ve tez çalışmam boyunca her türlü desteği vermesinden, sabır ve anlayışından dolayı sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ayakkabı İmalat Sektöründeki KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Manisa Bölgesinde Bir Uygulama” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara ait atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23.10.9/2003

Murat ALBAYRAK

TUTANAK

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../2003 tarih ve ..... sayılı toplantısının oluşturulan Jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesine göre İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman Programı Yüksek Lisans öğrencisi Murat ALBAYRAK'ın "Ayakkabı İmalat Sektöründeki Kobi'lerin Finansman Sorunları ve Manisa Bölgesinde Bir Uygulama" konulu tezi incelenmiş ve aday ...../...../2003 tarihinde saat ..... jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim Dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna oy ..... İle karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

YÖK TEZ VERİ GİRİŞ FORMU.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
GİRİŞ	1
1. DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOYUTLU İŞLETMELER	3
1.1 KOBİ Tanımı	3
1.2 KOBİ'lerin Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	9
1.2.1 KOBİ'lerin Güçlü Yönleri	9
1.2.2 KOBİ'lerin Zayıf Yönleri	11
1.3 Dünya'da KOBİ'lerin Gelişimi ve Önemi	12
1.4 Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler ve Gelişimi	16
1.5 Türkiye'de KOBİ'ler ve Gelişimi	22
1.6 KOBİ'lerin Sorunları	28
1.6.1 Finansman Sorunları	29
1.6.2 Bürokratik Sorunlar	31
1.6.3 Pazarlama Sorunları	32
1.6.4 Üretim ve Girdi Teminindeki Sorunlar	33
1.6.5 İşyeri ve Yönetim Sorunları	34
1.6.6 Eğitim Sorunları	35
2. TÜRKİYE'DE AYAKKABI SANAYİ ve MANİSA İLİ EKONOMİSİ.....	36
2.1 Sektörün Genel Durumu	37
2.2 Sektörün Dış Ticaret Hacmi.....	41
2.2.1 İhracat	41
2.2.2 İthalat	45
2.2.3 Gümrük Birliği'nin Türk Ayakkabı Sanayi'ne Etkisi.....	48
2.2.4 Dünya Ayakkabı Ticareti	49
2.2.5 Avrupa Birliği'nde Durum	52
2.3 Türkiye'de Ayakkabı Sanayi'nin Sorunları.....	53
2.4 Manisa İli Ekonomisi	58
3. MANİSA İLİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN AYAKKABI ÜRETİM SEKTÖRÜNDEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN SORUNLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA VE SONUÇLARI.....	64
3.1 Araştırmanın Amacı.....	64
3.2 Araştırmanın Kapsamı	64
3.3 Araştırmanın Yöntemi	65
3.4 Araştırmada Elde Edilen Bulgular	66
3.4.1 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bağlı Buldukları Mesleki Kuruluş	66
3.4.2 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapıları.....	67
3.4.3 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapılarını Değiştirme İsteği	68
3.4.4 Ankete Katılan KOBİ'lerin İnternet Teknolojilerini Kullanmaları	70
3.4.5 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kuruluş Yeri Seçimi.....	71
3.4.6 Ankete Katılan KOBİ'lerin İşgören Sayısı	72
3.4.7 Ankete Katılan KOBİ'lerin Faaliyet ve Hedef Pazarları	73
3.4.8 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ürettiği Ürünlerin Markaları	74

3.4.9 Ankete Katılan KOBİ'lerde Finansal Planlama.....	75
3.4.10 Ankete Katılan KOBİ'lerin Mali Karar Alırken Profesyonel Destek Almaları	76
3.4.11 Ankete Katılan KOBİ'lerde Modern Finansman Tekniklerinin Kullanımı.....	77
3.4.12 Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Bir Yıl İçindeki Kredi Kullanımları	78
3.4.13 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Vadesi	79
3.4.14 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kredi Kullanmama Nedenleri	80
3.4.15 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımlarından ve Teşviklerinden Yararlanmaları	81
3.4.16 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımlarının Amaçlarına Yönelik Düşünceleri	82
3.4.17 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları Hakkındaki Düşünceleri	83
3.4.18 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yararlanmak İstedikleri Devlet Yardımları	84
3.4.19 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ortak Kullanıma Açılmasını İstedikleri Tesisler.....	85
3.4.20 Ankete Katılan KOBİ'lerin Duran Varlıklara Yatırımlarında Kullandıkları Finansman Araçları.....	86
3.4.21 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracatı.....	87
3.4.22 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Potansiyelini Etkileyen Faktörler ...	88
3.4.23 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Yapmama Nedenleri.....	90
3.4.24 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kapasite Kullanım Oranları	92
3.4.25 Ankete Katılan KOBİ'lerin Üretim Faaliyetlerinin Tam Kapasiteye Çıkamama Nedenleri.....	94
3.4.26 Ankete Katılan KOBİ'lerin Teknolojileri	95
3.4.27 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ar-Ge Çalışmaları Dağılımı	96
3.4.28 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı.....	97
3.4.29 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bilançolarındaki Aktif Değerler Toplamı ...	98
3.4.30 Ankete Katılan KOBİ'lerin Öz Sermayeleri.....	99
3.4.31 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllara Göre Kar Miktarları.....	100
3.4.32 Ankete Katılan KOBİ'lerin Borçlarının Vade Bakımından Ağırlıklı Dağılımı	101
3.4.33 Ankete Katılan KOBİ'lerin Fon Temininde Kullandıkları Kaynakların Dağılımı	102
3.4.34 Ankete Katılan KOBİ'lerde Mesleki Eğitim Dağılımı	103
3.4.35 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yeni Yatırımlara Yönelme Nedenleri Dağılımı	104
3.4.36 Ankete Katılan KOBİ'lerde Mamul Fiyatlarının Artmasına Neden Olan Faktörlerin Dağılımı.....	105
3.4.37 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hammadde/Yarımmamul Madde Kaynaklarının Dağılımı	106
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
BİBLİYOGRAFYA	113
EK 1 ANKET FORMU.....	122

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BEST	: Business Environment Simplification Task Force
CC	: Candidate Country
CE	: Europeenne Conformite
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ESKK	: Esnaf Sanatkar Kredi Kooperatifi
GYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
ITC	: International Trade Center
İDMİB	: İstanbul Deri ve Deri Mamulleri İhracatçıları Birliği
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İİBF	: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İTKİB	: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
İZTO	: İzmir Ticaret Odası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boyutlu İşletme
KOS	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSS	: Küçük Sanayi Sitesi
NAICS	: North American Industry Classification System
OGT	: Ortak Gümrük Birliği Tarifesi

SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
SBA	: Small Business Administration
SDŞ	: Sektörel Dış Ticaret Şirketi
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TAF	: Türkiye Umum Ayakkabıcılar Federasyonu
TAFNET	: Türkiye Umum Ayakkabıcılar Federasyonu İnternet Sitesi
TASD	: Türkiye Ayakkabı Sanayicileri Derneği
TASEV	: Türkiye Ayakkabı Sanayi Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Vakfı
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUAF	: Türkiye Umum Ayakkabıcılar Federasyonu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği

TABLULAR LİSTESİ

	<i>Sayfa No.</i>
Tablo 1.1 Çeşitli Ülkelerde Küçük İşletmelerle İlgili Ekonomik Göstergeler	15
Tablo 1.2 AB'de KOBİ'ler (1995).....	20
Tablo 1.3 19 (Ondokuz) Avrupa Ülkesindeki KOBİ ve Büyük İşletmelerle İlgili Temel Veriler (2000).....	21
Tablo 1.4 AB'de KOBİ'lerin Sektörel Dağılımı	22
Tablo 1.5 KOBİ'lerin Ölçeksel Dağılımı ve Türkiye Ekonomisindeki Yeri.....	27
Tablo 2.1 2001 Dönemi Yıllık Gelir Vergisi Beyanlarında Ayakkabı İmalat Sektörü..	38
Tablo 2.2 2001 Dönemi Kurumlar Vergisi Beyanlarında Ayakkabı İmalat Sektörü.....	39
Tablo 2.3 Türkiye'nin Ayakkabı İhracatı	43
Tablo 2.4 Ürün Gruplarına Göre Ayakkabı İhracatı	43
Tablo 2.5 Ayakkabı İhraç Edilen Başlıca Pazarlar	44
Tablo 2.6 Türkiye'nin Ayakkabı İthalatı	47
Tablo 2.7 Ayakkabı İthal Edilen Başlıca Pazarlar (1000 \$)	47
Tablo 2.8 Ayakkabı İthalatının Gelişimi.....	47
Tablo 2.9 Türkiye'de Ayakkabı İthalatına Uygulanan Gümrük Vergileri.....	49
Tablo 2.10 Dünya Ayakkabı İhracatı (1995-1998) (1000 \$)	51
Tablo 2.11 Manisa İli'nde Sektörel Bazda İşyeri Sayıları ve İstihdam	60
Tablo 2.12 2003 Yılı Temmuz Ayı İtibarıyla Manisa İli'ndeki Faal Vergi Mükellefi Sayıları	62
Tablo 3.1 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bağlı Buldukları Mesleki Kuruluşlara Göre Dağılımı	66
Tablo 3.2 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapılarının Dağılımı	67
Tablo 3.3 Hukuki Yapılarını Değiştirmek İsteyen İşletmelerin Dağılımı	68
Tablo 3.4 Ankete Katılan KOBİ'lerin İnternet Teknolojilerini Kullanma Dağılımları .	70
Tablo 3.5 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kuruluş Yeri Seçimi	71
Tablo 3.6 Ankete Katılan KOBİ'lerin Toplam Çalışan Sayısı Dağılımı	72
Tablo 3.7 Yalnız Üretim Birimlerinde Çalışan Sayısı	72
Tablo 3.8 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hedef Pazar/Faaliyet Pazarı Dağılımları.....	73
Tablo 3.9 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ürettiği Ürünlerin Marka Durumu Dağılımı.....	74

Tablo 3.10 Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansal Planlama Dağılımı.....	75
Tablo 3.11 Ankete Katılan KOBİ'lerin Mali Karar Alırken Profesyonel Yardım Alma Dağılımı	76
Tablo 3.12 Ankete Katılan KOBİ'lerin Modern Finansman Tekniklerinden Yaralanma Dağılımı.....	77
Tablo 3.13 Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Bir Yıl İçinde Kredi Kullanımları Dağılımı.....	78
Tablo 3.14 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Vadesinin Dağılımı.....	79
Tablo 3.15 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kredi Kullanmama Nedenleri Dağılımı.....	80
Tablo 3.16 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları ve Teşviklerinden Yararlanma Dağılımı.....	81
Tablo 3.17 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımlarının Amaçlarına Yönelik Düşüncelerinin Önem Derecesine Göre Dağılımı.....	82
Tablo 3.18 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı	83
Tablo 3.19 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yararlanmak İstedikleri Devlet Yardımlarının Dağılımı	84
Tablo 3.20 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ortak Kullanıma Açılmasını İstedikleri Tesislerin Dağılımı	85
Tablo 3.21 Ankete Katılan KOBİ'lerin Duran Varlıklara Yatırımlarında Kullandıkları Finansman Araçlarının Dağılımı	86
Tablo 3.22 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Dağılımları	87
Tablo 3.23 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Potansiyelini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecesine Göre Dağılımı	89
Tablo 3.24 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Yapmama Nedenlerinin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı	91
Tablo 3.25 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranları Dağılımı	92
Tablo 3.26 Ankete Katılan KOBİ'lerin Üretim Faaliyetlerinin Tam Kapasite Düzeyine Çıkamama Nedenlerinin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı	94
Tablo 3.27 Ankete Katılan KOBİ'lerin Teknolojilerini Yenilememe Nedenleri Dağılımı.....	95

Tablo 3. 28 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ar-Ge Faaliyetleri Dağılımı.....	96
Tablo 3.29 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı	97
Tablo 3.30 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı	98
Tablo 3.31 Ankete Katılan KOBİ'lerin Öz Sermayelerinin Dağılımı	99
Tablo 3.32 Ankete Katılan KOBİ'lerin Son üç Yıllık Ortalama Kar Miktarları	100
Tablo 3.33 Ankete Katılan KOBİ'lerin Borçlarının Vade Bakımından Ağırlıklı Dağılımı.....	101
Tablo 3.34 Ankete Katılan KOBİ'lerin Fon Temininde Kullandıkları Kaynakların Önem Derecesine Göre Dağılımı.....	102
Tablo 3.35 Ankete Katılan KOBİ'lerde Mesleki Eğitim Dağılımı.....	103
Tablo 3.36 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yeni Yatırımlara Yönelme Nedenlerinin Önem Derecesine Göre Dağılımı.....	104
Tablo 3.37 Ankete Katılan KOBİ'lerde Mamul Fiyatlarının Artmasına Neden Olan Faktörlerin Önem Derecesine Göre Dağılımı	105
Tablo 3.38 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hammadde/Yarımamul Madde Temin Ettikleri Kaynakların Önem Derecesine Göre Dağılımı.....	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 3.1 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bağlı Buldukları Mesleki Kuruluşlara Göre Dağılımı.....	67
Şekil 3.2 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapıları.....	68
Şekil 3.3 Hukuki Yapılarını Değiştirmek İsteyen İşletmeler	69
Şekil 3.4 Ankete Katılan KOBİ'lerin İnternet Teknolojileri İle Olan İlişkisi.....	70
Şekil 3.5 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kuruluş Yeri Seçimi.....	71
Şekil 3.6 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ürettiği Ürünlerin Markaları	74
Şekil 3.7 Ankete Katılan KOBİ'lerde Finansal Planlama.....	75
Şekil 3.8 Ankete Katılan KOBİ'lerin Profesyonel Destek Almaları	76
Şekil 3.9 Ankete Katılan KOBİ'lerin Modern Finansman Tekniklerinden Yararlanmaları.....	77
Şekil 3.10 Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Bir Yıl İçindeki Kredi Kullanımları.....	78
Şekil 3.11 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Vadeleri	79
Şekil 3.12 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları ve Teşviklerinden Yararlanma Dağılımı.....	81
Şekil 3.13 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları Hakkındaki Düşünceleri	83
Şekil 3.14 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yararlanmak İstedikleri Devlet Yardımları	84
Şekil 3.15 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ortak Kullanıma Açılmasını İstedikleri Tesisler..	85
Şekil 3.16 Ankete Katılan KOBİ'lerin Duran Varlıkların Finansmanında Kullandıkları Araçlar	86
Şekil 3.17 KOBİ'lerin Kapasite Kullanım Oranları (Sütun Grafik)	93
Şekil 3.18 Yıllara Göre KOBİ'lerin Kapasite Kullanım Oranı Değişimi	93
Şekil 3.19 Ankete Katılan KOBİ'lerin Teknolojilerini Yenilememe Nedenleri.....	95
Şekil 3.20 Ankete Katılan KOBİ'lerde Ar-Ge Faaliyetleri.....	96
Şekil 3.21 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı	97
Şekil 3.22 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bilançolarındaki Aktif Değerler Toplamı	98
Şekil 3.23 Ankete Katılan KOBİ'lerin Öz Sermayeleri.....	99
Şekil 3.24 Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Üç Yıllık Ortalama Kar Değişimi	100
Şekil 3.25 Ankete Katılan KOBİ'lerin Borçlarının Vade Bakımından Dağılımı	101

GİRİŞ

Soğuk savaşın bitimi ile dünyamızda temelini çoğulcu demokrasi ve rekabetçi piyasa ekonomisinin oluşturduğu yeni bir düzen oluşmaktadır. Para, sermaye ve mal hareketlerinin ülkelerin sınırlarını aştığı, ulusal ekonomik sistemlerin birbirine bağlı ve bağımlı duruma geldiği ve “küresel karşılıklı bağımlılık” olarak adlandırılabilen bu yeni dünya düzeninde işletmeler artık ulusal pazarlar için değil, uluslararası pazarlar için üretime yönelmektedirler. Ulusal piyasaların uluslararası sermaye ve mal piyasaları ile bütünleştiği bu küresel bağımlılık sürecinde, bilişim ve telekomünikasyon teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile dünyamız adeta küçülerek tek bir pazar durumuna gelmektedir. Bilgisayar temelli bilişim teknolojileri üretim süreçlerini motora dayalı mekanizasyon sürecinden bilgisayara dayalı otomasyon sürecine dönüştürmektedir.¹

Uluslararası üretimde, ticari ilişkilerde ve rekabette ortaya çıkan hızlı değişimler nedeniyle, önceleri dünya piyasalarına hakim olan endüstrilerin rolü azalma eğilimine girmiş, günümüzde, daha etkin bir biçimde rekabet edebilen yeni firmalar ortaya çıkmıştır. Nitekim buna karşılık bu çerçevede tüm dünyada, Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ) ölçeğindeki üretim birimleri hızla yaygınlaşmaktadır. Fütürist John Naisbitt , “Global Paradoks” adlı kitabında dünya ekonomisi büyüyüp küreselleştikçe KOBİ’lerin iş dünyasına hakim olacaklarını ve önümüzdeki yıllarda büyük ölçekli işletmelerin daha küçük, daha yenilikçi olan işletmelerle rekabet etmekte zorlanacaklarını ileri sürmüştür.²

Günümüzde ölçek ekonomisine dayalı yığın üretim sistemleri çağını doldururken, yerini farklılaşan özel ihtiyaçları karşılayacak farklı ürün üretebilme yeteneğine sahip esnek üretim sistemleri almaktadır.³

Günümüz sanayi toplumlarında standart bir üretimden müşterilerin isteklerinin farklılığına dayanan çoklu üretime geçilmiş, entegre tesislerin yerini ana sanayi-yan sanayi bütünleşmesine yönelik, daha esnek hızlı modeller almıştır. Bu hızlı değişime büyük işletmeler kısa zamanda uyum gösterememekte bu işletmelerde adeta

¹ Halil Sarıaslan, *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları: Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi*, Ankara: TOBB, 1994, ss. 7-8

² Ali Metin Ünal ve Ramazan Gökbuнар, “Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde KOBİ’lere Yönelik Devlet Yardımları”, CBU-İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı. 2, Manisa: 1996, s. 125

³ I. Umabayashi and JCER Forecasting Associates, *Challenge to Small and Medium Sized Companies Approaching the 21st Century*, Tokyo : Japan Center for Economic Research, 1990, s. 8

“dinozorlaşma sendromu (bürokratik katılık, esnek olamama)” yaşanmaktadır. Bu durum KOBİ’leri, bu tür üretimi gerçekleştirmede avantajlı kılmaktadır. Böylece KOBİ’ler esnek üretim sistemlerinin gerektirdiği işletme tipi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴

Bu bağlamda KOBİ’ler yapısal özellikleri nedeniyle gerek teknolojideki ve üretim sistemindeki, gerekse de tüketici taleplerindeki değişikliklere kolay uyum sağlayan işletmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. KOBİ’ler istihdam potansiyeli de yüksek olan işletmelerdir. Bir ülkenin ekonomik yapısının güçlendirilmesi, sermaye birikimlerinin değerlendirilmesi gibi konularda KOBİ’ler önemli rol oynamaktadırlar. KOBİ’ler büyük ölçekli işletmelere fason üretim yaparak ham ve yarı mamul madde temininde de önemli görevler üstlenmektedirler.

İşgücü maliyetinin yüksek olduğu özellikle Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş olan ülkelerde deri ve ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üretimlerini işgücü maliyetinin daha ucuz olduğu ülkelere kaydırma eğilimine girmişlerdir. Bu durum özellikle ayakkabı sektöründe Türkiye için yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde KOBİ’lerin gelişimi, önemi, tanımı, güçlü ve zayıf yönleri ile sorunları irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Türkiye’de Ayakkabı Sanayi’nin yeri ve önemine değinilmiş, dış ticaret durumu üzerinde durulmuş, dünya ayakkabı dış ticareti ile kıyaslaması yapılmış, sorunları irdelenmiştir. Yine ikinci bölümde Manisa ilinin ekonomik özelliği ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Manisa il merkezindeki KOBİ kapsamında yer alan ayakkabı imalat sektöründeki işletmeler üzerinde bir anket çalışması yapılarak finansman sorunları belirlenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

---

⁴ Cevdet Kayalı, Ramazan Gökbnar, Hüseyin Aktaş, yayınlanmamış makale, “KOBİ’lerde Yönetim Krizi ve Toplam Kalite Yönetimi”, TOSYÖV KOBİ’lerin Sorunları Makale Yarışması (ikincilik ödülü), 2002, s. 1

1. DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOYUTLU İŞLETMELER

KOBİ'ler bir ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınma dinamiklerinin başında yer alan unsurlardandır. Ülke ekonomilerinin canlılıkları, elastikiyete sahip olmaları, teknolojik yenilenme ve talebe adaptasyon gibi faktörlerin sağlanmasında KOBİ'lerin rolü büyüktür.⁵

Günümüz bilişim çağında küreselleşme eğilimine giren ekonomik faaliyetler, üretimde hedef pazarın bütün bir dünya haline gelmesine yol açmıştır. Bu süreç içerisinde firmaların rekabet, üretim stratejileri ve ölçekleri değişmiştir. Zaman içerisinde büyük ölçek ekonomisi kavramına dayanan yığın üretim sistemleri yerini değişen tüketici gereksinimlerini karşılayabilecek, esnek bir üretim yapısına sahip daha küçük sistemlere bırakmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra KOBİ'ler gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde çok önemli bir yere sahip olmuş, ülke yönetimleri KOBİ'leri destekleyecek özel programlar ve teşvikler geliştirmişlerdir.

Esnek üretim sistemi firmalar arasındaki ilişkileri de esnek hale getirirken, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler, tedarik, üretim, pazarlama ve sermayeyi global boyuta erdirmiştir.⁶

1.1 KOBİ Tanımı

Gerek dünyada, gerekse de Türkiye'de KOBİ'ler ile ilgili literatür incelendiğinde KOBİ terimi ile ilgili genel kabul görmüş ortak ve kesin bir tanıma rastlanamamıştır.

Günümüzde KOBİ'ler için kesin çizgileri ile evrensel bir tanım yapılamamaktadır. Bu kavramın içeriği ülke, bölge, kültür ve yöreye göre değişebilmektedir.⁷ KOBİ tanımı, işletmelerin işkollarına, kullandıkları üretim

⁵ SAÜ Avrupa Birliği Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi, *AB Türkiye Bülteni Sayı 2*, Sakarya: 2000

⁶ Ayşehan Çakıcı, *Mersin'de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ'lerin) Sorunları ve Beklentileri*, Mersin: T.C. Mersin Üniversitesi Yayınları No:9, 2002, s. 4

⁷ F. Merih Olcay, *Gümrük Birliği Sürecinde Mali Yardımların Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Etkisi*, Ankara: Vakıfbank Yayınları, 1996, s. 3

tekniklerine, türüne⁸, zamana, araştırmalara, kişi ve kuruluşlara göre de değişebilmektedir.⁹

Genel olarak KOBİ deyiimi; hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşımaktadır.¹⁰ Aslında işletmelerin büyüklük bakımından gruplara ayrılması gerçekte göreceli veya görünüşte bir anlam ifade eder.¹¹ Küçük işletmeleri tanımlamak oldukça güçtür.¹² İşletmelerin nitel ve nicel özellikleri çok büyük farklılıklar göstermektedir ve tüm nitel ve nicel özellikleri kapsayan, genel bir geçerliliği olabilecek bir tanıımı, değil tüm ülkeler, bir ülke içindeki tüm sektörler için bile geliştirmek mümkün olmamaktadır.¹³ Çeşitli ülkelerde kullanılan ölçütler farklı olmakla birlikte, kolay ölçülebilirliği bakımından çalıştırılan işi sayısının genel kabul gördüğü anlaşılmaktadır.¹⁴ KOBİ tanımını etkileyen belli başlı faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir¹⁵:

- Zaman,
- Ekonomik düzey,
- Sanayileşme düzeyi,
- Kullanılan teknoloji,
- Pazarın büyüklüğü,
- Faaliyette bulunulan işkolu,
- Kullanılan üretim tekniği,
- Üretilen malın özellikleri,
- İşgören sayısı,
- Kuruluş ve araştırmalar.

⁸ Çakıcı, s. 5

⁹ Zeyyat Sabuncuoğlu, Tuncer Tokol, *İşletme I-II*, Bursa: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1997, s. 36

¹⁰ Rebi Savaşır, *Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler Açısından İstihdam Politikaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.30

¹¹ Rezan Tatlıdil, Aykan Candemir, *İhracata Yönelik Küçük ve Orta Boyutlu İşletmelerde Pazarlama Eğitiminin Firma Gelişimine Katkısı, İzmir Örneği*, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları, No: 50, 1998, s. 1

¹² Güngör Onal, *Temel İşletmecilik Bilgisi*, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000, s. 34

¹³ Halil Sarıaslan, *Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İmalat Sanayi İşletmelerinin Sorunları ve Yeni Stratejiler*, Ankara: TOBB Yayınları, Genel Yayın No: 309, 1996, s. 4

¹⁴ Birgül Tosyalı Sarıkaya, *KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri*, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları, No: 20, 1995, s. 9

¹⁵ Canan Çetin, *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*, İstanbul : Der Yayınları, 1996, s.35

KOBİ'lerin özellikleri ise şöyle sıralanabilir:¹⁶

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadır,
- Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratmaktadır,
- Yapıları itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir,
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedir,
- Teknolojik yeniliklere daha yatkındır,
- Bölgeler arası dengeli kalkınmayı sağlar,
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirir,
- Ferdi tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirir,
- Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır,
- Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurudur,
- Demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana sigortalarından biridir.

Avrupa Birliği, KOBİ tanımları konusunda gerek Ulusal gerek Birlik bazında karışıklığa neden olmamak üzere yeni bir ortak tanım geliştirmiştir.¹⁷ AB Komisyonu tarafından KOBİ'lerin tanımına ilişkin 1996 yılında alınan tavsiye kararı (Commission Recommendation 96/280/EC) ile bir düzenleme yapılmış, yürürlükteki Birlik kanununda bu tavsiye kararı benimsenmiştir. 1996 yılında alınan tavsiye kararı 25 Haziran 2002'de komisyon tarafından değiştirilmiş ve KOBİ tanımına ilişkin yapılan açık müzakereler ise 10 Eylül 2002'de sona ermiştir.¹⁸

AB Komisyonu KOBİ tanımına göre ekonomik faaliyette bulunan herhangi bir varlık yasal şekline bakılmaksızın bir işletme olarak göz önüne alınmaktadır. Bu tanım özellikle (zanaat) veya diğer faaliyetlerle uğraşan tek sahipli işletmeleri, aile işletmelerini, ortaklıkları ve sürekli ekonomik bir faaliyetle meşgul olan kurumları kapsar. AB Komisyonu; 25.06.2002 tarihli "Küçük ve Orta Boyutlu İşletmelere İlişkin 96/280/EC Tavsiyesini Düzeltme Ön Taslağı" ile 1996'da alınan kararlara bazı ekler getirmiş ve KOBİ tanımında bazı değişikliklere gitmiştir.

¹⁶ KOSGEB, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler",
<<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSIsletmeler.asp>> (25.07.2003)

¹⁷ Meral Sayın, Mustafa Akan Fazlıoğlu, *Avrupa Birliğinde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları*, Ankara: KOSGEB-Avrupa Bilgi Merkezi, 1997

¹⁸ The European Commission Enterprise Consultations, "Definition of Small and Medium-Sized Enterprises (SME) - Second External Consultation" 10/09/2002,
<http://europa.eu.int/comm/enterprise/consultations/sme_definition/consultation2/index_en.htm>
(28/07/2003)

Buna göre:¹⁹

- Çalışan sayısı 250'den, yıllık cirosu 50 milyon Euro'dan, az olan, bilanço toplamı 43 milyon Euro'yu aşmayan işletmeler KOBİ kapsamındadır.
- Küçük ve orta boyutlu işletmeler arasında bir ayırım yapmak gerekirse; küçük işletmeler 50'den az çalışanı olan, yıllık ciroları veya bilanço toplamları 10 milyon Euro'yu aşmayan işletmeler küçük işletmelerdir.
- Mikro işletmeler ile küçük işletmeler arasında bir ayırım yapmak gerekirse 10'dan az çalışanı olan, yıllık ciroları veya bilanço toplamları 2 milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler mikro işletmelerdir.

Yukarıdaki ölçütlere uyan işletmeler aynı zamanda Avrupa Komisyonu'nun 3 Nisan 1996'da aldığı ve halen geçerli olan karara göre "bir işletmenin KOBİ kapsamına girebilmesi için; bir işletmenin veya bir gruba bağlı ortaklaşa veya doğrudan başka çeşitli işletmelerin sözkonusu KOBİ'deki payı %25'i aşmamalıdır (Bağımsızlık Ölçütü)²⁰". Yukarıdaki ölçütlerin uygulanmasında gerek üye ülkelerde, gerekse de diğer ülkelerde yer alan şubeler de göz önüne alınarak işletmeler bir bütün olarak ele alınır.²¹

ABD'de görevi küçük işletmeleri korumak ve güçlendirmek olan ²² Küçük İşletmeler İdaresi KOBİ'lere yönelik genel bir tanımlama getirmemiş, ancak sektörlere ve alt sektörlere göre küçük işletme tanımlarını oldukça ayrıntılı bir şekilde yapmıştır.²³

ABD'deki Küçük İşletmeler İdaresi'nin NAICS'e (North American Industry Classification System) göre yaptığı küçük işletme boyutu standardı tablosu incelendiğinde küçük işletme tanımında genellikle çalışan sayısı ve yıllık satış gelirleri ile işletmelerin faaliyette buldukları sektör/alt sektör dikkate alınmıştır. Örneğin, imalat sanayinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler için çalışan personel

¹⁹ Commission of The European Communities, "Preliminary Draft Commission Recommendation of Amending Recommendation 96/280/EC Concerning The Definition of Small and Medium Sized Enterprises", Brussel: 2002, p. 6,

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/consultations/sme_definition/consultation2/153_sme_definition_25_6_2002_pp1_11_en.pdf> (28.07.2003)

²⁰ The European Commission, 96/280/EC: "Commission Recommendation of 3 April 1996 concerning the definition of small and medium-sized enterprises (Text with EEA relevance)", Official Journal L107, 30/04/1996, P. 0004 - 0009,

<http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31996H0280&model=guichett> (20.07.2003)

²¹ AB Resmi Gazetesi'nden (Official Journal No C213, 23.07.99, p4), Mehmet Atilla Söğüt, Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları, Ankara: KOSGEB, 2001, s. 39

²² United States Small Business Administration, "About SBA", <<http://www.sba.gov/aboutsba/index.html>> (29.07.2003)

²³ United States Small Business Administration, "Guide to SBA's Definitions of Small Business", <<http://www.sba.gov/size/indexguide.html#intro>> (29.07.2003)

sayısı esas alınmıştır ve küçük işletme tanımında işletmelerin faaliyette buldukları sektörlere göre 500 veya 1500 kişiye kadar çalışanı olan işletmeler küçük işletme olarak nitelendirilmiştir.²⁴

Japonya'daki genel tanıma göre sermayeleri 300 milyondan az olan, 300'den az çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmakla beraber; toptan satış yapan işletmeler için sermayesi 100 milyon Yen'den, çalışan sayısı 100 kişiden az, perakende satış yapan işletmeler için sermayesi 50 milyon Yen'den, çalışan sayısı 50 kişiden az, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için sermayesi 50 milyon Yen'den, çalışan sayısı 100 kişiden az olan işletmeler de KOBİ olarak nitelendirilmektedir.²⁵

Türkiye'de KOBİ tanımları Cumhuriyet döneminde ilk kez, 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayi sektöründe yer alan işletmelerle ilgili bir ayırım yapılarak 10 beygirlik muharrir gücün ve 5 işçinin altında olan işletmeler küçük sanayi işletmeleri olarak kabul edilmiştir.²⁶ Türkiye'de henüz ilgili tüm kurum ve kuruluşların üzerinde uzlaştığı bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır.²⁷ Ülkemizde KOBİ kavramı sektörel ve kurumsal farklılaşma göstermektedir.²⁸ Türkiye'de KOBİ'lerin tanımında en belirgin ölçüt, işletmelerin istihdam ettikleri çalışan sayısıdır.²⁹

Türk hukukunda "Küçük ve Orta Ölçekli İşletme" deyimini çeşitli mevzuatlarda yer almaktadır. Ancak bu kavramın tanımı sadece, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulması hakkındaki kanunda yer almaktadır.³⁰

KOSGEB, 3624 sayılı Kanun'a göre 1-50 işçi çalıştıran işletmeleri küçük, 51-150 işçi çalıştıranları orta ölçekli sanayi işletmesi olarak tanımlamaktadır.³¹

HALKBANK, Kredi Garanti Fonu kapsamında işyerinde en fazla 250 işçi çalıştıran, KOBİ Sanayi Kredisi için işyerinde en çok 250 (250 dahil) işçi çalıştıran,

²⁴ United States Small Business Administration, "Small Business Size Standards matched to North American Industry Classification System (NAICS)", <<http://www.sba.gov/size/sizetable2002.html#fn17>> (29/07/2003)

²⁵ Japan Small Business Research Institute, *White Paper on Small and Medium Enterprises in Japan, The Age of the Local Entrepreneur —Birth, Growth and Revitalization of the National Economy*, 2002, p. viii

²⁶ Çetin, s. 48'den Çakıcı, s. 8

²⁷ Erdem Sezer, *Küçük ve Orta Boy İşletmelerde Belgelerle Uygulamalı ISO 9000 Nedir ? Nasıl Kurulur?*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1999, s.3

²⁸ Sarıaslan, 1996, s. 5

²⁹ R. Ali Küçükçolak, *KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yolu İle Çözümü*, İstanbul: İMKB, 1998, s. 12

³⁰ Tahir Akgemci, *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, Ankara: KOSGEB, 2001, s. 4

³¹ Mustafa H. Çolakoğlu, *KOBİ Rehberi*, Ankara: TOBB-KOSGEB, Yorum Matbaacılık, 2002, s. 7

kanuni defter kayıtlarındaki "arsa ve bina hariç" sabit yatırım (makine, tesis ve cihazları, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları ile diğerleri toplamı) net tutarı 600 milyar TL.'ye kadar olan üretim ve onarım faaliyetlerinde bulunan işletmeleri, Eximbank Sevk Öncesi Türk Lirası KOBİ İhracat Kredisi ile Eximbank Sevk Öncesi Döviz KOBİ İhracat Kredisi için İşyerinde 1-200 işçi çalıştıran, üretime dönük olan, kayıtlı olduğu odaca tasdikli "Sanayi Sicil Belgesi" veya "Kapasite Raporu" bulunan küçük ve orta ölçekli imalatçı ve imalatçı/ihracatçı işletmeleri, KOBİ Teşvik Fonu Kredisi için, 50-250 işçi çalıştıran ve kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina, hariç,makina-teçhizat,tesis,taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı net 600 milyar TL'yi aşmayan kalkınmada öncelikli yörelerde %20, diğer yörelerde %30 olmak üzere yatırımı gerçekleştirebilecek özkaynağa sahip işletmeleri, KOBİ olarak kabul etmiştir.³²

Türk EXIMBANK nezdinde; 1 ila 200 arasında işçi istihdam ettiğini SSK kayıtları ile belgeleyen (SSK son 4 aylık bildirme ile), imalat sanayi alanında faaliyette bulunan, arsa ve bina hariç, mevcut sabit sermaye tutarı, son takvim yılı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD Doları karşılığı TL'yi aşmayan firmalar Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) olarak nitelendirilir.³³

Hazine Müsteşarlığı, imalat ve tarımsal sanayi sektöründe faaliyette bulunan işletmelerden; kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan; 1-9 işçi çalıştıran işletmeleri mikro, 10-49 işçi çalıştıran işletmeleri küçük ölçekli, 50-250 işçi çalıştıran işletmeleri orta ölçekli işletme olarak tanımlamaktadır.³⁴

Dış Ticaret Müsteşarlığı; 29 Ocak 2000 tarih ve 23948 sayılı Resmi Gazetenin 45.sayfasında yayımlanan Tebliğe göre, imalat sanayinde faaliyet gösteren, 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı

³² Türkiye Halk Bankası, "KOBİ Kredileri", <<http://www.halkbank.com.tr/kobi/finans/kokredi.htm>> (30.07.2003)

³³ Türk EXIMBANK, <http://www.eximbank.gov.tr/html_files/KobiTLKr.htm> (03.08.2003)

³⁴ Resmi Gazete, "Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar", sayı: 24291, 18.01.2001, <<http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/tm151.htm>> (03.08.2003)

bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi aşmayan işletmeleri KOBİ kapsamına sokmaktadır.³⁵

DİE ve DPT'ye göre ise 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-99 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.³⁶

TOSYÖV ise; istihdam edilen personel sayısı 5 ila 200 arasında olan tüm işletmeleri küçük ve orta boy işletme olarak kabul etmektedir.³⁷

1.2 KOBİ'lerin Güçlü ve Zayıf Yönleri

KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında avantajları olduğu gibi, dezavantajları da vardır. KOBİ'lerin nitel özelliklerinden kaynaklanan güçlü ve zayıf yönleri şunlardır³⁸ :

1.2.1 KOBİ'lerin Güçlü Yönleri

KOBİ'ler müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisine girebilmek ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektedir.³⁹

KOBİ'lerin düşük maliyetlerle daha fazla ürün geliştirebilmeleri nedeniyle, teknik yeniliklerde verimlilikleri büyük işletmelere göre daha yüksektir.⁴⁰

KOBİ'lerde bir kişi istihdam etmek için gerekli olan yatırım harcaması, büyük firmalara oranla 1/3 kadar daha az olduğundan, küçük ve orta boy işletmelerin desteklemesi aynı zamanda ülkedeki işsizliğin azaltılması anlamına gelmektedir.⁴¹

Küçük işletmeler genel maliyetleri ve işçilik maliyet avantajlarını kullanarak, üretim kapasitelerini atıl tutmaktansa karlarının bir bölümünden vazgeçebilirler. Buna karşın ana sanayi oluşturan büyük işletmeler birim maliyetlerini ve stok yükü azaltarak küçük işletmelere devrederler. Buna karşın yan sanayi oluşturan küçük işletmeler belli

³⁵ Para Kredi Koordinasyon Kurulunun 2001/4, 98/12, 98/13, 2000/2 Tebliğleri ve 29.01.2000 tarihli 23948 sayılı Resmi Gazete

³⁶ Çolakoğlu, s.8

³⁷ TOSYÖV, "KOBİ'ler ve Gümrük Birliği", *Yuvarlak Masa Toplantıları, Aylık Yuvarlak Masa Toplantısı IV*, Ankara: 1994, s. 79

³⁸ Sarıkaya, s. 32

³⁹ Akgemci, s. 11

⁴⁰ Ramazan Aktaş, "Doğu Anadolu Bölgesinde Kobi'lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Yolları", *Kara Harb Okulu Bilim Dergisi*, No:2, [2000]

⁴¹ Etkin Yönetim Liderlik Eğitim Merkezi, "Küçük İşletmelerde Danışmanlık", <<http://www.eylem.com/danis/wdanis05.htm>> (03.08.2003)

bir üretim kapasitesini garantiye alırlar, pazarlama sorununu kısmen çözümler, ana firmadan tasarım, kalite kontrol, kredi konularından ana sanayi desteğini alırlar.⁴²

KOBİ'lerin sahip ve/veya yöneticileri işyerinde çalışanlarla yakın ilişki içindedirler. Bu yakın ilişki yöneticilerin çalışanların sorunlarını anlamaları, onlara önem vermeleri, çalışanların da bunun sonucu olarak firma sahibini anlaması, işletmenin durumunu bilmesi ve kendinden beklenenden fazlasını vermesi nedeniyle kalite ve verimi yükseltmektedir.

KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri yörede bölgenin ihtiyacını ve girdilerini dikkate alarak modern teknolojiler yerine, ara teknolojileri kullanmaları, hem bölgenin kalkınmasına, hem de çevrenin korunmasına yardımcı olmaktadır.⁴³

Büyük ölçekli firmalara oranla, küçük ve orta ölçekli firmaların kaynak temininde yabancı kaynak yerine öz sermayeye başvurmaları ve işlerini büyütmeleri için öz sermayelerini artırma durumunda kalmaları, bu firmaların üretim sonucu elde edilen net karlarında tüketim yerine yatırım harcamalarına gitmelerine yol açmaktadır.⁴⁴

KOBİ'lerin organizasyonunda daha az yönetici olması nedeniyle karar alma sürecinde daha hızlı hareket edebilmektedirler. Bu durum KOBİ'lerin yönetim giderlerini, azaltmaktadır.⁴⁵

Büyük işletmelere oranla küçük ve orta ölçekli işletmelerin (sanayi-hizmet) kurulması ve genişletilmesi daha az sabit sermaye yatırımı gerektirdiğinden (ileri teknolojiler yerine ara teknolojiler kullanılması) teknolojik düzeylerinin daha düşük olması bunların ülke genelinde daha dengeli kurulmasına yol açmaktadır. Bu durum mülkiyetin tabana yayılması ve dengeli gelir dağılımı gibi unsurları beraberinde getirmektedir.⁴⁶

KOBİ'lerde personelin değişik bölümlerde çalıştırılması ile işletmenin her safhasını bilen elemanların yetiştirilmesi mümkün olur.⁴⁷

⁴² Denizli Ticaret Odası, "Türk Ekonomisi ve İş Dünyasında KOBİ'lerin Yeri ve Önemi", <<http://www.dto.org.tr/>> (03.08.2003)

⁴³ Sarıkaya, s. 34

⁴⁴ Etkin Yönetim Liderlik Eğitim Merkezi, (03.08.2003)

⁴⁵ Ramazan Aktaş, 2000

⁴⁶ Denizli Ticaret Odası, (03.08.2003)

⁴⁷ Tatlıdil ve Candemir, s. 4

1.2.2 KOBİ'lerin Zayıf Yönleri

KOBİ'lerin sermaye yapısı aslında büyük firmalarınkine oranla sağlıklı değildir. Ne var ki çoklukla kendi öz kaynakları teminat vermeye yetmediği ve bu bakımdan kaynak verenlere yeterli kaynak sağlamadığı için, gerek sermaye piyasasından gerek bankalardan gerekse de diğer finansal kurumlardan dış kaynak bulmaları oldukça sınırlı düzeyde olmaktadır. Ayrıca bu firmaların yatırım harcamalarına özellikle de, teknik gelişme harcamalarına sürekli olarak değil de belli aralıklarla kaynak ayırmaları karşısında, belli bir fona sahip olmamaları da etkinliklerini azaltmaktadır.⁴⁸ KOBİ'lerde; uzman bir finansman ekibi veya departmanı yoktur, sermaye yetersizliği, finansal planlama yetersizliği vardır.⁴⁹

KOBİ'lerde yönetici aynı zamanda işletmenin sahibidir. Bu durum değişikliklere hızla uyum sağlanmasını kolaylaştırır. Ancak bunun için yöneticinin piyasa ve gelişen teknolojiler hakkında gerekli olan teknik ve mesleki bilgiye sahip olması, değişikliğe açık bir yapıya sahip olması gereklidir. Bu özellikleri taşıyamaması halinde, elindeki yetkiyi dağıtmakta gösterdiği tereddüt de düşünüldüğünde, işletmenin piyasanın gerektirdiği değişikliklere uyum sağlamada güçlük çekeceği açıktır.⁵⁰

Hedef Pazar ve Pazar bölümleri konusunda araştırma yapılmaması yalnızca müşteri siparişi beklenilerek dizayn geliştirme, kalite kontrol, ambalajlama unsurlarına önem verilmemesi, pazardaki gelişmelerin izlenmemesi KOBİ'lerin pazardan çekilmesi ile sonuçlanabilmekte. Aynı sektörde yer alan KOBİ'lerin ortak pazarlama şirketleri kuramamaları, yüksek pazarlama maliyetleri KOBİ'ler için dezavantaj yaratmaktadır. Standart uygulayamama, kalitesiz ürün, enformasyon ve mevzuat bilmeme ve pazar araştırması yapılmaması KOBİ'lerin ihracatını da engelleyen unsurlardır.⁵¹

Yabancı kaynak sağlanmasındaki güçlükler yanında öz sermayenin de arzulanan iş hacmine göre yetersiz kalması, KOBİ'lerin müşteri kredisi ile yüksek fiyatla girdi temin etmelerine, dolayısıyla üretim maliyetlerinin yüksek olmasına yol açmaktadır. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, yeterli ham ve yardımcı madde stoğu yaparak istenilen üretim hacmini gerçekleştirip yüksek satış gelirine ulaşamayan KOBİ'ler

⁴⁸ Etkin Yönetim Liderlik Eğitim Merkezi, (03.08.2003)

⁴⁹ Akgeçici, s. 12

⁵⁰ Sarıkaya, s. 34

⁵¹ Denizli Ticaret Odası, (03.08.2003)

güçlerini giderek yitirebilmektedirler. Öte yandan içinde buldukları finansal zorluklar nedeniyle de, modern makine parkına sahip olmamaları, kalifiye eleman ve alt yapı yetersizliği gibi nedenler üretimin kaliteli ve verimli yapılmasını engellemektedir.⁵²

KOBİ'ler istenilen niteliklere sahip iş gücü temininde önemli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Mevcut iş gücünün bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, yeni teknolojilere uyumlarının sağlanması ve iş gücü verimliliğinin artırılması konularında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Çalışma koşullarının uygun olmaması nitelikli eleman teminini zorlaştırmaktadır. Personel yönetimi alanında profesyonelleşmenin olmaması işe uygun adam seçimini güçleştirmektedir.⁵³

KOBİ'lerde muhasebe kayıtları işletmenin durumu hakkında bilgi sağlamak için değil, yükümlülük olduğu için tutulmaktadır. Bu yüzden de muhasebe kayıtlarından işletmenin geleceğini planlamak için yararlanılmamaktadır.⁵⁴

KOBİ'ler ihale vb. etkinlikleri izleyememekte, mevzuat ve bürokrasiyi takip edememekte, finansal yetersizliklerinden dolayı büyük çaplı teknolojik değişiklikleri gerçekleştirememektedirler.⁵⁵

1.3 Dünya'da KOBİ'lerin Gelişimi ve Önemi

İki dünya savaşı arasında gelişen “farklı mallar üreten küçük firmaların da üretimlerini kısararak, tekelci bir etki yaratabilecekleri ve optimal altı bir üretimle fiyatları yüksek belirleyebilecekleri” teorisini savunan Amerikalı iktisatçı Shumpeter, iktisadi kalkınmada ve kitle halinde üretimde, üretimin hızla artışında özellikle büyük ölçekli işletmelerin büyük rol oynadığını ileri sürmüştür. Bu dönemde görülen istikrarlı ve sürekli büyüme ve sanayileşmenin merkezileşerek kutuplaşması, Shumpeter görüşünü doğrular nitelikte göstermiştir. Büyük ölçekli firmalar, büyük kapasiteli yerlerde üretim yaparak birim maliyetini düşürmekte, içsel ve dışsal tasarrufları (ölçek ekonomilerini) arttırarak karlılığı yükseltmekteydiler. Bu gelişim pek çok iktisadi kalkınma planını etkilemiş ve hükümet politikalarının büyük firmalara daha çok önem vermesine yol açmıştır.⁵⁶

⁵² Etkin Yönetim Liderlik Eğitim Merkezi, (03.08.2003)

⁵³ Ramazan Aktaş, 2000

⁵⁴ Sarıkaya, s. 33

⁵⁵ Akgeçici, s. 12; Sarıkaya, s. 33; Tatlıdil ve Candemir, s. 4

⁵⁶ İlhan Uludağ, Vildan Serin, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler-*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1991-25, s. 11

İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı ekonomileri “Sosyal Refah Devleti” modeline kaymıştır. Bu model, kalkınmış batı ekonomilerinde tam istihdam ve kitle üretimi üzerine kurulduğundan; bunun tabii sonucu işletmeler, kitle üretimine geçmeye başlamışlardır. Böylelikle sanayi üretiminde yavaş yavaş KOBİ’lerin yeri ve önemi zayıflamaya başlamıştır.⁵⁷

1950-1965 yılları arası KOBİ’ler, büyük işletmelere dönük yarı ürün ihtiyaçlarını karşılar bir yapıyla; küçük üretim onarım bağlamında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak büyük işletmelerin maliyetleri daha da aşağıya çekip, komple hizmet sunmak suretiyle; KOBİ’lerin faaliyet alanlarına müdahale etmeleri, onları bir bakıma iflasın eşiğine getirmiştir. Buna karşılık KOBİ’ler; fason üretim, ucuz ama daha düşük kaliteli mal üretme vb. stratejiler uygulamak suretiyle faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.⁵⁸

Ancak 1960’lı yılların sonlarına doğru, dünya ekonomisindeki gelişmeler, KOBİ’lere karşı ilgi ve önemi arttıracak bir ortamı ortaya koymuştur. Çünkü bu ortamda artık piyasa gelişmeleri karşısında, KOBİ’lerin, üretimde ve diğer aktivitelerde büyük oranda daha esnek davranabildikleri, başarılı oldukları anlaşılmaya başlanmıştır. Özellikle 1973/1974 petrol krizinin yaşandığı dönemde, enerji fiyatları ve buna bağlı olarak üretimde girdi maliyetlerinin hızla yükselmesi ve ortaya çıkan talep daralması karşısında büyük ölçekli firmalar olumsuz olarak etkilenirken, KOBİ’lerin bu durgunluk karşısında daha dayanıklı oldukları ve krizi daha az maliyetle geçirdikleri görülmüştür. Ayrıca dünya ticaretinde kısa sürede çok büyük paylara ulaşan Güneydoğu Asya’nın 5 kaplanının (Güney Kore, Tayvan, Tayland, Hong Kong, Singapur) verdiği bu amansız rekabet savaşında KOBİ’lerin yapılarının güçlü ve sağlam olmasının avantaj sağladığı gerçektir.⁵⁹

1960’lı yılların sonuna kadar devam eden büyük şirketler kurma eğilimi, bu yıllardan sonra küçük işletme sayılarındaki artışla yer değiştirmiştir.⁶⁰

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Japonya’da başlayan hızlı ekonomik kalkınma hareketinin motor gücünü KOBİ’ler oluşturmuşlardır. 1970’li yıllardaki kriz sonrasında

⁵⁷ Kim Cameron, *Downsizing, Quality and Performance, The Death and Life of American Quality Movement*, Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 93

⁵⁸ Arif Esin, *XXI. yy. Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ)-AT Örneği*, İstanbul: İKV Yayınları, İKV: 97, 1991, s. 5

⁵⁹ Uludağ ve Serin, s. 12

⁶⁰ Chris Hendry, Michael B. Arthur, Alan M. Jones, *Strategy Through People: Adaptation and Learning in the Small Medium Enterprise*, London: Routledge, 1995, p. 203

yapılan bilimsel çalışmalar ise ABD'nin bu krizden en az oranda etkilendiğini ve krizden daha az etkilenmesinde ticaret ve sanayide KOBİ'lere verilen önemin büyük etkisi olduğunu, 1988 yılından itibaren ABD'deki büyük ölçekli firmaların yaklaşık üçte birinin küçüldüğünü ortaya koymuştur.⁶¹

Serbest piyasa ekonomisini benimsemiş tüm gelişmiş ülkelerde sistemin temelini rekabet oluşturur ve bu gelişmiş ülkelerde rekabeti korumanın ana aracı olan KOBİ'leri korumaya yönelik antitröst kanunları çıkarılmıştır. Ayrıca, bu işletmelerin istihdam yaratmada çok önemli rolleri vardır. Büyük işletmeler en fazla iş ve istihdam imkanı yaratmaktadırlar. Sağlam yapılı, büyümeye elverişli KOBİ'ler, ekonomik gelişmenin, siyasal istikrarın ve sosyal barışın güvencesi olup, ülke ekonomisinin de temelini oluştururlar.⁶²

KOBİ'lerin sahip olduğu esneklik, özellikle kriz koşullarına süratle uyma yeteneği, 1973 petrol şoku ve 1979 petrol krizi ile daha iyi anlaşılmıştır. ABD ve Japonya'ya göre konunun önemini geç kavrayan AB ülkeleri de, diğer birçok ülke gibi 1980'lerin başından itibaren KOBİ'leri destekleme ve geliştirme yoluna gitmişlerdir. Güney Kore, Hong Kong, Tayvan ve Singapur gibi dünya ticaretindeki paylarını hızla arttırmış olan ülkelerin dış pazarlarla rekabet savaşında KOBİ'lerin yaygınlığının ve yapılarının güçlü olmasının avantaj sağladığı belirtilmektedir.

Küçük sanayi işletmelerinin ekonomik açıdan oluşturdukları dinamizm, önemli bir kalkınma unsuru olduğundan tüm dünyada bu işletmeleri destekleyici teşvik programları sürekli geliştirilmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Tüm dünyada teşvik kapsamına KOBİ'lerin alınmasıyla adeta bu tür işletmeler yeniden keşfedilmiştir. KOBİ'lerin yapıları ve ölçekleri itibarıyla esnek talep-esnek arz modellerine kolayca uyum sağlayabilmeleri dünya sanayi dokusunun temelinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Dolayısıyla KOBİ olgusu teknolojik değişim dinamiklerinin ortaya çıkardığı bir sonuç olarak algılanmaktadır. Bu kapsamda KOBİ'ler sanayi sektörünün tamamının rekabet edebilirliği yönünden temel bir unsurdur.⁶³

---

⁶¹ Cameron, p. 93

⁶² İsmet Mucuk, *Temel İşletme Bilgileri*, 1. b., İstanbul: Türkmen Kitabevi Yayınları: 2001, s. 64

⁶³ Herman Muegge, *Endüstriyel Kalkınmada ve Uluslararası Rekabette Ortaya Çıkan Yeni Eğilimler, Piyasa Ekonomilerinde Endüstriyel Kalkınma Stratejileri*, İstanbul: TÜSİAD Yayınları: 1990, s. 10

Tablo 1.1
Çeşitli Ülkelerde Küçük İşletmelerle İlgili Ekonomik Göstergeler

	A.B.D.	ALM.	HİND.	JAP.	İNG.	G. KORE	FRA.	İTA.	TÜRK.
Küçük İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı (%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,8
Küçük İşletmelerde İstihdam Oranı (%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
Küçük İşletmelerin Yatırım Payı (%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
Küçük İşletmelerin Üretim Payı (%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
Küçük İşletmelerin İhracat Payı (%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	-	8
Küçük İşletmelere Verilen Kredi Payı (%)	42,7	35	15,3	50,0	27,2	46,8	48,0	-	3-4

Kaynak: KOSGEB, <<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSİsletmeler.asp>> (27/07/2003)

Çeşitli ülkelerde KOBİ'lerin, tüm işletmeler içindeki ve toplam istihdam içindeki oranı çok büyük boyutlardadır ve değişik kaynaklara göre de farklılık gösterebilmektedir.

KOBİ'ler; ABD'de yeni eklenen net iş gücünün yaklaşık %75'ini, tüm çalışanların %99,7'sini, nitelikli iş gücünün %50,1'ini, tüm ihracatçıların %97'sini temsil etmektedir.⁶⁴ Japonya'da 1994 yılı itibarı ile KOBİ'lerin tüm işletmeler içindeki payı %99,4, sadece imalat sektöründeki çalışanlar içindeki payı %71,5, toplam katma değer içindeki payı %55,9'dur.⁶⁵

KOBİ'lerin diğer ülkelerdeki toplam işletmeler içindeki payı Almanya'da %99; Fransa'da %99, Hindistan'da %98,6 ve Güney Kore'de %98,8 iken toplam istihdam içindeki payları da ülkeden ülkeye %60-70 gibi önemli düzeylerde değişmekte ve toplam kredilerden aldıkları pay %25-50 düzeylerinde kalmaktadır.⁶⁶ Türkiye'de ise sınırlı bilgiler KOBİ'lerin toplam işletmeler içindeki istihdam oranının %45 civarında

⁶⁴ United States Small Business Administration, "Small Business Statistics", <<http://www.sba.gov/aboutsba/sbastats.html>> (29.07.2003)

⁶⁵ Eric Altbach, "Small and Medium-Sized Businesses in the Changing Japanese Economy", Japan Economic Institute Report No:31, 1997, <<http://www.jei.org/Archive/JEIR97/9731f.html>> (20.07.2003)

⁶⁶ Mucuk, ss.64-65

olduğunu gösterirken, toplam işletmeler içindeki oranı %98,8 olup kredilerden aldıkları pay %4 gibi düşük bir düzeyde kalmaktadır.

1.4 Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler ve Gelişimi

Avrupa'da buhar makinesinin keşfedilerek kullanılması, "Sanayi Devrimi"ni başlatmış, tekstil ve demir çelik endüstrisinde büyük gelişmeler olmuştur. Sonuçta bilim, sanayiye daha fazla uygulanmış; meydana gelen teknolojik gelişmelerle, doğal kaynaklardan daha çok faydalanılarak seri üretime geçilmiştir. Bu durum sanayi üretiminde KOBİ'lerin yeri ve önemini yavaş yavaş zayıflatmaya başlamıştır.

Liberal ekonomilerde işletmeler büyüdükçe, önemli ölçek tasarrufları sağlanabileceği görüşü yaygınlaşmış ve çeşitli ülkelerde ölçek ekonomileri uygulanmıştır. "Büyüküğün Sağladığı Maliyet Tasarrufları" şeklinde ifade edilen ölçek ekonomileri kavramına göre, daha düşük maliyetle üretimi mümkün kılan teknolojiler; büyük ölçeklerde daha kolay uygulandığından, büyük işletmelere rekabet üstünlüğü vermiştir. Sonuçta bu üstünlük, KOBİ'lerin piyasada tutunamayacakları görüşünü hakim kılmıştır. 1960'lı yılların sonlarında üretimde esnekliğin öneminin artmasıyla birlikte bu özelliğe sahip KOBİ'ler önem kazanmaya, "ölçek ekonomileri" kavramı ise önemini kaybetmeye başlamıştır. 1973 petrol bunalımı Avrupa'da birçok büyük işletmenin ve KOBİ'nin kapanmasına sebep olmuş, fakat KOBİ'lerin esnek yapıları sayesinde krizi daha kolay atlattıkları ve istihdam hacimlerinde ciddi bir gerileme olmadığı görülmüştür.⁶⁷

Avrupa Birliği'nde küçük sanayinin 1970'lerden sonraki gelişimi sonucunda KOBİ'ler büyük sanayi imalat konularında tamamlayıcı hale geldikleri gibi istihdam yaratmada da başarılı olmuşlardır. 1990 yılının başlarında topluluk bünyesindeki firmaların yaklaşık %90'ının KOBİ olduğu ve toplam çalışan nüfusun %60'ının bu alanda istihdam edildiği görülmektedir.⁶⁸

Avrupa Birliği'nde bütünleştirilmiş sanayi politikası ve KOBİ'ler ile ilgili ilk yasal temel ve hedefler 1970 tarihli "AB Sanayi Politikası" başlıklı memorandum ile ele alınmıştır. (AB Bülteni 1970/04) 1957 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

⁶⁷ Savaşır, ss. 13-14

⁶⁸ İsmail Bulmuş, Ertan Oktay ve Mete Törüner, *Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar İle Çözüm Yolları*, Ankara: Milli Produktivite Merkezi Yayınları: No.426, 1990, s. 20

Antlaşması herhangi bir ortak sanayi politikasına değinmemesine rağmen, hem 1952 tarihli Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması'nda, hem de 1958 tarihli Euratom Antlaşması'nda topluluğa ilişkin bazı ortak uygulamalar yer almıştır. Komisyon, 1970 yılında yayınladığı memorandumda ortak pazarın tesisi için ortak bir hukuk, vergileme ve mali çerçevenin oluşturulması, dünyada hızlanan endüstriyel değişim için devlet desteği konularını ele almıştır.

1973'te Bakanlar Konseyi, sanayi politikasına ait ilk eylem programını kabul etmiştir⁶⁹ ve 1973 yılında "Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Elsaneları" adı altında bir birim kurulmuştur. Daha sonra bu konuda Avrupa Parlamentosu, 1983 yılını "Esnafl, Küçük ve Orta Boy İşletmeler" yılı ilan ederek, çok önemli bir atılımı başlatmıştır. 1984'te Komisyon, KOBİ'lere uygulanacak programların; idari, hukuki ve ekonomik çerçevesini belirlemiştir. 1985'te Avrupa Birliği Konseyi KOBİ'lerin gelişimi ve KOBİ'lerde uygulanacak eğitim programlarını belirleyerek yapılacak mali yardımların işleyişi üzerinde çalışmaya başlamış ve gerekli tanımları yapmıştır. Konsey 1986'da Lahey'de yaptığı toplantıda KOBİ'lere yönelik yardımları ve alınacak tedbirleri gündeme getirerek düzenlemiş, ilk defa ve açık olarak KOBİ'lerin büyüme ve istihdam yaratmada etkili olduklarını ortaya koymuştur. 1986 yılı sonlarında KOBİ'lere ilişkin bir dizi program hazırlayan özel bir çalışma grubu "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Özel Hizmet Grubu" (Task Force) oluşturulmuştur. Avrupa Komisyonu'na bağlı olarak çalışan ve KOBİ'lere yönelik olarak yapılacak çalışmaların koordinasyonunu sağlayacak olan⁷⁰ bu grup 1989'da Avrupa Birliği Komisyonu bünyesinde çalışan bir genel müdürlüğe dönüştürülmüştür.⁷¹

1992 Maastricht Antlaşması'ndan önce özellikle sektörel müdahaleler ve önlemler aşırı korumacı ve yapısal değişim ile tehlikeye giren sektörleri (Havacılık-Airbus ve çelik) korumaya yönelik olmuştur. ABD ve Japonya yeni teknolojileri hızla piyasaya sürerek AB'nin önüne geçmişlerdir. AB'nin geleneksel sanayileri ise Güneydoğu Asya'nın gelişmekte olan ülkelerinden gelen ve daha ucuza üretim yapan yeni rakiplerle karşı karşıya kalmıştır. Sanayi politikasının yeniden tanımlanmasını

⁶⁹ Maik Schmahl ve Martin Koch, "Avrupa Birliğinin Bütünleştirilmiş Girişimcilik Politikası:Sanayi Politikası ve KOBİ'ler", Avrupa Birliğinin Girişimcilik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Kitap 2. 2001, s. 9

⁷⁰ Süleyman Karataş, *Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Bürokratik Yükün Kaldırılması ve AT Ülkelerinde Bu İşletmelerin Durumları)*, 2. b., İstanbul: Veli Yayınları, 1991, s. 228

⁷¹ Savaşır, ss. 14-17

sadece ABD ve Japonya'nın rekabeti etkilememiş; bu tanımlama aynı zamanda Avrupa ve bu iki ülkede sürdürülen ekonomik tartışmalardan da etkilenmiştir.

1992 tarihli Maastricht Antlaşması endüstriyel rekabet edebilirliği Avrupa Birliği'nin temel amaçlarından biri olarak zikretmiş ve ilk defa bu kavrama açıklık getirmiştir. (Madde 157: Topluluk ve üye devletler, Topluluk sanayinin rekabet gücü kazanması için gerekli şartların var olmasını sağlayacaklardır.) Bu bağlamda, Topluluğun temel görevi sanayinin yapısal değişime uyum sağlamasını hızlandırmak, özellikle KOBİ'lerin gelişimi için gerekli olan elverişli bir iş ortamının oluşumunu sağlamak ve yeni icat, teknolojik araştırma ve geliştirme alanlarında var olan potansiyelden daha çok faydalanılmasına katkıda bulunmaktır.⁷²

AB ekonomisinin temelini oluşturan yenilikçi, rekabetçi ve teknoloji tabanlı KOBİ'lerin gelişmesi ve desteklenmesi amacıyla izlenecek strateji 19/20 Haziran 2000 tarihinde toplanan Feira Zirvesi'nde yayınlanan KOBİ şartında somutlaşmıştır. AB, 28 Ekim 1997 de BEST (Business Environment Simplification Task Force-İş Ortamını Basitleştirme Görev Gücü) Çalışma Birimini oluşturarak işletmelere külfet ve engeller yaratan mükerrer veya gereksiz mevzuatın ortadan kaldırılması ve mevcut mevzuatın basitleştirilmesi, aynı konudaki birden çok mevzuatın birleştirilmesi ve istenen belgelerin azaltılması suretiyle işletmelerin rekabet güçlerinin arttırılmasına yönelik çalışmalarına başlamıştır.

BEST Çalışma Biriminin nihai raporu 15-16 Haziran 1998 tarihinde Cardiff'de düzenlenen Avrupa Konseyinde tartışılarak önerilerin hayata geçirilmesi amacıyla Konsey Komisyonu yeni bir eylem planı sunmaya davet etmiştir.

BEST Raporu'nda işletmelerin iş ortamlarının düzenlenmesi için gerekli görülen öneriler;

- Eğitim ve Staj,
- Finansmana Erişim,
- Araştırma ve Yenilik,
- Destek Hizmetlerinin şeffaflığı,
- Kamu Yönetimi,
- İstihdam ve Çalışma Koşullarının iyileştirilmesi

---

⁷² Schmahl ve Koch, ss. 9-11

olmak üzere altı ana başlıkta sıralanmıştır.⁷³

Günümüzde Avrupa Birliği üyesi ülkelerde 19 milyon KOBİ faaliyet göstermekte ve KOBİ'ler AB'deki toplam işletmelerin %99,8'ini teşkil ederken, 74 milyon insana istihdam sağlamaktadır.⁷⁴ AB'de tahmini olarak her yıl bir milyon yeni işletme kurulmaktadır.⁷⁵ Avrupa Birliği'nde 250 işçiden daha az işçi çalıştıran 15,8 milyon KOBİ bulunmaktadır ve bu 250'den az işçi çalıştıran işletmelerin %99,8'ini oluşturmaktadır. Toplam istihdamın %66,5'ini oluşturan KOBİ'ler, toplam ciro'nun da %65'ini karşılamaktadırlar.⁷⁶ AB'de resesyon ve ekonomik durgunluk dönemlerinde KOBİ'ler iş kaybını büyük işletmelere oranla daha fazla kompanze etmişlerdir. AB KOBİ'lerinde başlangıç aşamasında büyüme ve istihdam yaratmaya ilişkin tam bir potansiyel olduğuna yönelik cesaret verici bazı veriler olmasına rağmen, kurulduktan sonra %50'sinin 5 yıl içinde kapandıkları görülmektedir ki bu iş kaybı oranlarına karşılık çok yüksek bir orandır. Avrupa Komisyonu; KOBİ'lerin büyüyen ekonominin göstergesi olmaları, daha dinamik insanları cezbetmeleri, pazar değişikliklerine daha esnek olmaları, ulusal ekonomide daha fazla firma kurmayı yaygınlaştırmaları, büyük işletmelere destek olmaları, sağlam ekonominin temel prensiplerinden biri olmaları gibi makro sebepler ile kısa ömürlü olmaları, düşük üretim düzeylerinde üretim maliyetlerinin yüksek olması, KOBİ müteşebbislerinin yönetim mühendisliği araştırmalarına yönelmemeleri, istedikleri ekipman ve teknoloji güncelleştirmelerinden yoksun olmaları, danışman şirketlere ulaşma ve pazar araştırması yapma konusunda yeterli gayrete sahip olmamaları, riskli veresiye satışlarında kredi maliyetlerinin yüksekliği gibi mikro sebepler göstererek KOBİ'lerin finansal gelişimi için üye ülkelerin KOBİ'lerin sorunlarına mümkün olduğu kadar önem vermelerini tavsiye etmiştir.⁷⁷

⁷³ Bayram Çamkerten, *European Union CC Best Turkey Report*'a önsöz, Akara: KOSGEB Yayınları, 2002

⁷⁴ The European Commission, "Definition of Small and Medium-Sized Enterprises", <http://europa.eu.int/comm/enterprise/consultations/sme_definition/> (30/07/2003)

⁷⁵ Synthesis Report European Commission, "Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs", 1999, <http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval_sme.pdf> (15.07.2003)

⁷⁶ Anne-Marie Fiquet, "European Union Enterprise Policy and Programmes for SMEs", *Turkish Small and Medium Sized Enterprises in the Integration Process of Turkey with the European Union: Implications and Consequences*, Edited by. Yavuz Tekelioğlu, Ankara: Friedrich Naumann Foundation and Akdeniz University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 1998, s. 1

⁷⁷ Danute Budreikaite, *Financing the Development of SMEs (the Use of Risk Capital) Final Report*, Vilnius, Lithuania: North Atlantic Treaty Organization, 1999

Tablo 1.2
AB'de KOBİ'ler (1995)

Üye Ülke	KOBİ Sayısı (Bin)	KOBİ İstihdamı (Milyon)	KOBİ'lerin Toplam İstihdam İçindeki Payı (%)	KOBİ'lerin Ciro (Milyon ECU)	KOBİ'lerin Tüm Ciro İçindeki Payı
İngiltere	3.355	12,06	57,7	2.378.762	45,8
Almanya	3.334	17,33	59,9	2.077.220	52,4
İtalya	3.251	11,17	78,7	1.059.905	68,1
İspanya	2.349	8,68	81,1	639.290	60,2
Fransa	2.116	10,11	63,4	1.248.380	56,3
Yunanistan	747	1,5	85,6	675.306	78,8
Portekiz	656	2,27	77,5	124.678	68,6
Belçika	594	2,67	56,2	307.654	65,7
Hollanda	550	3,16	60,9	423.047	64,5
İsveç	243	1,29	65,2	209.285	54,4
Avusturya	237	1,67	68,0	260.752	64,9
Danimarka	235	1,08	72,5	147.125	62,4
Finlandiya	180	0,61	56,6	99.148	45,0
İrlanda	160	0,50	79,3	68.222	35,6
Lüksemburg	18	0,13	71,0	42.481	78,5
AB (15 Ülke)	18.025	73,43	66,2	9.358.522	54,7

Kaynak: Eurostat- "Enterprises in Europe - Fifth Report" (1998)'tan "Synthesis Report European Commission, Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs", 1999, <http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval_sme.pdf> (27.07.2003)

AB'de KOBİ'lerin en yoğun olarak faaliyette buldukları alanlar, ticaret, otel, restoran ve ikram işletmeciliği ile inşaat sektörüdür. AB'deki işletmelerin yaklaşık %40'ı bu alanlarda faaliyet göstermektedir. Bankacılık, finansman, sigortacılık ve diğer alanlardaki işletmeler ise, küçük ve büyük ölçekli olarak ikiye bölünmüşlerdir. Büyük firmalar çok uluslu olarak örgütlendikleri halde, küçükler bölgesel düzeyde hizmet sunmaktadır. Diğer bir işletme alanı olan imalat sanayinde, küçük işletmeler %16, büyükler ise, %45'lik paya sahiptir. Bu sanayi dalında işletmelerin büyüklüğü sektörel yapıya göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin; ham çelik üretimi veya yedek parça imalatı büyük işletmelerde, giyim, lastik ve plastik işleme sanayi ise küçük işletmelerde sürdürülmektedir. Büyüklüğün dağılımı daha çok faaliyet alanına bağlı olmaktadır.

Tablo 1.3
19 Avrupa Ülkesindeki KOBİ ve Büyük İşletmelerle İlgili Temel Veriler (2000)

	KOBİ	Büyük İşletme	Toplam
İşletme Sayısı (1.000)	20.415	40	20.455
İstihdam (1.000)	80.790	40.960	121.750
İşletme Başına İstihdam Edilen Kişi Sayısı	4	1.020	6
İşletme Başına Ciro (Million €)	0,6	255	1,1
Toplam Satışlarındaki İhracat Payı (%)	13	21	17
Kişi Başına Katma Değer (1000 €)	65	115	80
Katma Değerdeki İşgücü Maliyetinin Payı (%)	63	49	56

Kaynak: Estimated by EIM Business & Policy Research, *Estimates based on Eurostat's SME Database, Also based on European Economy, Supplement A, June 2001 and OECD: Economic Outlook, No. 65, June 2001.*'den European Commission, *Observatory of European SMEs 2002, SMEs in focus Main results from the 2002 Observatory of European SMEs, Belgium: 2002*

Avrupa Birliği'nde işletmelerin büyüklüklerine göre dağılımı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Avrupa'nın güneyinde yer alan (İtalya, Yunanistan, İspanya ve Portekiz) ülkelerde işletmeler daha çok aile işletmesi şeklinde, perakende ticaret ve el sanatları işlerinde yoğunlaşmıştır. Almanya, Lüksemburg, Hollanda ve Avusturya'da ise işletmeler güneydekilerin iki katı büyüklüğünde olup, en az üç katı ticaret yapmaktadır. Belçika, Danimarka, Fransa, İrlanda, Finlandiya, İsveç ve İngiltere'de işletmelerin ekonomik yapıları değişiklik arz etmektedir.⁷⁸

Avrupa Girişimcilik Araştırmaları Vakfı'nın çalışmaları, her ne kadar örnekleri daha büyük kitleler için son elde ettiği sonuçları genelleştirmeye uygun olmasa da, göstermektedir ki, tüm Orta Avrupa ülkelerindeki mevcut şirketler başlangıçtan itibaren çok hızlı bir biçimde büyümektedir. Genel olarak buradan şu sonuç çıkarılabilir; küçük işletmeler sektörü bir bütün olarak ele alınırsa, bunlara hizmetler de dahildir, küçük işletmelerin gayri safi yurt içi hasıla (GYİH) içerisindeki payı tüm geçiş ekonomilerinde önemli bir biçimde büyümektedir. Örneğin Polonya'da KOBİ'lerin gayri safi yurtiçi hasılanın yarısından fazlasını oluşturduğu tahmin edilmektedir. Slovenya gibi diğer bazı ülkelerde ise; küçük ve orta işletmeler, ihracata kayda değer ölçüde katkıda bulunmaktadır.⁷⁹

⁷⁸ İKV, "Avrupa Birliği Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri ve Avrupa Birliği KOBİ Politikasının Geleceği", İKV Bilgi Ağı Bülteni No:26; 1998

⁷⁹ Allan Gibb, *Cultivating Entrepreneurship: "Back to the Future, Economic Reform Today"*, 1995/3, s. 3-7, 30-31., çev. Ayşe Akalm, <<http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsaiy18/1805.htm>> (21.07.2003)

Tablo 1.4
AB'de KOBİ'lerin Sektörel Dağılımı

	İşletme %	İstihdam %	Ciro %	KOBİ Payı % (1)
Enerji	0,3	2,7	5,9	20,4
İmalat Sanayi	13,0	29,4	28,9	55,5
İnşaat	12,7	9,5	6,3	85,7
Ticaret ve HRC (2)	40,3	28,0	43,1	83,3
Finans ve İş Hiz.	15,3	13,3	8,9	61,6
Diğer Hizmetler	18,4	17,1	6,9	56,7

(1) 0-249 işçi çalıştıran işletmeler (2) Otel, restoran, catering (HoReCa)

Kaynak: İKV, "Avrupa Birliği Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri ve Avrupa Birliği KOBİ Politikasının Geleceği", İKV Bilgi Ağı Bülteni No:26; 1998

1.5 Türkiye'de KOBİ'ler ve Gelişimi

Ülkemizde esnaf, sanatkar ve küçük sanayicinin tarihsel gelişimine bakıldığında oldukça köklü bir geçmişin bulunduğu görülmektedir. 13. yy.'da Şeyh Mahmut Nasreddin Ahi Evran tarafından kurulan "Ahilik Sistemi", bir yandan esnafın mesleki eğitim, sosyal güvenlik gibi hizmetlerini yerine getirirken, diğer yandan esnafı "mesleğe atılan ilk adımdan mezara atılan son kürek toprağa kadar" birbirine bağlayan mesleki ve insani ahlak kurallarına dayanan manevi bir birliği temsil ederlerdi. Loncaların yüzyıllara dayanan gelenek ve görenekleri dışa karşı kapalı yapısı ve yeniliklere açık olmayışı zaman içerisinde tarihsel işlevini de tamamlamasına neden olmuştur.⁸⁰

Ülkemizde küçük sanayinin örgütlenmesi kendiliğinden doğmuş ve sonradan bu örgütler anayasa ve kanunların güvencesi altına alınmıştır.⁸¹

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde 1864 yılında "İslah-ı Sanayi Komisyonu" kurularak batılı işletmelerle rekabet edebilmek için yerli küçük işletmeleri birleştirici ve kuvvetlendirici önlemler alınmıştır. Daha sonra sırasıyla 1879 yılında İstanbul, 1885 yılında İzmir Ticaret Odaları ile 1891 yılında İzmir Ticaret Borsası kurularak; esnaf, sanatkar ve sanayicinin bir çatı altında toplanması sağlanmıştır.

Cumhuriyet'in İlanı'ndan sonra Atatürk'ün önderliğinde "Sanayi Kanunu" çıkarılmış, "Sanayi ve Maadin Bankası" kurulmuş, 1923 yılında "İzmir Birinci İktisat Kongresi" düzenlenmiş, 1924 yılında "Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu" yürürlüğe

⁸⁰ T.C. Devlet Bakanlığı ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, *Türkiye Birinci Esnaf ve Sanatkarlar Şurası*, Ankara: 1990, s. 19

⁸¹ Karataş, s. 12

girmiştir. 1933-1938 yılları arasında sanayileşme gayretlerinin arttığı, ekonomik ve sosyal hayatta olumlu gelişmelerin görüldüğü “Planlı Devletçilik” dönemi başlamıştır.⁸²

Cumhuriyet’in ilk yıllarında özel sektörü temsil eden işletmelere bakıldığında o yıllarda sadece ticaretle ilgilenmişler, üretimden hemen hemen uzak kalmışlar ve alım satım şeklinde ticari faaliyetlerini düzenlemişlerdir.⁸³

Bu dönemde 1933 yılında çıkartılan 2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu ile kurulmuş olup, 1938 yılında faaliyete geçmiştir.⁸⁴ 1963’te ilk defa başlatılan planlı kalkınma ile çeşitli aşamalar kaydedilmiştir.⁸⁵ Beş yıllık kalkınma planlarında KOBİ’lere dönük politikalar yer almasına rağmen uygulamalar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.

Ülkemizin gerçek anlamda imalata dönük sanayisinde 1960’lı yıllardan itibaren ferdi teşebbüslerle, küçük işletmelerle ve birtakım atölye tipi işletmelerle, KOBİ’lere dönük faaliyetlerin ağırlık kazanmaya başladığının görüldüğünü tespit etmemiz mümkündür. Çünkü, 60’lı yıllardan itibaren Türkiye teknoloji transferine başladı ve o yıllarda da yeni yeni mezun vermeye başlayan sanat okulları, KOBİ’lerin bugüne taşınmasında KOBİ kavramının oluşmasında çok büyük etken olmuştur. O tarihlerde yeni mezunlar veren sanat okullarından çıkanlar kendi işlerini kurarak KOBİ’leri bugüne taşımışlardır.⁸⁶

1970’li yıllarda yaşanan petrol krizleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik sorunlar yaşanmaya başlanmasına neden olmuştur ve bundan KOBİ’ler de oldukça etkilenmişlerdir. Ekonomide karşılaşılan iç ve dış dengesizliklerin çözümü ve Türk ekonomisinin dünya ekonomisi ile entegre olabilmesi amacıyla 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri yürürlüğe konmuş, izleyen yıllarda dış ticaret dengesizliğinin giderilmesine yönelik olarak ve başta ihracat olmak üzere döviz kazandırıcı faaliyetler teşvik edilmeye başlanmış, kambiyo mevzuatı serbestleştirilmiştir.⁸⁷ Bu tedbirlerin bir sonucu olarak KOBİ’ler de ihracat faaliyetlerini arttırma olanağı bulmuşlardır.

⁸² KOSGEB, *1993 Yılı Çalışma Programı*, Ankara: 1993

⁸³ Yenal Ansen, *Türkiye’de KOBİ Anlayışının Dünü, Bugünü Geleceği Paneli*, Ankara: KOSGEB, 2000

⁸⁴ Halkbank, “Tarihçe”, <<http://www.halkbank.com.tr/tarihce.htm>> (27.07.2003)

⁸⁵ Savaşır, s. 5

⁸⁶ Ansen, 2000

⁸⁷ Olcay, s. 73

KOBİ'lerle ilgili çalışmalar Avrupa'da yaklaşık 50 sene evvel başlamışken; bizde ise 1990'ların sonrasına dayanmaktadır.⁸⁸

20 Nisan 1990 tarihinde; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur. KOSGEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir.⁸⁹

1991 yılının ilk yarısı sonunda ekonomide görülen nispi iyileşme çok kısa sürmüş, yıl sonuna doğru üretim düşerken fiyat artışları hızlanmıştır. Ekonomideki tüm bu gelişmelerden 1992 yılı başında imalat sanayindeki KOBİ'ler olumsuz bir şekilde etkilenmiştir.⁹⁰

5 Nisan 1994 krizi, aynı tarihte alınan kararlarıyla atlatılmaya çalışılsa da, sonraki yıllardaki muhtemel krizlere karşı Türkiye ekonomisinin bağımsızlığını yok etmiştir.⁹¹ 1994 krizinin olumsuz sonuçlarını atlatmaya çalışan Türkiye ekonomisi 1997 yılında, gelişmekte olan ülkeleri ciddi biçimde etkileyen ekonomik şoklardan birisi olan Asya Krizi'nin etkileri ile karşı karşıya kalmıştır. Ekonomi literatürü Asya Krizi'nin geniş bir alanda yayılmasının temel sebebini dış ticaret kanalları ve yabancı sermayenin ürkekliği dolayısıyla oluşan etkileşime bağlamaktadır.⁹² Asya krizi Türkiye ekonomisinde ihracata yönelik imalat sektörlerinde kar marjlarının önemli ölçüde düşmesine neden olmuştur. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler ve daralma, başta KOBİ'ler olmak üzere, sanayi sektörünü olumsuz biçimde etkilemiştir. Krediyeye erişimdeki zorluklar ve iç talebin daralması, kapasite kullanım oranını oldukça düşürmüştür.⁹³

⁸⁸ Kürşat Tüzmen, *Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü, Bugünü Geleceği Paneli*, Ankara: KOSGEB, 2000

⁸⁹ KOSGEB, "KOSGEB Hakkında", <<http://www.kosgeb.gov.tr/kosgeb/Default.asp>> (27.07.2003)

⁹⁰ Olcay, s. 73

⁹¹ Alövsat Müslümov, "Türkiye'de Ekonomik Krizlerin Halka Açık KOBİ'lere Etkisi", *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

⁹² Roubini Nouriel (1998), "An Introduction to Open Economy Macroeconomics, Currency Crises and an Analysis of the Causes the Asian Crises",

<<http://www.stern.nyu.edu/~nroubini/NOTES/intromacro.html>> 1998'den Alövsat Müslümov,

"Türkiye'de Ekonomik Krizlerin Halka Açık KOBİ'lere Etkisi", *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

⁹³ Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara: 2002, s. 87

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi'nde (1996-2000) KOBİ'lere, OHAL ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki yatırımlara ve büyük ölçekli sınıai yatırımlara ilave destek imkanları sağlanmış, teşvik için ayrılan kaynak bütçeleştirilmiş, ancak bu kaynağın yetersizliği, uygulamada mevzuatın sık değişmesi, bürokrasinin fazlalığı ve devlet yardımlarını sağlayan kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği önemini korumuştur.⁹⁴

Bir KOBİ politikasının geliştirilmesi çerçevesinde, Türkiye, KOBİ'leri destekleme ve geliştirme amacıyla yapılacak faaliyetlere temel teşkil etmek üzere, Nisan 2002'de, Küçük Ölçekli İşletmeler Hakkındaki Avrupa Şartını kabul etmiştir.⁹⁵

Her dönemde olduğu gibi, bugün de sanayide kalkınma ve ekonomik gelişmenin arzu edilen seviyeye ulaşması; KOBİ'lerin gelişmesi ve desteklenmesiyle mümkündür. Gerçekten bu işletmeler sayı, üretim, istihdam ve katma değer bakımından ülke ekonomisinde önemli bir yer tutarlar.⁹⁶

Ülkemiz açısından genel bir değerlendirme yapılacak olursa işyeri sayısı, çalışanlar sayısı ve katma değer olmak üzere üç önemli göstergeye bakıldığında KOBİ'lerin ülkemizin gerek sosyal gerekse ekonomik dokusunda önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir.⁹⁷

Türkiye'de KOBİ denildiğinde çoğunluk otomotiv ve beyaz eşya yan sanayi, elektronik yan sanayi, tekstil yan sanayi, el sanatları, hizmet sektöründeki acenteler ve irtibat büroları, temizlik ve benzeri hizmetler, metal ve kıymetli madenleri işleyenler ve gıda sektöründe çalışan küçük ve orta boy işletmeler anlaşılmaktadır. Böyle bir yapı içerisinde KOBİ'lerin çoğunlukla ana kuruluşların yan sanayi olarak çalıştıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır.⁹⁸

⁹⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara: 2000, s. 34

⁹⁵ Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara: 2002, s. 88

⁹⁶ Savaşır, s. 9

⁹⁷ KOSGEB, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", <<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSIsletmeler.asp>> (25.07.2003)

⁹⁸ Erdoğan Alkin, "KOBİ'ler ve Türkiye Ekonomisi", 1. Orta Anadolu Kongresi, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

KOSGEB başkanlığınca, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün sanayi verileri alınarak yapılan çalışmalarda da, küçük ve orta boy işletmelerin ve istihdamın yoğunlaştığı sektörler :

- Dokuma-Giyim Eşyası
- Deri
- Dokuma Sanayi Ayakkabı Dış Giyim Eşyası
- Deri ve Deri Benzeri Maddeler
- Kürk Ayakkabı
- Metal Eşya
- Makine Teçhizat
- İlmî ve Mesleki Ölçme Aletleri Sanayi
- Makine Sanayi (Elektrikli Makineler Hariç)
- Elektrikli Makine ve Aygıtları
- Taşıt Araçları Sanayi
- Mesleki ve İlmî Aletler
- Gıda, İçki ve Tütün
- Orman Ürünleri ve Mobilya

olarak açıklanmıştır.⁹⁹

1999 yılı itibarıyla 306 adet küçük sanayi sitesinde 72.850 işyeri bulunmaktadır. Ortalama 1500 kişinin çalıştığı küçük sanayi sitelerinde toplam 437.000 kişi istihdam edilmektedir. Hizmete açılan küçük sanayi sitelerininin 251 adedinde Çıraklık Okulu veya Eğitim Merkezi bulunmaktadır ve KOBİ'ler, Türkiye'de imalat sanayi sektöründe hizmet veren işletmelerin %99,2'sini, istihdamın da %55,9'unu karşılamaktadırlar. Sektördeki toplam paylarına ve istihdamda ulaştıkları önemli orana karşın, yarattıkları katma değer %24,2'dir. Ancak KOBİ'lerin tüm banka kredilerinden aldıkları pay da %4-5 dolayındadır.¹⁰⁰

⁹⁹ İlhan Uludağ, *Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli*, Ankara: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1996-42, 1996, ss. 80-81

¹⁰⁰ DPT, *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*, Ankara: 2000, ss. 150-151

Tablo 1.5
KOBİ'lerin Ölçeksel Dağılımı ve Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Sanayi Ölçeği	İşletme Sayısı	İşletme Payı (%)	Çalışan Sayısı	Çalışan Payı (%)	Katma Değer (TrilyonTL)	Katma Değer Payı (%)
Küçük Ölçekli Sanayi (1-49)	194.546	98,4	721.469	47,1	37.9	14,1
Orta Ölçekli Sanayi (50-199)	2.247	1,1	213.676	14,0	35.6	13,2
KOS(1-199)	196.793	99,5	935.144	61,1	73.5	27,3
Büyük Sanayi (200+)	982	0,5	595.601	38,9	194.9	72,7
TOPLAM İMALAT SANAYİ	197.775	100,00	1.530.745	100,00	268.4	100,00

Kaynak: DİE 1992 Yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, KOSGEB, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", <<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSIIsletmeler.asp>> (25.07.2003)

Gerek ülkemizde, gerekse dünya ekonomilerinde KOBİ' ler yaşanan önemli krizlerden fazlaca etkilenmemiş ve hatta bu krizlerin atlatılmasında önemli roller üstlenmişlerdir. KOBİ'ler sadece geri kalmış ülkelerde yaygın değildir. Bizim gibi gelişmekte olan ülkelerle, sanayisini tamamlamış gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler, sayı, istihdam ve katma değer olarak karşılaştırılırsa, gelişmiş ekonomilerde de KOBİ'lerin önemli bir yeri olduğu görülür.¹⁰¹

Ulusal ekonomimizde, özellikle istihdam yönünden, önemli bir yere sahip bulunan KOBİ'lerin sisteme olan katkıları şu şekilde sıralanabilir:¹⁰²

- Bölge sanayisinin gelişmesine başlangıç oluşturmak,
- Bölge sanayisinin tamir ve bakım yönünden sorunlarını çözmek,
- Özel beceri ve teknik isteyen kimi malları üretmek,
- İkincil (tali) kontrol yoluyla büyük sanayi işletmelerine yardımcı olmak.

¹⁰¹ Akgemci, s. 14

¹⁰² Fehmi Çetinkaya, "Esnaf ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümleri", II. Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Geliştirme ve İstihdam Komisyonu Tebliği, [Ankara: 1992]

KOBİ'lerin ülkemiz açısından taşıdıkları önem şu şekilde sıralanabilir¹⁰³:

- Emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özelliğine bağlı olarak ülke çapında istihdam yaratmaya ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmak.
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kısa bir sürede, daha kolay bir şekilde uyum sağlamak.
- Büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, işletme malzemesi veya yarı mamul gibi girdileri üreterek onların gelişimini tamamlama ve böylece ekonomide "yan sanayi" oluşturmak.
- Büyük ölçekli işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üretip, onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandırmak.
- Esneklik ve yenilikleri teşvik etmek.
- Emek yoğun olmaları nedeniyle bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluşturmak.
- Gelir dağılımını olumlu yönde etkileyerek, sermayenin büyük sanayi işletmelerinde ve az kişinin elinde toplanmasını önleyerek toplumda gelirin gerek fonksiyonel gerekse bölgesel düzeyde dağılımını olumlu yönde etkilemek.

1.6 KOBİ'lerin Sorunları

Ülkemizde KOBİ'lerin sorunları; finansman sorunları, bürokratik sorunlar, pazarlama sorunları, girdi teminindeki sorunlar, işyeri sorunları ve eğitim sorunları olmak üzere genellikle altı grupta toplanabilir.

---

¹⁰³ Akgemci, ss. 15-16

1.6.1 Finansman Sorunları

Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunda, KOBİ’lerin sorunları arasında finansal sorunlar birinci sırayı almaktadır. Finansal sorunlar işletmelerin kuruluş aşamasında özsermaye yetersizliği olarak başlamakta ve uygun dış kaynak bulmada karşılaşılan sorunlar, yetersiz ve maliyeti yüksek krediler, enflasyon, döviz kuru ve diğer etmenlerle devam ederek KOBİ’leri olumsuz yönde etkilemekte, işletmenin verimlilik ve rekabetini güçleştirmektedir. KOBİ’lerin finansman sorunlarının temeline bakıldığında ise kredi yolu ile finansmandaki sorunlarının önemli yer tuttuğu görülmektedir.¹⁰⁴

KOBİ’lerin mevcut finansman araçlarından ve finansman kolaylıklarından yeterince yararlanamadıkları bir gerçektir. Devlet yardımlarının kapsamı geniş tutulmakla beraber, kredi olanaklarından toplam KOBİ’lerin ancak çok küçük bir yüzdesi yararlanabilmektedir.¹⁰⁵

Finansman sorununun en başta yer almasının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler ülkemizdeki bankacılık sisteminin daha çok holdinglerin yönetiminde olması, ekonomik istikrarsızlık, devletin teşvik politikası ve KOBİ’lerin kendi yapılarından doğan olumsuzluklar şeklinde sıralanabilir. Ancak sayılan bu nedenlerin hangisinin daha fazla ağırlık taşıdığı hususu ise ayrı bir değerlendirme konusudur.¹⁰⁶

Finansman kaynaklarına erişim, Türk KOBİ’lerinin gelişiminde hâlâ önemli bir engeldir. Özel bankacılık kesiminde, risk sermayesi fonlarının işleyişinin geliştirilmesi konusunda çabalar sınırlı kalmıştır.¹⁰⁷

Yetersiz işletme sermayesi, küçük sanayicinin en önemli sorunu olmakta, aynı zamanda bu kesimin ürettiği malları vadeli satması da işletme sermayesini olumsuz yönde etkilemektedir. İşletme kredisi teminindeki güçlükler, bu kesimin mali yapısının yeterince iyi olmaması, bilançolarında mali yapının iyi görünmemesi nedeni ile bu

¹⁰⁴ Nevin Yörük, “KOBİ’lerin Kredi Yoluyla Finansmanında Karşılaştıkları Sorunlar ve Tokat İlinde Bir Uygulama”, *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

¹⁰⁵ Cevdet Kayalı, Ramazan Gökbunar ve diğerleri, *Manisa İli’nde KOBİ’lerin Sorunları ve Çözüm Önerileri*, CBÜ-İİBF ve Manisa Ticaret Odası Yayını, Manisa: 1997, s. 71

¹⁰⁶ Olcay, s. 77-78

¹⁰⁷ Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara: 2002, s. 89

kesim bankaların uygun gördüğü şartlarda kredi temin edebilmekte, miktar, vade ve faiz yönünden bankalara tabi olmaktadır.¹⁰⁸

KOBİ'lerin kredi bulmak için başvurabilecekleri kaynaklardan biri olan bankalar, genellikle, büyük işletmelere büyük miktarlarda kredi vermeyi tercih etmektedirler. Kredi verdikleri zaman ise istenen teminatlar genellikle KOBİ'ler tarafından karşılanamamaktadır. İşletmenin özkaynak yetersizliği bunda başlıca rolü oynamakta, verilen teminatı çoğu kez işletme sahibinin mal varlığı ve itibarı oluşturmaktadır. Kredi alınabilse bile yüksek faiz oranları nedeniyle maliyeti çok yüksek olmaktadır.¹⁰⁹

Bankaların ellerinde KOBİ'lere de satacak kadar fazla fon bulunmamaktadır.¹¹⁰ Enflasyon, rekabet ve ekonomik durgunluk, bu işletmelerin kaynak ihtiyacını artırmaktadır. Kaynağın maliyeti de, elde edilebilecek karlara göre daha yüksek olmaktadır. Ayrıca, KOBİ'lerin enflasyon muhasebesini yasal olarak yürütemeyişleri, cari karın gerçek karları aşması sonucunu, bu da vergi yüklerinin artması sonucunu doğurmaktadır. KOBİ'lerin sermaye piyasası imkanlarından yeterince yararlanamaması da diğer bir finansman sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine KOBİ'ler modern finansman tekniklerinden de yararlanamamaktadırlar.¹¹¹

Kredi formalitelerinin ağırlığı, risk sermayesi yatırım ortaklığı modelinin işlememesi, kredi garanti fonu gibi kefalet veren kuruluşların arttırılamaması gibi nedenler de KOBİ'lerde finansman sorununun kaynağını teşkil etmektedir.¹¹²

KOBİ'ler bilgi eksikliği ve iletişim noksanlığı nedeniyle kredi sağlama konusunda bankalardan nasıl yararlanacaklarını bilememekte, KOBİ girişimcilerinin alternatif finansman kaynakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları yabancı kaynak kullanımını sınırlandırmakta, kıdem tazminatı birçok KOBİ için önemli bir sorun oluşturmaktadır.¹¹³

TOBB tarafından 20 il, 512 KOBİ üzerinde yapılan araştırmaya göre sırasıyla; maliyetlerdeki değişkenlik, alacakların tahsilatındaki gecikmeler, kredi faiz oranlarının

¹⁰⁸ Atilla Kılıç, "Küçük Sanayide Finansman ve Kredilendirme", *Küçük Sanayinin Sorunları Semineri*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1993-5, [İstanbul: 1992]

¹⁰⁹ Sarıkaya, s. 51

¹¹⁰ Sarıaslan, 1996, s. 66

¹¹¹ Hüseyin Özgen ve Selen Doğan, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Temel Yönetim Sorunları", *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi*, Sayı:9, [Ankara:1998]

¹¹² Denizli Ticaret Odası, (03.08.2003)

¹¹³ Ramazan Aktaş, 2000

yüksekliği, özkaynak yetersizliği, satışların düşük olması, kredi imkanlarının kısıtlı olması finansman sorunlarının kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır.¹¹⁴

KOBİ'lerin ölçeklerinden kaynaklanan finansman sorunları ise; ihracata yönelik üretimin finansmanı için kredi bulma zorluğu, ucuz ve kaliteli hammadde bulma güçlüğü, ihracat pazarlaması faaliyetlerinin sınırlı kaynaklar sebebiyle karşılanamaması, satış geliştirme, tanıtım faaliyetlerinin mali açıdan çok külfetli olmasıdır.¹¹⁵

Ülkemizde tasarrufun yetersiz olması, devletin mevcut tasarrufları iç borçlanma nedeni ile sahiplenmesi, kredi kaynaklarının ülkemiz için kıt olmasına neden olurken, KOBİ'lere kullanılan kredilerin ülke genelindeki payının %5 civarında olması da, kredi kaynaklarının bu kesimler için ayrı bir kıt kaynak olmasına yol açmıştır. Kıt kaynak olan ve kendini devlet desteği olarak gösteren krediler ise saptanmış bir strateji yerine, günübirlik, siyasi ve bazı kişisel yaklaşımlarla saptanıp uygulamaya konulduğu için, içinde bulunduğumuz ekonomik tablo kaçınılmaz olmuştur.

KOBİ'lere ve küçük esnaf ve sanatkara Halk Bankası tarafından Esnaf Sanatkar Kredi Kooperatifi (ESKK) kefaleti ile kullanılan kredilerde plasmanlar, siyasi ve ESKK yönetimlerinin kişisel ilişkileri doğrultusunda ekonomik gerçeklerden uzak tahsis edilmiş, kredilerin kişisel kullandırımlarında herhangi bir fizibilite veya iş raporuna bağlı ve firma gereksinimlerini dikkate alan bir tahsis yapılmamış, kullanılan kredilerde uygulanan faiz desteği kredinin kullanıldığı anda geri alınmıştır (Örneğin 100 milyon TL kredi kullanan bir işletmeye çeşitli kesintilerden sonra 83 milyon TL ödeme yapılmakta, kredi kullanan ise anapara ve faiz borçlarını 100 milyon TL üzerinden ödemektedir).¹¹⁶

1.6.2 Bürokratik Sorunlar

KOBİ'ler, gerek kuruluş, gerekse de faaliyetleri sırasında, kamu kuruluşları ile olan ilişkilerinde bürokratik engellerle karşılaşmaktadırlar. KOBİ'lerle ilgilenen kamu kuruluşları arasında, tam bir işbirliği ve koordinasyon sağlanamaması kavram kargaşasına, işlerin uzamasına ve sonuçta zaman ve para kaybına neden olmaktadır. KOBİ'ler devlet daireleri ile olan ilişkilerinde daha çok, gereksiz muamelelerin

¹¹⁴ Sariaslan, 1996, s. 45

¹¹⁵ Akgemci, s. 34

¹¹⁶ Hüseyin Ölmez, "KOBİ'lerin Finansmanı, Bu Alanda Yapılan Kıt Kaynakların İsrافی ve Çözüm Önerileri", *Active Dergisi*, No:29, [01.03.2003], ALKİM Yayıncılık, <<http://www.makalem.com>> (10.07.2003)

çokluğundan yakınmaktadırlar. Buna ek olarak, yönetmelik ve benzer mevzuatın yarattığı sorunlar ile, sistemin çok yavaş çalışması gibi durumlar en çok şikayetçi olunan konular arasındadır. Orta ölçekli işletmeler ise, daha çok belediyelerle olan ilişkilerinde, yerel yönetimin karar ve uygulamalarından doğan sorunlar ve memurların tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunları dile getirmektedirler.¹¹⁷

KOBİ'lerin uluslararası pazarlara açılmasını etkileyen faktörler açısından; ihracat yapmayanlar için en önemli etken ekonomik/finansal sorunlar iken; ihracat yapanlar için en önemli etken ise, bürokratik engellerdir.¹¹⁸

Türkiye de KOBİ yöneticileri, işlerini kurarlarken almaları gereken izin belgelerinin temininden, üretime geçinceye kadar pek çok konuda bürokratik işlemlerin çokluğu ve karmaşıklığından dolayı, zor durumda kalmaktadırlar. KOBİ yöneticileri, yeterli uzman elemanları bulunmadığından, bu tür işleri bizzat takip etmek zorunda kalarak zamanlarının büyük bir kısmını harcamakta ve teşebbüs arzuları da olumsuz yönde etkilenmektedir.¹¹⁹

1.6.3 Pazarlama Sorunları

KOBİ'ler ciddi pazarlama sorunları ile karşı karşıyadır. Çünkü, bunlar genelde sadece üretimle ilgilenmekte; pazarlama faaliyetlerini ihmal ettiklerinden dolayı da ürettiklerini yeterli düzeyde satamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak, bu işletmeler atıl kapasite ile çalışarak kıt olan üretim kaynaklarını israf etmektedirler.¹²⁰

KOBİ'ler pazarlama bilgisini geleneksel yöntemlerle elde etmektedirler ve bu bilgiler çoğu kez yetersiz kalmakta, ürün standardizasyonunun ve kalitesinin yeterli düzeyde olmayışı pazarlama açısından da sorunlar çıkarmakta, ulusal ve uluslararası fuar organizasyonlarından yüksek maliyetler nedeniyle yeterince yararlanılamamakta ve KOBİ'lerde istenilen niteliklere sahip pazarlama elemanları istihdam edilememektedir.¹²¹

¹¹⁷ Atilla Bağrıaçık, "Başka Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye'de Küçük ve Orta Boy Firmalar", *Uluslararası Sempozyum, 17 Mayıs*, İstanbul: İSO Araştırma Dairesi Yayınları, No: 1991/5, 1991, s. 165

¹¹⁸ Himmet Karadal, "KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlara Açılmasını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma", *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

¹¹⁹ Fatma Gündoğdu, Ö. Selçuk Emsen ve Şule Özkan, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Girişimcilik-Yenilikçilik ve Finansman", Kayseri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

¹²⁰ Murat Özcan, *KOBİ'lerde Pazarlama*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 1996, s. 9

¹²¹ Ramazan Aktaş, 2000

KOBİ'ler hedef pazarlarını tanımlamada ve pazarlama stratejisi belirlemede yetersizdirler. Çünkü pazar araştırması yapmadan kişisel gözlemlerini kullanmaktadırlar. Ayrıca KOBİ'ler özellikle sosyo-ekonomik koşullardaki değişimler sonucu oluşan tüketici tercihlerindeki hızlı değişimleri izlemede ve bunlara ayak uydurmada da yeteri kadar başarılı olamayabilmektedirler.¹²²

1.6.4 Üretim ve Girdi Teminindeki Sorunlar

Tedarikleme, teknoloji, ürün tasarımı, ürün geliştirme, standardizasyon ve nitelikli personel; üretimde kalite unsurunun evrensel boyutlarda elde edilmesinde rol oynayan çok önemli faktörlerdendir. Tedarikleme üretimde kullanılan malzeme, hammadde veya ayrı mamüllerle ilgili olup, üretimle iç içedir. Hammadde ve ana malların tedariginde nitelik, miktar, ihtiyaç duyulduğunda bulunabilme ve fiyattan kaynaklanan bazı sorunlar yaşanabilmektedir.¹²³

KOBİ'lerin üretim konusunda kısaca teknoloji sorunu olarak adlandırılabilir, üretim teknolojisinde ve enformasyon konusundaki eksiklikleri vardır. Teknolojik yetersizliğin maliyeti ise; kalitesiz üretim, yüksek maliyet ve işgücü ile boş tezgah kapasitesi olarak görülmektedir.¹²⁴

KOBİ'ler danışman ve kalite güvence sorumlusu istihdam edememekte, çoğu kez kendi insan kaynakları ile netice alamamaktadırlar. Kalite sistemi kurma çalışmalarının temel amacı ürün/hizmet kalitesinde sürekliliği sağlamak olduğundan, girdi üzerine değer eklenerek girdiden farklı bir çıktı elde edilen küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerde kalite sistemi kurulması kaçınılmazdır.¹²⁵

Türkiye'de hammadde ve yarı mamül üretimi genellikle Kamu Sektörü tarafından yapılmaktadır. Kamu sektöründen direkt alım yapamayan ve ithal edemeyen firmalar, piyasada hakim olan firmalardan yüksek fiyatlar ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum KOBİ'lerin maliyetlerini yükseltmekte ve rekabet güçlerini

¹²² Çetin, s. 158

¹²³ Akgemci, s. 24

¹²⁴ Denizli Ticaret Odası, (03.08.2003)

¹²⁵ Sezer, s. 4 ve 20

düşürmektedir. Ayrıca KOBİ'lerde alınan hammadde ve yarı mamüllerin kalite kontrolünü yapacak uzman eleman eksikliği de söz konusudur.¹²⁶

Ekonomik kriz dönemlerinde KOBİ'ler; döviz ve faizle ilgili geleceğe yönelik tahminde bulunamamakta, maliyet belirlenemediği için üretimi mümkün olduğu kadar sınırlı tutup riske girmemekte, maliyetleri azaltmak için işçi tasarrufuna gitmekte, düşen talebe göre azalan üretim neticesinde finansal krize girmektedirler.¹²⁷

KOBİ'lerin üretim işlevine ilişkin sorunlarından sonuncusu da, fason üretim planında karşılaşılan güçlüklerdir. Fason imalat, bir ana firma (büyük işletme) ile taşeron firmalar (küçük işletmeler) arasında gerçekleşmektedir. Ana firma, aldığı bir sipariş için gerekli olan işin bir bölümünü, ya da tamamını bir başka bağımsız işletmeye (taşerona) yaptırmaktadır. Ancak, bu ilişki bazı durumlarda bir bağımlılık ilişkisine dönüşmektedir. İşte, Türkiye'deki KOBİ'lerin en önemli sorunlarından biri de bu konuda yaşanmaktadır. Bu durum, KOBİ'ler arasında işbirliği ihtiyacını da gündeme getirmektedir.¹²⁸

1.6.5 İşyeri ve Yönetim Sorunları

KOBİ'lerin büyük bir bölümü alt yapıdan yoksun olarak çalışmalarını sürdürmektedirler ve işyeri açma konusunda önemli bürokratik zorluklarla karşılaşmaktadır.¹²⁹ Türkiye'de birçok işletmenin kuruluş yeri seçimi yanlış yapılmış; işletmeler sanayi bölgeleri yerine şehir merkezlerinde kurulmuşlardır. Bu durum işletmelerin çağın şartlarına uygun şekilde üretim yapmalarını ve işgücü motivasyonunu engellemektedir.¹³⁰

KOBİ yönetimleri, profesyonel yönetim anlayışına gereken önemi vermemektedirler. Bir çok işletmenin sahip, ortak ve/veya yöneticisi uygulamada öteden beri gözlem yoluyla öğrendiklerini yeterli saymakta ve işlerini bu şekilde sürekli olarak başarıyla sürdürebileceklerine inanmaktadırlar.

¹²⁶ Hayriye Atik ve Sevgi Sezer, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları: Kayseri ve Nevşehir Örneği", *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

¹²⁷ Sudi Apak, "KOBİ'lerin Desteklenmesi ve Finansman Yöntemlerinin Kriz Ortamında Değerlendirilmesi", *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

¹²⁸ Özgen ve Doğan, 1998

¹²⁹ Ramazan Aktaş, 2000

¹³⁰ Atik ve Sezer

1.6.6 Eğitim Sorunları

KOSGEB başta olmak üzere ilgili kamu kurumları ve özel girişimlerin eğitim faaliyetleri son dönemlerde artış göstermesine karşın, eğitim uygulamalarının yine yetersiz kalması, bu yönde bir eğitim seferberliğine ihtiyaç duyulmasını gerekli kılmaktadır.¹³¹

İşyerinde çalışanların genel olarak her işi yapması, bazen yeni ürün ve teknolojiler karşısında mevcut personelin bilgi seviyesinin yetersiz kalmasına yol açmakta ve bu açığın giderilmesi için personelin eğitimine ağırlık verilmesi, çoğu kez KOBİ'lerin olanaklarını aşabilmektedir.¹³²

KOBİ'leri yöneten kişiler işletmecilik anlayışından yoksun , eğitim düzeyleri yetersiz, işlerini geleneksel yöntemlerle yürüten kişilerdir. Eğitilmiş ve nitelikli işgücü, işletmenin daha verimli çalışması ve kaliteli mal üretimini gerçekleştirebilmesi yönünden ayrı bir önem arz etmektedir.¹³³

KOBİ'lerin, yöneticilerin eğitilmesi ve işyerlerinin sürekli bir şekilde, günlük işleyişini düzenleyebilmelerine yönelik bilgi sahibi olmaları için, gerekli eğitim programları yeterli değildir ve bu programlardan yeterince yararlanılamamaktadır. Eğitim programlarındaki bu eksiklikler nedeni ile, KOBİ'ler yeni gelişmelerden yeterince yararlanamamakta, değişen piyasa koşullarına rahat bir şekilde uyum sağlayamamakta, teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilme imkanlarına sahip olamamaktadırlar.¹³⁴

---

¹³¹ Akgemci s. 62

¹³² Yelkikalan ve Kalmış, "KOBİ'lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri", *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]

¹³³ Denizli Ticaret Odası, (03.08.2003)

¹³⁴ Özgen ve Doğan, 1998

2. TÜRKİYE'DE AYAKKABI SANAYİ VE MANİSA İLİ EKONOMİSİ

İnsanlar için temel bir ihtiyaç halini alan ayakkabı, kişilerin giyimlerinin tamamlayıcı bir unsuru olarak da göze çarpmaktadır.¹³⁵

Birleşmiş Milletler yayını olan "Bütün Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Tasnifi ve Endeksleri"'ne göre Ayakkabı Sanayi aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır. Ayakkabı;

- Tabanı ve yüzü, kauçuk ve suni, plastik maddelerden ayakkabılar
- Tabanı tabii, suni veya terkip yolu ile elde edilen ayakkabılar
- Tabanı tahta ve mantardan ayakkabılar
- Tabanı diğer maddelerden yapılmış ayakkabılar
- Gertler, tozluklar, bacak koruyucuları ve bunların aksamı

Ayakkabı işkolu, ayakkabı üretenler ve bunlara girdi sağlayan yan sanayi işletmeleri ile ayakkabı üreten ana işletmeye fason olarak hizmet veren firmaları kapsamaktadır.¹³⁶

Sürekli olarak değişik stilde ve daha fazla çeşitte ayakkabı arayan tüketiciler, isteklerini karşılayan ayakkabı bulamamaktan yakınmaktadır. Diğer taraftan düşük fiyat ve yüksek kalite, tüketici talebini belirleyen temel etken olmaktadır.

Henüz tam anlamıyla bir sanayi kimliği kazanmamış, küçük atölye tipi üretim tarzının hakim olduğu bu sektör, emek yoğun özelliği dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde istihdamın artışı için önemli bir kaynaktır. Moda ve tüketici talebinde yaşanan hızlı değişimler, bölgesel ve küçük çapta ayakkabı üretimi yapan üreticilerin sektörün değişen yapısına uygun olarak üretimlerini geliştirmeksizin varlıklarını sürdürmeyeceklerinin açık bir işaretidir.¹³⁷

Yurdumuzda ilk olarak 18 Mart 1921'de İstanbul'da kurulan ayakkabıcılar derneği Dersaadet ve Bilad-i Selase Ayakkabıcı Esnafı Cemiyetidir. Bu dernek, zamanla türlü adlar alarak günümüze kadar ulaşmış ve bütün yurda dağılmıştır. Türkiye ayakkabı ve deri sanayicileri'nin 22 Haziran 1934'de İstanbul'da açtığı sergiyi Atatürk de gezmiş ve

¹³⁵ Ahmet Ulusoy, "Türkiye Ayakkabı Sanayi ve Dış Ticareti", *DTM Dış Ticaret Dergisi* (Ekim 2002), Sayı. 26

¹³⁶ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: 2000, s. 112

¹³⁷ Ulusoy, 2002

yeterli sanayi teşvik edici sözler de söylemiştir. Günümüzdeki derneklerin tümü, merkezi Ankara’da olan Türkiye Umum Ayakkabıcılar Federasyonu’na bağlıdır.¹³⁸

Sektörün fiyat ve kaliteye olan duyarlılığı nedeniyle; üretim, sürekli olarak işgücü maliyetinin ucuz olduğu yerlere kaymaktadır. Emegın nispî olarak pahalı olduğu ülkeler talebi yurtdışından karşılamaya çalışmakta ve kalkınmaya bağlı olarak da üretim bölgesel değişimlere uğramaktadır.¹³⁹

2.1 Sektörün Genel Durumu

Ülkemizde yakın tarihe kadar babadan oğula geçen bir zanaat olarak süre gelen ayakkabı üretimi, 1950 yılından itibaren küçük sanayi görünümü kazanmaya başlamıştır. 1960’lı yıllarda küçük sanayi yapısı değişmeden devam etmiştir. 1970’li yıllarda ise, sanayileşme çabaları bulunmakla birlikte sanayileşme süreci gerçek manada tamamlanamamıştır. 1980’li yıllarda ayakkabı sanayi özellikle özel sektörde oldukça ciddi sayılabilecek makine parkı yatırımları yapmış ve böylelikle sektörün %15’i sanayileşmeyi tamamlamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde, sektörün pazarlama atağını tamamlaması gereken yıllar olmasına rağmen, bunu gerçekleştirememiştir. 1990’lı yılların başında ihracat, özellikle Rusya olmak üzere hızlanmış, global krizle birlikte iç piyasadaki daralma yüzünden Rusya pazarı daha da önem kazanmıştır. Ancak, 1990’lı yılların ikinci yarısında Rusya’da yaşanan büyük kriz beraberinde Türk Ayakkabı Sanayini de büyük ölçüde etkilemiş iç pazardaki daralmanın devam etmesi ayakkabı sektöründeki şartları iyice ağırlaştırmıştır. Son yıllarda sektörde uluslararası teknolojiye uyum sağlamak için yenileme projeleri devam etmektedir.

Ülkemizde üretilen ayakkabıların %15’i tamamen makineleşmiş işletmeler, %70’i yarı makineleşmiş işletmeler ve %15’i bünyesinde hiç makine bulunmayan işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁴⁰

İstanbul ve İzmir’de iki organize deri sanayi bölgesinin kurulması ve modern altyapının sunulması ile üretim kapasitesinde önemli artış sağlanmıştır.¹⁴¹

¹³⁸ RDF Fuarcılık LTD Şti, “Ayakkabı ve Sektörü Üzerine-Türkiye’de Ayakkabının Serüveni”, <<http://www.rdf.com.tr/index2.asp>> (006.08.2003)

¹³⁹ Ulusoy, 2002

¹⁴⁰ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, ss. 112-119

Tablo 2.1
2001 Dönemi Yıllık Gelir Vergisi Beyanlarında Ayakkabı İmalat Sektörü

Meslek Grubu	Mükellef Adedi		Matrah (Bin TL)		Hesaplanan Vergi (Bin TL)		Ödenmesi Gereken Vergi (Bin TL)	
	Adedi	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Ayakkabı İmal Eden Mükellefler	3.312	0,42	10.115.283.580	0,27	2.279.560.580	0,21	1.827.363.620	0,26
Tüm Mükellefler	792.335	100	3.769.131.516.900	100	1.088.254.289.270	100	694.252.289.460	100

Not: Bilgiler yalnızca otomasyona geçen 22 ildeki 153 vergi dairesinden elde edilmiştir.

Kaynak: T.C Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, "Vergi İstatistikleri", <<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>> (27.07.2003)'den yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Sektörde 300.000 kişinin çalıştığı, bunun 20.000 kişilik grubunun sanayileşmiş, kalan 280.000 kişilik grubun ise sanayileşmemiş işletmelerde istihdam edildiği varsayılmaktadır. Sektördeki işletmelerin çoğunluğu İstanbul ve İzmir'de yoğunlaşmıştır. Üretici işletmelerin yaklaşık %50'si İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Konya, Bursa, Ankara, Gaziantep, **Manisa**, Denizli, Adana, Malatya, Çorum (İskilip) ayakkabı üretiminin yapıldığı diğer önemli şehirlerdir.¹⁴²

Kamu sektöründe faaliyette bulunan 4 fabrikanın kurulu kapasitesi günlük 2.000 ile 6.000 çift arasında değişmekte olup, toplam kapasite 12.000 çifttir. Özel sektörde faaliyette bulunan *büyük ölçekli* 325 ayakkabı tesisinin 125 adedi Türkiye Ayakkabı Sanayicileri Derneği (TASD)'ne üye olup, bu özel sektördeki tesislerin günlük kapasitesi 1300 çift ile 36.000 çift arasında değişmektedir ve söz konusu özel sektör fabrikalarının toplam günlük kapasitesi 316.000 çifttir.¹⁴³

Bunun yanında sektörde çok sayıda küçük ve orta ölçekteki işletme vardır. Bunların sayıları tam olarak bilinmemekle beraber sayılarının 60.000 civarında olduğu ve 20.000 kadarının ayakkabı üreten, diğerlerinin bunlara malzeme sağlayan ve mamul ayakkabı pazarlayan firmalar olduğu varsayılmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴¹ Sadi Uzunoğlu, Kerem Alkin, Can Fuat Gürlesel ve Uğur Civelek, "Dış Rekabet Baskısındaki Sektörlerde Maliyet Profili", İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No. 2001-43, 2001, s. 79

¹⁴² Sektör, *TAFHABER Dergisi*, (2002)Yıl. 1, Sayı. 2, s. 24

¹⁴³ TASD, "Türkiye'de Üretim", <<http://www.turkishoes.org/html/sektorel.html>> (06.08.2003)

¹⁴⁴ TAFNET, "TAF Hakkında-Ayakkabının Tarihi", <<http://www.tafnet.org/index2.htm>> (06.08.2003)

Tablo 2.2
2001 Dönemi Kurumlar Vergisi Beyanlarında Ayakkabı İmalat Sektörü

Meslek Grubu	Mükellef Adedi		Matrah (Bin TL)		Hesaplanan Vergi (Bin TL)		Ödenmesi Gereken Vergi (Bin TL)	
	Adedi	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
	Ayakkabı İmal Eden Mükellefler	1.121	0,32	10.325.282.390	0,06	3.097.582.370	0,06	667.404.390
Tüm Mükellefler	350.050	100	18.764.852.535.730	100	5.617.571.576.610	100	950.967.223.360	100

Not: Bilgiler yalnızca otomasyona geçen 22 ildeki 153 vergi dairesinden elde edilmiştir.

Kaynak: T.C Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, "Vergi İstatistikleri", <<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>> (27.07.2003)'ten yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Türkiye'de ayakkabı sektöründe üretim yapan firmaların %90 gibi büyük bir oranını KOBİ'ler oluşturmaktadır.¹⁴⁵

Ayakkabı sanayinde maliyetler, kullanılan ana maddelerin cinsine, kalitesine ve üretim kalitesine göre farklılıklar göstermektedir.¹⁴⁶

DİE'nin 25 kişi ve üzerinde çalışanı olan işyerlerinde yaptığı araştırmaya göre 1992 yılı itibarıyla ayakkabıcılık sanayinde orta derecede tekelleşme vardır.¹⁴⁷

Bugün 320 milyon çifti bulan üretim kapasitesi ve 2.245 milyon dolarlık üretim hacmiyle, ayakkabıcılık ülkemizde önemli bir sektör. 300 bin insana istihdam olanağı yarattığı gözönüne alınırsa, ayakkabı sanayi, bir milyona yakın insana istihdam sağlamaktadır. Ancak öte yandan bakıldığında, bu mevcut üretim kapasitesinin hemen hemen yarısını kullanabilen bir sektörle karşı karşıyayız.

Türkiye'nin ayakkabı üretimi DPT verilerine göre, 1985 yılında 85.5 milyon çift iken, 1995 yılında 130 milyon çifte ulaşmıştır. 2001 yılında ise 153 milyon çift ayakkabı üretilmiştir. Üretimin yaklaşık %25'ini ise deri ayakkabı üretimi oluşturmaktadır. Üretilen ayakkabı çeşitleri arasında son yıllarda plastik ve terlik ayakkabı üretiminde daha hızlı artış olmasına rağmen, resmi kayıtlarda gözükmemektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Burçin Tuncer, "Sektör Analizi, Ayakkabıcılık Emin Adımlarla", *İTKİB Dergisi*, (15 Nisan-15 Mayıs 2003), Sayı. 112

¹⁴⁶ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, ss. 121

¹⁴⁷ DİE, <<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/IMALAT/250497.html>> (06.08.2003)

¹⁴⁸ Tuncer, 2003

Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde Türkiye ekonomisinde yaşanan krizler ve kriz sonrası belirsizlik ortamı üreticilerin elini kolunu bağlamış ve üretim önemli ölçüde durmuştur. Şubat 2001 krizini takiben yapılan değerlendirmelerde üreticilerin İstanbul'da %50'sinin, İzmir'de ve Konya'da %90'ının, diğer illerde tamamının çalışmadığı, çalışanların da %20-30 kapasite ile üretimlerini devam ettirdikleri saptanmıştır.¹⁴⁹

Türk ayakkabı sektöründe tasarıma büyük önem verilmekte ve moda uygun koleksiyonlar hazırlanmaktadır. Bu nedenle ayakkabı sektöründe eğitim faaliyetlerine de gereken önem verilmektedir. Bu kapsamda, sektördeki dernek ve kuruluşlar biraraya gelerek Türkiye Ayakkabı Sanayi Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TASEV)'ni kurdular. Ayrıca, sektöre tasarım konusunda nitelikli eleman yetiştirmek amacıyla, Mimar Sinan Üniversitesi bünyesinde iki yıllık "Ayakkabı Tasarım Bölümü" açılmıştır. Yine tasarım konusunda genç yetenekleri ortaya çıkarmak için her yıl çeşitli yarışmalar düzenlenmektedir.¹⁵⁰

Türkiye'de ayakkabı sanayinde faaliyette bulunan yabancı sermayeli toplam 10 firma vardır ve mevcut yabancı sermaye 251.857.000.000 TL olup, toplam sermaye içindeki payı %46,61'dir.¹⁵¹

DİE'nin 2003 yılının birinci üç aylık dönemine ilişkin açıkladığı rakamlara göre, imalat sanayi üretim artış hızı kamu sektöründe %2,0, özel sektörde ise %12,6 olarak hesaplanmıştır. Kamu kesiminde üretim, ayakkabı dışında giyim eşyasında %95,7, ayakkabı sanayinde %87,2, dokuma sanayinde %41,9, makine sanayinde %37,3, mesleki ve ilmi aletlerde %30,9, metal eşya sanayinde %28,3, çeşitli petrol ve kömür türevlerinde %28,2, taş ve toprağa dayalı diğer sanayi %17,8 ve tütün sanayi de %21,9 ve kağıt ve kağıt ürünlerinde de %22,2 oranında gerilemiştir. Buna karşılık söz konusu dönemde üretim gıda maddelerinde %83,8, demir-çelik metal ana sanayinde %37,3, basım-yayın ve bunlara bağlı sanayide %26,9 oranında artmıştır.

Özel kesimde ise en yüksek üretim artışı %31,7 ile basım, yayın ve bunlara bağlı sanayide görülmüştür. Birinci üç ayda, ayakkabı sanayi imalatı %13,7, taşıt araçları

¹⁴⁹ Ulusoy, 2002

¹⁵⁰ Dış Ticaret Müsteşarlığı, <<http://www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/avt/avt-rap-dig-ga8.htm>>

¹⁵¹ Hazine Müsteşarlığı, <<http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/ybsyeniturk.htm>> (06.08.2003)

%29,3, çanak, çömlek, çini, porselen sanayi %26,4, makine sanayi %21,6, gıda sanayi %21,2, içki sanayi %5 oranında artmıştır.¹⁵²

Sektörde son yıllarda askeri ayakkabılar, botlar ve iş ayakkabıları üretiminde hızlı bir gelişme göze çarpmaktadır. Uluslararası standartlara uygun üretimin gerçekleştirildiği sektörde CE işaretli ayakkabılar AB ülkelerine ihraç edilmektedir.

Ülkemizde ayakkabı üretiminde geleneksel ve enjeksiyon yöntemi olmak üzere iki yöntem kullanılmakta olup, daha çok geleneksel yöntem tercih edilmektedir. Bu yöntemde saya ve taban ayrı aşamalarda üretilerek birbirlerine yapıştırma veya yapıştırma/dikme veya enjeksiyon yöntemlerinden biriyle monte edilmektedir.

Türk Standartlar Enstitüsü tarafından hazırlanan 9 tane ayakkabı standardı vardır. Ancak bunların hiçbiri mecburi uygulamada değildir. İhracata dönük çalışan üreticiler, alıcılar tarafından talep edilen standarda uygun üretim yapmaktadırlar. Türk ayakkabı sanayi ve ayakkabı yan sanayi çevre konularında duyarlıdır.¹⁵³

2.2 Sektörün Dış Ticaret Hacmi

2.2.1 İhracat

Türkiye ayakkabı sanayi, modern imalat yapısı, yüksek kaliteli ham madde kullanımı, iyi işçilik ve yüksek tasarım kapasitesi sayesinde çok hızlı bir büyüme göstererek, yüksek kaliteli ayakkabı ihracatçısı ülkeler arasında iyi bir yer edinmiş durumdadır. Sektörün bu olumlu yapısı nedeniyle son zamanlarda ayakkabı sektöründe yatırım yapan yabancı sermaye de artış göstermiştir.¹⁵⁴

Sektörün ihracat açısından gelişmişlik düzeyi yetersiz olmakla birlikte özellikle İspanya, Portekiz gibi Avrupalı üreticilerle rekabet edebilecek büyüklükte arz potansiyeli vardır. Ancak, bu potansiyel dünyada pek bilinmemektedir. İhracat potansiyelinden yeterince yararlanılabilmesi için yurtdışı tanıtım, tasarım ve ürün standardizasyonun sağlanması konularına önem verilmesi gerekmektedir.

Ayakkabı ihracatında coğrafi yakınlık dolayısıyla özellikle eski Doğu Bloku ülkelerinin seçilmesi, bu ülkelerdeki gelişmelerden önemli oranda etkilenilmesine neden olmuştur. 1998 yılına kadar ihracatın %50'sinin gerçekleştirildiği Rusya pazarında

¹⁵² Ekonomi 1. Çeyrekte Yüzde 7,4 Büyüdü, *Hürriyet Gazetesi*, 30.06.2003, <<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~111@nvid~285276,00.asp>> (06.08.2003)

¹⁵³ TAFHABER Dergisi, Yıl. 1, Sayı 2., ss. 24-25

¹⁵⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı, <<http://www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/avt/avt-rap-dig-ga8.htm>>

1998’de yaşanan kriz, ayakkabı firmalarımızı yeni pazarlar aramaya itmiştir. Kriz sonrasında Kazakistan, Ukrayna, Bulgaristan ve Macaristan gibi eski Doğu Bloku ülkelerinin ihracattaki payı azalırken İsrail, Libya, Suudi Arabistan gibi ülkelerin payı artmıştır.

Ayakkabı ihracatı ihraç kalemleri itibariyle ele alındığında deriden mamul ayakkabıların %50,4 pay ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Rusya pazarındaki ucuz ayakkabı talebi, deri harici maddelerden yapılan ayakkabıların da ihracatta önemli bir yerinin olmasını sağlamıştır. Özellikle 1997 yılında Asya ve 1998 yılında Rusya’da yaşanan ekonomik krizler ayakkabı üreticilerini deri dışında ucuz ayakkabı üretimine itmiştir. Bu tip üretimde yurtdışı pazarların devalüasyonla rekabet üstünlüğü kazanan Asya ülkelerine karşı korunması ve yüksek gelirli kitlelere hitap edecek kalitede ayakkabı modeli ve tasarımının olmayışı önemli rol oynamıştır.¹⁵⁵

Türkiye ayakkabı sektörü, şu anda, üretim kapasitesinin neredeyse yarısını kullanıyor. Sektörün üretiminin %90 gibi büyük bir kısmının iç pazara yönelik olduğu düşünülürse, bu döngüyü aşmanın tek yolunun ihracatı artırmak olduğu anlaşılıyor. Ancak, en yüksek ihracat rakamına 1997’de ulaşan sektör, yüksek oranda tek pazara bağlı olmanın sıkıntısını ciddi biçimde çekmiştir. Bugün sektörün ihracat yaptığı ülkeler arasında en büyük pay yine eski SSCB ülkelerine aittir.

Avrupa Birliği ülkeleri ve Suudi Arabistan da ihracatın önemli bir kısmını yüklenmektedir.¹⁵⁶ Ayakkabı sektörü, kayıtlı ihracat tutarı ile 1996-2002 dönemi toplam ihracatımızda %0,52’lik bir paya sahiptir. 2003 Ocak-Mart döneminde ise toplam ihracat içindeki payı %0,4’tür.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Ulusoy, 2002

¹⁵⁶ Tuncer, 2003

¹⁵⁷ DTM, “Sektörel Dağılım, DTÖ Tanımına Göre 1996-2002 Yıllık ve 2002-2003 Ocak-Mart Dönemi Türkiye’nin Dış Ticaret İstatistikleri, Genel İhracatımız”, <<http://www.dtm.gov.tr/ead/SEKTOR/gen-ih.xls>> (06.08.2003)

Tablo 2.3
Türkiye'nin Ayakkabı İhracatı

YIL	MİKTAR (Çift)	DEĞİŞİM (%)	DEĞER (Dolar)	DEĞİŞİM (%)
1997	63.578.627	-	209.406.013	-
1998	73.038.669	14,87	186.276.490	-11,04
1999	49.676.166	-31,98	109.542.360	-41,19
2000	56.346.859	13,42	113.653.791	3,75
2001	52.088.746	-7,55	126.115.791	10,96
2002	66.929.808	28,49	131.356.631	4,15

Kaynak: DTM'den İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)'den yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Tablo 2.4
Ürün Gruplarına Göre Ayakkabı İhracatı

Ürün Tipi	MİKTAR (Çift)	Değer (Dolar)
Dış tabanı, yüzü kauçuk ve plastik su geçirmez ayakkabılar	1.997.854	1.370.566
Dış tabanı, yüzü kauçuk veya plastik maddeden diğer ayakkabılar	26.764.885	33.643.760
Yüzü deri, tabanı kauçuk, plastik, tabii veya suni deri ve kösele ayakkabılar	9.820.713	50.704.155
Yüzü dokuma maddelerinden, tabanı kauçuk, plastik vb. ayakkabılar	16.673.309	22.413.360
Diğer ayakkabılar	6.798.839	9.401.874
Ayakkabı aksamı	4.874.208	13.822.916
TOPLAM	66.929.808	131.356.631

Kaynak: DTM'den İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

En yüksek ihracat rakamı olan 217 milyon doları 1997'de yakalayan, ama Rusya krizinden sonra ivme kaybeden sektörün, 2003 yılında 180 milyon dolar civarında ihracat yapması beklenmektedir. Fakat istatistiklere pek girmeyen bir rakam daha vardır. 1997'den önce 217 milyon dolar olan kayıtlı ihracata ek olarak, bavul ticaretiyle de 750 milyon dolar civarında bir ihracat yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu rakamın bugünlerde 250 milyon dolara kadar gerilediği hesaplanmaktadır.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Tuncer, 2003

Tablo 2.5
Ayakkabı İhraç Edilen Başlıca Pazarlar (1000 Dolar)

Ülkeler	2000	%	2001	%	2002	%
Suudi Arabistan	15.723	13,77	17.354	13,76	18.774	14,29
Rusya Federasyonu	19.455	17,04	12.343	9,79	11.258	8,57
İsrail	6.831	5,98	9.171	7,27	9.432	7,18
Fransa	5.415	4,74	7.690	6,10	9.140	6,96
Almanya	6.400	5,60	5.913	4,69	7.461	5,68
Ukranya	4.226	3,70	10.286	8,16	6.202	4,72
Libya	3.997	3,50	2.687	2,13	6.188	4,71
Hollanda	3.194	2,80	3.787	3,00	5.471	4,17
İngiltere	1.299	1,14	3.079	2,44	5.300	4,03
Polonya	5.154	4,51	5.995	4,75	4.950	3,77
Yunanistan	2.383	2,09	3.318	2,63	4.543	3,46
Macaristan	3.830	3,35	3.515	2,79	3.011	2,29
Romanya	2.109	1,85	1.861	1,48	2.687	2,05
Belçika-Lüksemburg	1.948	1,71	1.844	1,46	2.668	2,03
İtalya	916	0,80	1.210	0,96	2.254	1,72
Diğer	31.304	27,42	36.063	28,60	32.017	24,37
TOPLAM	114.184	100,00	126.116	100,00	131.356	100,00

Kaynak: DTM'den İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)'den yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Türkiye Avrupa'da İtalya'dan sonra 200-220 milyon çift ayakkabı üretimiyle 2'nci sırada yer almasına rağmen, ihracatta 10 milyon çift üretim yapan Portekiz'in gerisinde kalmaktadır.¹⁵⁹

Ayakkabı sektöründe yer alan firmalar sektörel dış ticaret şirketi kurma çalışmalarına ise hız vermiş olup, böylelikle uluslararası piyasalarda rekabet şanslarını artırmak istemektedirler.¹⁶⁰ Türkiye'de ayakkabı sanayi sektöründe faaliyet gösteren SDŞ'lerin sayısı 2'dir.¹⁶¹

Ayakkabı sanayinde sahip olunan avantajlara rağmen, küçük atölye tipi üretim biçiminin hakim olması, kalifiye olmayan işgücü, ayakkabı yan sanayi girdilerinde standart ve kalite eksikliği gibi yapısal sorunlar nedeniyle ihracat potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir.¹⁶²

Sektör üretim teknolojisi, üretim kalitesi ile rekabet gücüne sahiptir. Türkiye'nin sektörde teknoloji, moda, katma değer açısından rakibi ve hedefi İtalya'dır.¹⁶³

¹⁵⁹ TASD Başkanı Selahattin Aydın'ın 25. Uluslararası Moda Fuarı'nın açılışında yaptığı konuşma, "AYMOD'a Bakanlı Açılış", *İTKİB Hedef Dergisi*, (Temmuz 2001), Sayı. 91

¹⁶⁰ İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

¹⁶¹ Alo Maliye, <http://www.alomaliye.com/talha_apak_sektorel_dis_tic_sirket.htm> (06.08.2003)

¹⁶² Gülsevin Onur, *TAFHABER Dergisi*, (2002)Yıl. 1, Sayı. 2, s. 19

¹⁶³ Uzunoglu ve diğerleri, s. 84

2.2.2 İthalat

Ayakkabı sanayi, girdilerinin %30'u ithal, %70'i yerli üretim olmasına karşın bazı ürünlerde %60-70 oranında dışa bağımlılık göstermektedir. Bu aşamada, yan sanayiye yatırım yapmaktaki zorluklar da düşünülürse, ulusal ekonominin müsaade ve imkân verdiği ürünlerin ithalatına gitmekten kaçınmak gerekmektedir.¹⁶⁴

1990'ların ikinci yarısında ekonomik anlamda ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle global krizin yarattığı ağır şartlar Türk Ayakkabı Sanayini ciddi şekilde etkilemiştir.¹⁶⁵

Türkiye'nin ayakkabı ithalatı 1994 yılında 28,1 milyon dolar iken, 2002'de 116 milyon dolara ulaşarak 9 yıl içinde %400 artmıştır. En büyük artış ise 1997 yılında olmuş ve 135,2 milyon dolarlık ayakkabı ithalatıyla rekor düzeye ulaşılmıştır. 2002 yılında bir önceki yıla göre hem AB ülkelerinden gerçekleştirilen ayakkabı ithalatı hem de uzakdoğu ülkelerinden yapılan ithalat artmıştır ve toplam 116 milyon dolarlık ayakkabı ithal edilmiştir.

2002 yılında ithal edilen, 116 milyon dolarlık ayakkabı ithalatının %45'ini yüzü deriden mamul ayakkabılar oluşturmakta olup; bu ürünlerin 2002 yılı 53 milyon dolardır. İkinci önemli ithal ayakkabı grubunu ise 28 milyon dolarlık ithalatla dış tabanı ve yüzü kauçuk ve plastikten diğer ayakkabılar oluşturmaktadır.

Dünya ayakkabı üretimi içinde ilk üç arasında bulunan ve dünya ayakkabı modasına yön veren İtalya ayakkabı ithal ettiğimiz ülkelerin başında gelmektedir. Bu ülkeden 2002 yılında 37,8 milyon dolarlık ayakkabı ithal edilmiş olup, bu ithalatın %64'ünü yüzü deriden mamul ayakkabılar, %19'unu ayakkabı aksam ve parçaları oluşturmaktadır.

Ayakkabı ithal edilen diğer bir ülke ise Çin olup, bu ülkeden yapılan ithalatın %31,8 ini dıştabanı, yüzü plastik ve kauçuktan ayakkabılar, %28,9'unu yüzü deriden mamul ayakkabılar oluşturmakta olup, 2002 yılı ithalatı 26 milyon dolardır. Vietnam, İspanya, Malezya, Tayvan, Endonezya, Fransa, Tayland ve Brezilya ise diğer önemli ayakkabı ithal ettiğimiz ülkelerdir. 2002 yılında toplam ayakkabı ithalatının %41'ni AB

¹⁶⁴ Tuncer, 2003

¹⁶⁵ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 122

ülkelerinden gerçekleşmiştir. Ayakkabı ithalatında uzakdoğu ülkelerinin payında ise bir artış vardır.¹⁶⁶

Emek yoğun üretim sistemiyle çalışması nedeniyle yeni yatırımlar için büyük harcamalar gerekmeyen bu yönüyle önemli ölçüde istihdam da yaratan Türk ayakkabı sektörüne ithalat açısından bakıldığında son yıllardaki ithalat artışının endişe verici boyutlara ulaştığı gözlenmektedir.

Ayakkabı ithalatının 1994 yılında 28,1 milyon dolar, 1998 yılında ise 128,3 milyon dolar olduğu dikkate alındığında 5 yıllık artış oranının %356 gibi düşündürücü bir seviyeye ulaştığı gözlenmektedir. Global ekonomik bir krizin yaşandığı 1998 yılı dışındaki diğer yıllarda, özellikle de 1996 yılında kayda değer ithalat artışları dikkati çekmektedir.

İthalatı özendirici bir nitelik taşıyan bu uygulama, ithalat rakamlarında ciddi bir artışı beraberinde getirmiştir. Kalem kalem incelendiğinde, ihracatta olduğu gibi ithalatta da en büyük payların sırasıyla deriden mamul ayakkabılar ile plastik ve kauçuktan mamul ayakkabılara ait olduğu görülmektedir.

Burada dikkati çeken, ihracattaki dağılımın aksine ayakkabı aksamı'nın ithalattaki ağırlığının %14,1 gibi üst sıralarda yer alması hususudur. Ayakkabı aksamının hammadde olarak ayakkabı üretiminde kullanılması ayakkabı ihracatımızın gelişimi bakımından önemlidir. Bu nedenle, ithalatın artışı sektörün hammadde ihtiyacının karşılanmasında önemlidir ve gelişimi desteklenmektedir.

Bunun dışında 1996 yılından itibaren büyük artışlar gösteren deriden mamul ayakkabılar ve diğer ayakkabı türleri ithalatı Türk ayakkabı sektörünü olumsuz etkilemekte ve gelişmeler kaygıyla izlenmektedir. Henüz sanayileşme sürecini tam bitirememiş, doğal savunma mekanizmalarını bizzat kendisi uygulamaya hazır olmayan Türk ayakkabı sektörünün üretimde olsun, ihracatta olsun bu en önemli ve hayati kalemlerinin önünün ithalatla kesilmesi çok ciddi sıkıntılar yaratabilecektir.

Değişen moda ve maliyet sebeplerinden dolayı ayakkabı yüzük malzemesi olan saya, bitmiş olarak ithal edilmekte ve bunda artış trendi gözlenmektedir. Özellikle sektörde saya üreticilerinin atölye boyutunda kalmış olmaları ve dez-organize yapıları bu trendi daha da güçlendirmektedir.¹⁶⁷

¹⁶⁶ İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

¹⁶⁷ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 122-123

Tablo 2.6
Türkiye'nin Ayakkabı İthalatı

	MİKTAR (Çift)	DEĞİŞİM (%)	DEĞER (Dolar)	DEĞİŞİM (%)
1998	11.181.376	-	128.397.414	-
1999	7.965.698	-28,75	79.747.307	-37,89
2000	15.270.182	91,69	116.317.967	45,85
2001	9.301.485	-39,08	84.222.227	-27,59
2002	14.609.715	57,06	116.209.270	37,97

Kaynak: DTM'den İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)'den yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Tablo 2.7
Ayakkabı İthal Edilen Başlıca Pazarlar (1000 \$)

ÜLKELER	1997	1998	1999
İtalya	55.299	55.748	32.235
Çin	14.432	14.441	9.554
İspanya	7.813	10.576	6.208
Fransa	5.981	6.237	4.513
Tayvan	11.681	7.131	4.411
Vietnam	2.608	5.754	3.417
Almanya	14.899	4.354	2.796
A.B.D.	3.009	2.664	2.099
Endonezya	3.623	3.960	2.035
İngiltere	3.080	2.648	1.937
TOPLAM	135.245	128.397	79.747

Kaynak: DTM'den T ASD, "Türkiye'nin Dış Ticareti", <<http://www.turkishoes.org/html/sektorel.html>> (06.08.2003)

Tablo 2.8
Ayakkabı İthalatının Gelişimi

Yıllar	Miktar (Çift)	Artış (%)	Tutar (Dolar)	Artış (%)
1992	1.865.965	-	25.043.171	-
1993	4.332.794	132,20	45.129.232	80,20
1994	4.407.170	1,71	28.158.645	-37,6
1995	5.400.134	22,53	45.631.404	62,05
1996	9.495.683	75,84	98.992.200	116,93
1997	13.767.004	44,98	135.245.675	36,62
1998	11.181.376	-18,78	128.397.414	-5,06
1999	7.965.698	-28,76	79.747.307	-37,89
2000	-	-	116.000.000	45,45

Kaynak: DPT, "Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler" den Ahmet Ulusoy, "Türkiye Ayakkabı Sanayi ve Dış Ticareti", *DTM Dış Ticaret Dergisi* (Ekim 2002), Sayı. 26

Türkiye’de ayakkabı imalat sanayinde kullanılan ithal makinelerde kalite, esneklik ve üretim ihtiyacını karşılayacak üretim göz önüne alınacak olursa, İtalyan ayakkabı makinelerinin Türkiye’deki mevcudiyeti ilk sırada yer almaktadır.¹⁶⁸

2.2.3 Gümrük Birliği’nin Türk Ayakkabı Sanayi’ne Etkisi

Avrupa’ya yaklaşma süreci ile devreye giren AB’ye uyum çerçevesinde gümrük vergi oranlarının sıfırlanması, AB dışı ülkeler içinse uygulanan gümrük oranları sonucunda özellikle AB ülkelerinden ithalat ciddi oranda artmakta, AB dışında ise gümrük duvarları nedeniyle haksız rekabet yaşanmaktadır. Gümrük birliği ile 1996 yılında Türkiye pazarı önemli oranda ithalata açık hale gelmiştir.¹⁶⁹

İthalat artışının en önemli nedeni, AB ve Türkiye arasındaki Gümrük Birliği ile gümrük vergilerinin AB ülkelere karşı sıfırlanması, üçüncü ülkelere karşı ise AB’nin ortak tarifesi (OGT)’nin adapte edilmesi nedeniyle mevcut gümrük vergilerinde %60-70’ler oranında indirim durumunda kalınmasıdır.¹⁷⁰

Ayakkabı üreten ülkelerin çoğu ise pazarını gümrük vergileri, kotalar ve diğer bariyerlerle Avrupa’nın ayakkabı ihracatından korumaktadır. Örneğin, Çin ayakkabı ithalatına %25, Vietnam ise %50 gümrük vergisi koymuştur. Buna karşılık, AB’de ayakkabı ithalatında uygulanan gümrük vergisi %8 veya %4,6’dır.¹⁷¹ Türkiye’de ise ayakkabı ithalatına uygulanan gümrük vergisi AB Ülkeleri için %0 olup, diğer ülkeler için ithal edilen ayakkabıya göre %3,5-17 arasında değişmektedir.

¹⁶⁸ İtalyan Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul; <http://www.iceistanbul.com/ayakkabi_giris.htm> (06.08.2003)

¹⁶⁹ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 122-123

¹⁷⁰ İGEME, “Sektör Raporları”, <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

¹⁷¹ Shoemakers Affected by Globalisation, Leather November 2000’den Gülsevin Onur, “Globalleşme AB’deki Ayakkabı Üreticilerini Etkiledi”, İGEME Sanayi Dairesi Şube Müdürü, İGEME, “Sektör Raporları-Yayınlanan Makaleler”, <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

Tablo 2.9
Türkiye’de Ayakkabı İthalatına Uygulanan Gümrük Vergileri

POZİSYON NO	EŞYANIN TANIMI	GÜMRÜK VERGİSİ ORANLARI		AB EFTA
		Kanuni %	Tavizli %	%
64.01...	Dış tabanı ve yüzü kauçuk ve plastik maddeden olan su geçirmez ayakkabılar	17	17	0
64.02...	Dış tabanı ve yüzü kauçuk veya plastik maddeden olan diğer ayakkabılar	17	17	0
64.03...	Dış tabanı kauçuktan, plastik maddeden, tabii veya terkip yoluyla elde edilen köseleden ve yüzü deriden olan ayakkabılar	5-8	5-8	0
64.04...	Dış tabanı kauçuktan, plastik maddeden, tabii veya terkip yoluyla elde edilen köseleden ve yüzü dokumaya elverişli maddelerden olan ayakkabılar	17	17	0
64.05...	Diğer ayakkabılar	3,5-4 veya 17	3,5-4 veya 17	0
64.06...	Ayakkabı aksamı (dış tabanlar dışındaki tabanlara tutturulmuş veya tutturulmamış ayakkabı yüzleri dahil); çıkarılabilir iç tabanlar, topuk rampası ve benzeri eşya; getrler ve tozluklar, dizlikler ve benzeri eşya; ve bunların aksamı	3	3	0

Kaynak: T.C Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, “Tarife-Tarife Cetveli-Bölüm XII-Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya; bunların aksamı”, <<http://www.gumruk.gov.tr/toctum1.htm>> (08.08.2003)’ten yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

2.2.4 Dünya Ayakkabı Ticareti

1950’li yıllardan bugüne kadar dünya ayakkabı sanayi sürekli gelişme göstermiştir. Nüfus artışı ve yaşam standartlarındaki iyileşme, ayakkabı talebini sürekli arttırmış, bu tarihten günümüze kadar yaklaşık iki katına çıkmıştır.¹⁷²

Dünya ayakkabı sanayi 1970’li yılların sonuna doğru işgücünün pahalı olduğu gelişmiş ülkelere, emeğin daha ucuz ve deri işleme sanayinin nispeten güçlü olduğu ülkelere ve özellikle de Asya ülkelerine doğru kaymaya başlamış olup, 1998 yılı itibariyle Çin dünyadaki en büyük ayakkabı üreticisi ülke durumundadır. 1998 yılı verilerine göre, dünya ayakkabı üretimi 11 milyar çift civarında olup, yaklaşık olarak yılda %0,3’lük bir artış kaydedilmektedir.¹⁷³

Dünya ayakkabı sektörü özellikle 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren üretim tesislerinin kendi topraklarından maliyetlerin daha düşük olduğu ülkelere doğru kaydırmışlardır. Ancak, bu değişim yatırım miktarları göreceli olarak diğer

¹⁷² İzmir İtalyan Ticaret Odası, “Dünyada Ayakkabı Sektörü”, <<http://www.cciizmir.org/ayakkabi.asp>> (06.08.2003)

¹⁷³ İGEME, “Sektör Raporları”, <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

sanayilere göre düşük olan Ayakkabı Sektöründe dikkat çekecek ölçüde hızlı şekilde gerçekleşmiştir. Dünya üzerindeki büyük alıcılar maliyet avantajlarını düşünerek tercihlerini bir coğrafyadan diğerine inanılmaz bir süratle yapmaya başlamışlardır.

Konu ile ilgili maddeler incelendiğinde Brezilya, İspanya ve İtalya taşıdıkları farklılıklar nedeniyle incelemeye değer görülmüşlerdir. Bunlardan Brezilya, bütün hammadde kaynaklarını kendi topraklarından sağlayarak hem üretim, hem satışa devam etmektedir.

İtalya ve İspanya'ya gelince; tasarım,pazarlama ve teknolojik güçleri nedeniyle üretimlerine hala devam etmektedir, ancak İtalya'da gözlemlenen İtalya dışında ayakkabı üretme trendinin gittikçe güç kazandığıdır. Hala kendi hammaddesini değerlendiren İspanya'nın ise, İtalya kadar olmasa da, yakın gelecekte bu trende uyacağı varsayılmaktadır. Türkiye açısından konuyu incelersek, bu ülkelerden dışarı kaydırılan üretimlerden pay almak için özellikle işçi maliyetleri ve coğrafi yakınlığı bulunan Türkiye'nin ciddi bir avantajı olmakla beraber, bunların dışında daha kalıcı avantajları da yabancı yatırımcılara sağlamak zorundadır.¹⁷⁴

Sanayileşmiş ülkelerde satılan ayakkabıların %80'i ithal edilmektedir. Çin, 6,4 milyar çifti aşan yıllık üretimi ve 4 milyar çift ihracatı ile dünyadaki en büyük üretici ve ihracatçı ülke konumundadır. Dünya üretiminin %50'sini elinde bulundurur. Diğer bir anahtar ülke ise, 1 milyarlık nüfusu ve 500 milyon çift yıllık üretimiyle Hindistan'dır. İtalya, birinci sınıf kalite üretimde, dünyada bir numaradır. Daha sonra Almanya ve İngiltere gelmektedir. Çin ve İtalya'nın toplam ihracatı, dünya ihracatının yarısını oluşturmaktadır. ABD ise en büyük ithalatçı konumundadır (dünyadaki toplam ithalatın %30'u). ABD'yi, Almanya, Japonya ve Fransa izlemektedir. Tüketimin en fazla olduğu ülkeler, başta ABD ve Çin olmak üzere, Japonya, Hindistan, Almanya, Fransa, İngiltere ve Brezilya'dır. Türkiye, ayakkabı üretiminde dünyada Çin, Hindistan, Brezilya, Endonezya ve İtalya'dan sonra, altıncı sırada bulunmaktadır. Dünya üretiminin yaklaşık %45'ini deriden mamul ayakkabılar oluşturmaktadır.¹⁷⁵

Asya ülkeleri dünya ayakkabı üretiminin %72'sini, yüzü deriden mamul ayakkabı üretiminin ise %47'sini gerçekleştirmektedir. Avrupa ülkeleri ise yüzü deriden

¹⁷⁴ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 128

¹⁷⁵ İzmir İtalyan Ticaret Odası, "Dünyada Ayakkabı Sektörü", <<http://www.cciizmir.org/ayakkabi.asp>> (06.08.2003)

mamul ayakkabı üretiminin %24'ünü üretmektedirler. Yüzü deriden mamul ayakkabılarda dünya üretiminin %18'ini ise A.B.D. gerçekleştirmektedir.1998 yılında 11.080 milyon çift olan dünya ayakkabı üretiminin 2003 yılında 12.060 milyon çifte ulaşacağı tahmin edilmektedir.¹⁷⁶

Tablo 2.10
Dünya Ayakkabı İhracatı (1995-1998) (1000 \$)

ÜLKELER	1995	1996	1997	1998
ÇİN	6.661.730	7.103.021	8.540.988	8.389.729
İTALYA	8.099.121	8.970.717	8.129.193	7.764.248
İSPANYA	1.960.435	2.068.444	2.224.250	2.187.685
PORTEKİZ	1.846.821	1.859.804	1.815.367	1.723.415
BELÇİKA	193.598	832.75	1.306.653	1.445.979
BREZİLYA	1.498.811	1.650.111	1.594.477	1.387.076
ALMANYA	1.449.984	1.416.001	1.385.787	1.468.821
ENDONEZYA	2.055.234	2.195.073	1.531.009	1.206.055
FRANSA	1.133.793	1.056.920	1.006.968	1.039.791
İNGİLTERE	790.843	933.956	969.691	892.083
TAYLAND	2.157.189	1.323.616	1.136.772	929.476
KORE	1.505.888	1.235.473	981.656	810.435
ABD	670.995	760.63	802.27	720.309
HOLLANDA	581.535	574.629	567.186	615.807
ROMANYA	422.936	500.22	539.639	602.572
HİNDİSTAN	592.214	572.621	537.721	Veri yok
AVUSTURYA	588.484	538.018	549.449	560.618
MEKSİKA	252.434	353.987	475.42	443.587
MACARİSTAN	266.481	317.233	332.744	356.562
DANİMARKA	233.133	221.76	255.634	278.979
TOPLAM	36.266.706	38.245.582	38.374.962	36.010.846

Kaynak: ITC (International Trade Center) Databases, <<http://www.intracen.org/tradstat>>'tan
TASD, "Dünya Ticareti", <<http://www.turkishoes.org/html/sektorel02.html>>
(06.08.2003)

Toplam dünya ayakkabı ihracatı ise 2001 yılı itibariyle 35.8 milyar dolardır. Dünya ayakkabı ihracatında, Çin lider ülke konumunda olup, 2001 yılında 10 milyar dolarlık ayakkabı ihraç etmiştir. Bu ülkeyi 7,5 milyar dolarlık ihracatla İtalya ve 1,9 milyar dolarlık ihracatla İspanya izlemektedir. Endonezya, Brezilya, Portekiz, Belçika, Almanya, Tayland ve Fransa ise diğer önemli ayakkabı ihracatçısı ülkelerdir. Türkiye'nin dünya ayakkabı ihracatı içindeki payı ise %0,35'tir.

Dünya ayakkabı tüketim harcamalarında Beyaz Rusya başta gelmekte olup; 2000 yılında bu ülkede 136 milyar dolarlık ayakkabı harcaması yapılmış olup; 2003

¹⁷⁶ TASD, "Dünya Ticareti", <<http://www.turkishoes.org/html/sektorel.html>> (06.08.2003)

yılında da 135 milyar dolarlık ayakkabı harcaması yapılacağı tahmin edilmektedir. 2003 yılında A.B.D.'nin ayakkabı sektöründe yıllık harcamasının 50 milyar civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu ülkeler dışında ayakkabı sektöründe tüketimin yüksek olduğu ülkeler arasında Japonya, İtalya, Çin, Almanya, Brezilya, İngiltere, Fransa ve Arjantin yer almaktadır.¹⁷⁷

Türkiye, 300-320 milyon çift ayakkabı üretimiyle, üretim kapasitesinde dünyada 6., Avrupa'da ise ikinci ülke konumundadır.

2.2.5 Avrupa Birliği'nde Durum

Globalleşme dünyada pek çok sektörü etkilerken, Avrupa Birliği ülkelerinde ayakkabı üretiminin 1999 yılında %6 azalarak 975 milyon çifte düşmesine neden olmuştur. 1996 yılındaki 1,11 milyar çift üretimle kıyaslandığında ilk defa ayakkabı üretimi 1 milyar çiftin altına düşmüştür.

AB ülkeleri ayakkabı ihracatı 1999 yılında %13 azalmış ve 231,8 milyon çift ayakkabı ihraç edilmiştir. AB ayakkabı ihracatındaki düşüş İtalya ve İspanya'nın ihracatlarındaki azalmadan kaynaklanmıştır. AB'nin ayakkabı ihraç ettiği pazarların başında ABD, İsviçre, Kanada ve Japonya gelmektedir.

Globalleşmenin çarpıcı etkisi ise AB'nin ayakkabı ithalatında görülmektedir. 1999 yılında AB'nin ayakkabı ithalatı %10,6 artarak 898 milyon çifte ulaşmıştır. AB'ye ayakkabı tedarik eden ülkelerin başında Çin gelmektedir. Bu ülkeyi 175 milyon çifte Vietnam, 63,5 milyon çifte Endonezya, 40 milyon çift ihracatla Tayvan ve Romanya takip etmektedir.

AB ülkelerinde alım gücü ve yaşam standartlarının yüksek oluşu; AB ülkelerini özellikle ücretlerin çok düşük olduğu ayakkabı üreticisi Güney Doğu Asya ülkeleri için cazip bir pazar durumuna sokmaktadır. AB'nin fiyata çok fazla duyarlı bir pazar olması da alıcıların, fiyatı daha düşük olan tedarikçilere yönelmesine neden olmaktadır.

AB ayakkabı piyasası, ABD ve Japonya gibi ayakkabı talebinin yüksek olduğu diğer ülkelere göre oldukça açık bir pazar görünümündedir.

Sonuç olarak tarife dışı engellerin kaldırılması ve gümrük vergilerinin eşitlenmesi çok sık üzerinde tartışılan bir konu olmaya devam etmekte, Dünya Ticaret Örgütü üyesi olmayan ülkeler ise bu konudan hoşlanmamaktadırlar. Avrupalı ayakkabı

¹⁷⁷ İGEME, "Sektör Raporları", <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

sanayicileri ise dünya ayakkabı üreticileri arasında rekabet koşullarının eşitlenmesini ve Dünya Çalışma Örgütü anlaşmalarına uyularak çocuk işçi çalıştırılmasının önlenmesini, sağlık ve emniyetle ilgili koşulların sağlanmasını talep etmektedir.¹⁷⁸

2.3 Türkiye’de Ayakkabı Sanayi’nin Sorunları

Küçük işletmeler halinde çalışan sektörde, bir türlü sermaye birikimi sağlayamamış, sermaye birikimi olmadan makineleşmeye geçilememiş, makineleşme olmayınca seri üretim yapılamamış ve seri üretim yapılamayınca da sermaye biriktirilememiştir. Yani sorunlar dönüp dolaşıp yine **finansman** noktasında birleşerek fasit bir daire oluşturmuştur.¹⁷⁹

Finansman maliyetleri karşılaştırıldığında kullanılan kredilerin reel faiz oranları Türkiye’de en yüksektir. Diğer ülkelerde reel faiz oranları ve finansman maliyetleri düşüktür. Asya Pasifik ve özellikle Rusya krizinden sonra sektörün kullandığı kredi olanakları daralmıştır. Krizin yarattığı stok maliyetini firmalar sermayeleri ile ve küçülerek karşıladığından acil olarak yeni finansman olanaklarına ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁸⁰

Ülkemiz ayakkabı sanayi 1975 yılında teşvik kapsamına alınmasına karşın 1980’li yıllara kadar değişen bir şey olmamıştır.¹⁸¹

Ayakkabı sektöründeki KOBİ’ler; “Hazine Müsteşarlığı’nın yayımladığı tebliğlere ve genelgelere göre” Türkiye’deki KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Tahsis Edilen Yatırım ve İşletme Kredileri’nden yararlanabilmektedirler.¹⁸²

Deri ve Kösele Sanayi’nin 1997-2002 yılları arasında imalat sanayindeki KOBİ’lere verilen teşvik belgelerindeki payı %0,02’dir. Bu dönemde kullanılan kredilerle sektörde toplam 897 kişiye istihdam sağlanmıştır.¹⁸³

¹⁷⁸ Shoemakers Affected by Globalisation, Leather November 2000’den Gülsevin Onur, “Globalleşme AB’deki Ayakkabı Üreticilerini Etkiledi”, İGEME Sanayi Dairesi Şube Müdürü, İGEME, “Sektör Raporları-Yayınlanan Makaleler”, <<http://www.igeme.org.tr>> (23.06.2003)

¹⁷⁹ Tuncer, 2003

¹⁸⁰ Uzunoğlu ve diğerleri, s. 83

¹⁸¹ Ulusoy, 2002

¹⁸² Mutfak, *İTKİB HedefDergisi*, (Haziran 2002), Sayı 102

¹⁸³ KOSGEB, “KOBİ Teşvik İstatistikleri”,

<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/13/Tesvik_istatistikleri.xls> (27.07.2003)

Sektörün sermaye yapısı yetersiz olup, büyük sermaye mevcut şartlardan dolayı sektöre ilgi duymamaktadır. Yabancı yatırımlar yok denecek kadar az olup, ciddi anlamda özendirici şartlara ihtiyaç vardır.

Sektörü temsil eden ünitelerin ufaklığı, bu ünitelerde çağdaş işletmecilik fonksiyonlarının yerleşme ve gelişmesine imkan vermemektedir. Etkin bir organizasyon sisteminin yerleşmesi ise belli bir büyüklük gerektirmektedir.¹⁸⁴

1994-2002 (Eylül) döneminde İtalya; Türkiye'deki ayakkabı sanayine yerli sermayeli şirketlere iştirak suretiyle 56 bin dolarlık yatırım yapmıştır. Yine aynı dönemde Türkiye'deki toplam 107 yerli sermayeli ayakkabı sanayi yatırımı yabancı sermayeli yatırıma dönüşmüştür.¹⁸⁵

Pazarlama; sektörün içinde bulunduğu en önemli sorunlardan biri olarak görünmektedir. Ayrıca pazarlamaya yönelik bilimsel bir temel de bulunmamaktadır.¹⁸⁶

Ayakkabı sektöründe maliyetlerin yüksek olması da büyük bir sorundur. Malzeme maliyeti aşağı yukarı her yerde aynıdır, ama en önemlisi işçilik maliyetidir. Doğu Avrupa ülkeleri Avrupa'ya ucuz maliyetli ayakkabılar sürmektedir. Fakat biz onlardan pahalıyız. Avrupa ülkelerindeki vergi ve sigorta yükü bizdeki kadar yüksek değildir. Eğer yasal çerçeveye uyulursa maliyet çok yükselmektedir. Ama ihracat yapıldığında da ihracatçılar buna mecburdurlar. Böyle bir ikilem vardır. Türkiye'de ihracat yapmak o yüzden bıçak sırtında olmak demektir.¹⁸⁷

Türkiye sektörde işgücü verimliliği ile yüksek katma değerli üretime geçme ve rekabet etme şansına sahiptir. Ancak bugünkü işgücü maliyetleri ile fiyat açısından Asya ülkeleri ile ve kalite açısından ise Avrupalı ülkeler ile rekabet edememektedir.¹⁸⁸

İhracatçı zor durumdadır. SSK primlerinde gerçekleştirilen artışlar haksız rekabet ortamı yaratmaktadır. Sektör; içinde bulunduğu durum nedeniyle artık uzak doğu ülkeleriyle bile rekabet edemez hale gelmiştir. Eximbank sıkıntısı sürmekle

¹⁸⁴ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 131

¹⁸⁵ Hazine Müsteşarlığı, <<http://www.hazine.gov.tr/ybs3ceyrek.pdf>> (06.08.2003)

¹⁸⁶ DPT *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 131

¹⁸⁷ Can Gökmen, "İhracatçı Bıçak Sırtında", *İTKİB Dergisi*, (15 Nisan-15 Mayıs 2003), Sayı. 112

¹⁸⁸ Uzunoglu ve diğerleri, s. 83

birlikte, KDV konusunda olumlu gelişmeler olmasına rağmen bu gelişmenin yeterli olduğunu söylemek de olası değildir.¹⁸⁹

Türkiye ayakkabı sektöründeki sanayiciler olarak sektörde ihracat yapan kuruluşların yaşadığı en büyük sorun KDV'nin geri dönüşüm sürecinin uzun ve mevzuatının fazla olmasıdır. Öyle ki ihracat yapan firma KDV tutarını 6 ayı aşan zaman dilimi içinde aldığından yurtdışında rekabet gücünü kaybetmektedir. İthalattaki Uzakdoğu mallarında korumanın kalkması ile dış ticarete zor bir dönemece giren Türkiye ayakkabı sektörü ihracat yapmak için tamamen özkaynak kullanır hale gelmiş olup devletten destek beklemektedir. Öyle ki KDV'nin geç ödenmesi ihracat yapan firmaların dış pazarlara açılmasını ve rekabet gücünü tamamen engeller bir hale gelmiştir.¹⁹⁰

Üretimde verimlilik düşük olup yüksek teknikteki makine ve teçhizat eksikliği gözlenmektedir. Ülkemizdeki ayakkabıcılık sektörünün en önemli özelliği çoğunlukla işgücüne dayalı küçük işletmelerden oluşması, üretim kapasitesinin yüksek, ancak kapasite kullanım oranının düşük oluşu ve küçük işletmelerde kullanılan makine ve ekipmanın eski olmasıdır. Sektörün standartlarının gelişmesi ise, özellikle Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın gelişmesine bağlıdır.

Dünya standartlarında ve fiyatlarında ana maddeler ve yardımcı malzemeler ülke içinde yaygın bir şekilde üretilmemektedir ve sektör pahalı arazi ve işçiliğin yoğun olduğu yerlerde sanayi bölgeleri dışında konumlaşmıştır.¹⁹¹

Türkiye ham deride önemli ölçüde dışarı bağımlıdır. %80 oranında ham deri açısından dışarıya bağımlı olan üreticiler her zaman aynı kalitede hammadde bulmakta zorlanmaktadır.

Hammadde olan ham deri fiyatları aşırı dalgalanmalar göstermektedir. Bu dalgalanmalar nihai ürünlerin fiyatlarını da doğrudan etkilemektedir.¹⁹²

Sektör hammadde ve işlenmiş hammadde ihtiyacının önemli kısmını ithal etmek durumundadır. Tabii bu durum da maliyetleri artıran önemli faktörlerden biridir.

---

¹⁸⁹ TASEV ve İDMİB Başkanı Mehmet Büyükeksi'nin 25. Uluslararası Moda Fuarı'nın açılışında yaptığı konuşma, "AYMOD'a Bakanlı Açılış", *İTKİB Hedef Dergisi*, (Temmuz 2001), Sayı. 91

¹⁹⁰ Bahadır Şişlioğlu, "İadelerdeki gecikme rekabeti zorlaştırıyor", *İTKİB Hedef Dergisi*, (Şubat 2001), Sayı, 86

¹⁹¹ DPT *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s. 131

¹⁹² Uzunoğlu ve diğerleri, s. 84

Ayakkabı sanayi, girdilerinin %30'u ithal, %70'i yerli üretim olmasına karşın bazı ürünlerde %60-70 oranında dışa bağımlılık göstermektedir.¹⁹³

Yaşanan ekonomik krizler sonrasında satın alma gücünün önemli oranda düştüğü ülkemizde, ayakkabı sektörünün karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biride uzak doğudan gelen ucuz ve kalitesiz ayakkabıların tehdididir. Ucuz olması sebebiyle tüketicilerin ilgi gösterdiği bu ürünler, yerli üreticileri üretim maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle rekabet edemez duruma düşürmektedir. Emegın nispeten ucuz olduğu Uzak Doğu ülkeleri, devlet desteğini de alarak ayakkabıcılık sektöründe önemli rekabet avantajı elde etmişlerdir.¹⁹⁴

Vergi oranları açısından kurumlar vergisi yükü en yüksek ülke rakipler ile karşılaştırıldığında Türkiye'dir.

Kullanılan enerji maliyetleri karşılaştırıldığında Türkiye, Hindistan ve İtalya'dan daha ucuz, diğer ülkelerden daha pahalı elektrik kullanmaktadır.

Haberleşme maliyetlerinde Türkiye yurtiçi konuşmalarda Asyalı rakiplerinden pahalı, Avrupalı rakiplerinden ucuz, yurtdışı konuşmalarında ise Fransa ve İtalya'dan sonra en düşük maliyete sahip ülkedir.

Sektör taşıma maliyetleri açısından AB; Rusya ve BDT ülkelerine yakın olmanın avantajlarını Asyalı rakiplerine karşı kullanmaktadır. Avrupa pazarları içinde Avrupalı rakipler ise daha avantajlıdır. ABD, Kanada ve Çin çok önemli pazarlar olmakla birlikte, bu hedef pazarlara yönelik navlun ve taşıma maliyetleri rekabet gücünü ortadan kaldırmaktadır.¹⁹⁵

Türkiye'de pek çok sektörde olduğu gibi ayakkabıcılık sektöründe de önemli ölçüde eğitilmiş işgücüne ihtiyaç duyulmakta ancak, mevcut yapı bu ihtiyacı karşılayamamaktadır. Sektörün ihtiyaç duyduğu kalifiye işgücünün sağlanması amacıyla son yıllarda TUAFA, TASF gibi meslek odalarının girişimlerinde bulunulmasına karşın henüz istenilen noktaya gelinebilmiştir. Sektörde kalifiye işgücü sorunun çözümüne yönelik çalışmalar kısa adı TASEV olan Türkiye Ayakkabı Sektörü Araştırma Geliştirme ve Eğitim Vakfı'nın kuruluşuyla daha da hız kazanmıştır. Bugün gelinen noktada Meslek Liseleri ve Çıraklık Eğitim Merkezleri'nin dışındaki merkezlerde de ayakkabıcılık eğitiminin verilmesinin yolu araştırılmaktadır. Avrupa

¹⁹³ Tuncer, 2003

¹⁹⁴ Ulusoy, 2002

¹⁹⁵ Uzunoğlu ve diğerleri, s. 83

Birliğinin Mali Desteği ile merkezi Ankara'da olacak "Ayakkabıcılık Enstitüsü" kuruluş çalışmaları da gündemdedir. Bunun dışında tasarımcı açığının giderilmesi için Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlı bir Meslek Yüksekokulu ve Konya'da ayakkabıcılık eğitimi verecek iki yıllık Meslek Yüksekokulu'nun kurulmasına yönelik çalışmalar da devam etmektedir.¹⁹⁶

İstanbul'da TASEV Anadolu Ayakkabı Meslek lisesi ayakkabı sektöründeki ara eleman ihtiyacını karşılamak için faaliyete geçmiştir. İstanbul Kültür Üniversitesi Uygulama ve Geliştirme Merkezi (ArGe) Sürekli Eğitim Programları çerçevesinde Ayakkabıcılık Sektörü Uzman Ara Eleman Yetiştirme Eğitim Programı düzenlenmesi planlanmaktadır.¹⁹⁷

Yapısal sebepler nedeniyle başka sektörlerden eleman transferinin imkansızlığı ciddi bir sorun olarak bulunmaktadır. Ayakkabıcılık eğitimine kaynak ayrılmamaktadır.¹⁹⁸

Anadolu'nun çeşitli köşelerinde ayakkabı konusunda eğitim veren okullar olmasına rağmen, bunlar hem teknik alt yapı bakımından hem de eğitimci kadrosu açısından yurtdışındaki muadilleriyle karşılaştırılamayacak durumdadır.

Marka yaratmak Türkiye'deki tüm sektörler gibi ayakkabıcılığın da önemli bir sorunu. Türkiye'de bir model yaratmak istendiğinde bu malzemeleri ya ithal etmek ya da yan sanayi için tasarlayıp onlardan üretmelerini istemek gerekmektedir. Her iki durumda da ya zaman ve emek, ya da para kaybedilmekte, sonuçta bunlar da maliyete yansiyarak son kullanıcı fiyatlarını arttırmaktadır.

Modelle çalışan ve koleksiyon yaratan firmaların yaşadığı bir sorun da tasarım hırsızlığıdır. Firmaların büyük yatırım ve uğraşlarla oluşturduğu koleksiyonlar bir çırpıda taklit edilebilmektedir.

İhracat yapan firmalar, doğal olarak yasal yükümlülüklerini yerine getirmekte, ancak iç piyasaya çalışan üreticiler, kayıt dışında kalabilme avantajlarını kullanarak maliyetlerini düşürebilmekte ve arada oluşan bu farkı tüketiciye yansıtarak haksız rekabet sağlamaktadırlar. Bu durumun önlenmesi için yasalardaki boşlukların giderilerek yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Zira haksız rekabet, ihracat

¹⁹⁶ Ulusoy, 2002

¹⁹⁷ İstanbul Kültür Üniversitesi, <<http://arge.iku.edu.tr/argeAykUzmAraElm.asp?t=ogrenci>> (05.08.2003)

¹⁹⁸ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s. 131

yapan firmaların büyümesini de engelleyerek markalaşma hareketini de sekteye uğratmaktadır.¹⁹⁹

Ülkemizde ayakkabı sektörü son yıllarda büyük gelişme gösteren, potansiyeli yüksek sektörlerden biridir. Sektörümüzde 1993 yılında yabancı uzmanlarca yapılan yurtiçi arz çalışmalarında da ifade edildiği gibi, ihracat açısından gelişmişlik düzeyi yetersiz olmakla birlikte, özellikle İspanya, Portekiz ve İtalya gibi Avrupalı üreticilerle rekabet edebilecek büyük bir arz potansiyeli bulunmaktadır.²⁰⁰

2.4 Manisa İli Ekonomisi

Manisa ili 13.810 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin %1,7'sini kaplamaktadır. Anadolu'yu Ege Denizi'ne bağlayan ana yolların hemen kavşağında yer alan Manisa, yüzlerce yıl geleneksel tarımsal ürünleri ve ticari hayatı bakımından, çok yakındaki İzmir'in etki alanına girmesi ile Ticari üstünlüğünü koruyamamış, ancak bugün de önemli bir üretim merkezi durumunu korumaktadır.²⁰¹

1997 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre il genel nüfusu 1.237.683'dir. Nüfusun %56,04 ü il ve ilçe merkezlerinde, %43,96 sı da belde ve köylerde oturmaktadır. Manisa'da yıllık nüfus artışı %1,03'dür. Nüfus yoğunluğu Km² başına 90 kişidir. Manisa'nın Türkiye nüfusundaki payı 1997 yılı sayımlarına göre %1,96'dır.²⁰²

Manisa ilinde narenciye, muz, çay, fındık gibi ürünler dışında her türlü meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. Tütün ekim alanı ve üretim miktarı yönünden Türkiye'de ilk sırayı almaktadır. Türkiye'deki çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin yaklaşık %75'i Manisa'da gerçekleştirilmektedir. Yetiştirilen diğer ürünlerle Manisa, Türkiye tarım ürünleri ihracat değerinin yaklaşık %14'ünü elinde bulundurmaktadır.²⁰³

Manisa Ticaret ve Sanayi Odası, 1908 yılında Ticaret Odası olarak kurulmuş. 01.01.1995 tarihinde Ticaret ve Sanayi Odasına dönüşerek 5590 sayılı kanunun kendisine verdiği yetki ve görevler çerçevesinde faaliyetine devam etmektedir. Manisa Ticaret ve Sanayi Odası, 20 Meslek grubunda 4500'ü aşan üyesiyle kendi imkanlarıyla

¹⁹⁹ Tuncer, 2003

²⁰⁰ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s. 131

²⁰¹ Manisa Belediyesi, "Manisa Hakkında", <<http://www.manisa-bld.gov.tr/manisahak.htm>> (27.07.2003)

²⁰² A. Meryem Göktürk ve Hayati Keçelioğlu, *Kalkınmada Öncelikli Yörelere Manisa İl Profili*, Ankara: KOSGEB Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, 2001

²⁰³ Manisa Belediyesi, "Manisa Hakkında", <<http://www.manisa-bld.gov.tr/manisahak.htm>> (27.07.2003)

gerçekleştirdiği 5.000.000. m² alanı aşan Organize Sanayi Bölgesi'yle, bölge ekonomisini yönlendiren önemli bir Ticaret ve Sanayi Merkezi konumundadır.²⁰⁴

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde halen faal olan Gıda Sanayi'nde 7, Dokuma ve Giyim Sanayi'nde 4, Orman Sanayi'nde 3, Kağıt Ambalaj Sanayi'nde 2, Kağıt Karton Sanayi'nde 1, Plastik Ambalaj Sanayi'nde 2, Basım Sanayi'nde 2, Plastik Sanayi'nde 5, Kimya Sanayi'nde 3, Petro Kimya Sanayi'nde 1, Pişmiş Kil-Çimento Gereçleri Sanayi'nde 1, Çimento Sanayi'nde 1, Demir ve Çelik Sanayi'nde 4, Demir Dışı Metaller Sanayi'nde 8, Madeni Eşya Sanayi'nde 6, Elektronik Sanayi'nde 8, Beyaz Eşya Sanayi'nde 4, Beyaz Eşya Yan Sanayi'nde 4, Otomotiv Sanayi'nde 1, Otomotiv Yan Sanayi'nde 8, Elektrikli Makineler Sanayi'nde 1, Isıtma Cihazları Sanayi'nde 1, Cam Sanayi'nde 1, Bisiklet Sanayi'nde 1, Kalıp Sanayi'nde 1 olmak üzere toplam 80 adet firma bulunmaktadır.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde şu anda faaliyette bulunmayan çeşitli sektörlerden 12 adet firma bulunmaktadır. İnşaat veya proje halinde olan firma sayısı ise 16'dır.

Firma başına düşen ortalama çalışan sayısı 191 olup, 200 kişinin altında çalışanı olan ve çalışan sayısına göre KOBİ kapsamına girebilecek firmaların sayısı 61'dir.²⁰⁵

İstanbul Sanayi Odası (İSO) kriterlerine göre Türkiye'deki 500 büyük tesis içinden 15'i Manisa'dadır.²⁰⁶

2003 yılı Ağustos ayı itibariyle Manisa Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği'ne çeşitli mesleklerden kayıtlı il genelinde 110.849 adet, Merkez İlçede ise 26.412 üye bulunmaktadır.²⁰⁷

Manisa ilinde imalat sanayinde işyeri sayısının Türkiye toplamı içindeki oranı %2,24'tür. Katma değer Manisa ilinde %2,18'lik pay almaktadır. İstihdamın toplam içindeki oranı Manisa ili için %1,95'dir. Ücretin toplam içindeki oranı ise Manisa ilinde %1,58 değerini almaktadır.

²⁰⁴ Manisa Ticaret ve Sanayi Odası, "Genel Bilgi", <<http://www.mtso.org/t-genel.php>> (27.07.2003)

²⁰⁵ Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yönetimi, Haziran 2003

²⁰⁶ Göktürk ve Keçelioğlu, 2001

²⁰⁷ Manisa Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği, 18.08.2003

Manisa ilinde ölçeksel bazda işyeri sayıları;

- 1-9 ölçeğinde 4.393
- 10-49 ölçeğinde 163
- 50-99 ölçeğinde 28
- 100-199 ölçeğinde 15

olup, toplam 4.599 KOS işletmesi mevcuttur. Ölçek aralıkları itibariyle küçük ölçekli sanayide 15.775, orta ölçekli sanayide 3.905 kişinin istihdam edildiği görülmektedir.

Tablo 2.11
Manisa İli'nde Sektörel Bazda İşyeri Sayıları ve İstihdam

Sektör	İşyeri Sayısı	%	İstihdam	%
Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	567	12,33	2.574	13,08
Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	1.450	31,53	4.370	22,21
Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	936	20,35	2.532	12,87
Kağıt-Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi	75	1,63	319	1,62
Kimya-Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünleri Sanayi (Kimya Sanayi)	54	1,17	499	2,54
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	218	4,74	4.390	22,31
Metal Ana Sanayi	36	0,78	279	1,42
Metal Eşya-Makine ve Teçhizat, Ulaşım Aracı, İlmi ve Mesleki Ölçme Aletleri Sanayi (Metal Eşya Sanayi)	1.252	27,22	4693	23,85
Diğer İmalat Sanayi	11	0,24	24	0,12
TOPLAM	4.599	100,00	19.680	100,00

Kaynak: Servet Koçak ve Seçil Başmanav, *Ege Bölgesi'nde Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Profili*, Ankara: KOSGEB Göstergeler Dizisi 4, Ankara: 1997, s. 60-61'den yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Manisa ilinde KOS işletmelerinin yoğun olarak faaliyet gösterdiği sektörler ise;

- Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi'nde 1.450 (%32)
- Metal Eşya Sanayi'nde 1.252 (%27)
- Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi'nde 936 (%20)
- Gıda, İçki ve Tütün Sanayi'nde 567 (%12)

olmak üzere 4 sektörün ön planda olduğu görülmektedir. KOS işletmeleri istihdamının ağırlıklı olduğu sektörler ise sırasıyla; %24'lük payla Metal Eşya Sanayi, %22'lik payla Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi, yine %22'lik payla Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi, %13'lük payla Gıda, İçki ve Tütün Sanayi, yine %13'lük payla Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi'dir.²⁰⁸

2001 yılı cari fiyatlarına göre Manisa ilinde kişi başına düşen gayri safi milli hasıla 2.459 \$ olup gelişme hızı %44,1'dir.²⁰⁹ Türkiye genelindeki payı %2,1 olup iller bazında 10. sıradadır.²¹⁰

1995-1997 döneminde kullanılan banka kredilerinin toplam tutarı içinde Manisa ilinin payı %0,696'idir.²¹¹

1997-2002 yılları arasında Manisa ili için toplam 34 adet KOBİ teşvik belgesi düzenlenmiş olup, bu dönemde tüm iller için düzenlenenler içindeki payı %0,54'tür. Bu dönemde düzenlenen KOBİ Teşvik Belgeli Kredileri tutarı içinde Manisa ilinin payı ise %0,42'dir. Bu dönemde kullanılan KOBİ Teşvik Belgeli Krediler ile Manisa ilinde toplam 303 kişiye istihdam sağlanmış olup bu verinin tüm iller içindeki payı ise %0,0067'dir.²¹²

2003 yılı Ocak-Temmuz aylarında Manisa için KOBİ yatırım teşvik belgelerine öngörülen yatırım ve işletme kredi belgesi sayısı 5 olup, genel belge sayısı toplamındaki payı %1,88'dir. Bu dönemde Manisa ilinin toplam kredi tutarı içindeki payı %2,53, sabit yatırımlar içindeki payı %2,26'dır. Bu dönemde kullanılan KOBİ teşvik belgeli kredilerle 24 kişiye istihdam sağlanması öngörülmektedir.²¹³

²⁰⁸ Servet Koçak ve Seçil Başmanav, *Ege Bölgesi'nde Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Profili*, Ankara: KOSGEB Göstergeler Dizisi 4, Ankara: 1997, ss. 56-57

²⁰⁹ DİE, <<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSYIH/160503t10.gif>> (27.07.2003)

²¹⁰ DİE, <<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSYIH/160503t9.gif>> (27.07.2003)

²¹¹ Göktürk ve Keçelioğlu

²¹² KOSGEB, "KOBİ Teşvik İstatistikleri",

<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/13/Tesvik_istatistikleri.xls> (27.07.2003)

²¹³ Hazine Müsteşarlığı, "KOBİ İstatistikleri", <<http://www.hazine.gov.tr/stat/kobiler/KOBI-2003.xls>> (15.08.2003)

Tablo 2.12
2003 Yılı Temmuz Ayı İtibarıyla Manisa İli'ndeki Faal Vergi Mükellefi Sayıları

Vergi Türü	Mükellef Sayısı	Türkiye Geneli İçindeki Payı (%)
Basit Usulde Vergilendirilen Gelir Vergisi	23.819	2,88
Gelir Vergisi	28.710	1,65
Gelir Stopaj Vergisi	30.740	1,52
G.M.S.İ	13.289	2,72
Kurumlar Vergisi	4.522	0,756
Katma Değer Vergisi	53.246	1,815
TOPLAM	154.326	11,341

Kaynak: Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, "Vergi İstatistikleri",
<<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>> (15.08.2003) web sitesinden yararlanılarak tarafımdan düzenlenmiştir.

Manisa ilinden 2001 yılında yapılan ihracat tutarı 22.944.684 \$, 2002 yılında yapılan ihracat tutarı 26.319729 \$'dır. İthalat tutarı ise 2001 yılında 278.520.503 \$, 2002 yılında 301.288.873 \$'dır.

Manisa iline ithalat yapılan başlıca ülkeler; Almanya, Polonya, Ukrayna, İngiltere, İtalya, İspanya, Fransa, ABD, Arabistan, Kore, Çin, Singapur, Hollanda ve Belçika'dır.

Manisa ilinden ihracat yapılan başlıca ülkeler ise Almanya, Fransa, Macaristan, Bulgaristan, Yunanistan, Rusya, Gürcistan, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Holanda, Suriye ve Irak'tır.

Manisa iline ithal edilen mal grupları; Kombi aksamı, yedek aksam, çamaşır makinesi ve buzdolabı aksam ve parçaları, alüminyum saç, elektrolitik teneke, yağlama müstahzarları, tv tüpü, kimyevi madde, elektronik aksam ve parçaları, muhtelif makine, boya vernikleri'dir.

Manisa ilinden ihraç edilen mal grupları ise; TV, buzdolabı aksam ve parçaları, kombi cihazı ile aksam ve parçaları, yemeklik yağ, ayçiçek tohumu yağı, plastikten diğer eşya, su ısıtıcıları'dır.²¹⁴

2001 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla Manisa ilinin genel bütçe vergi gelirleri toplam tahsilat tutarı içindeki payı %0,52'dir.²¹⁵

²¹⁴ Manisa Gümrük Müdürlüğü

²¹⁵ Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, "Vergi İstatistikleri",
<<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>> (15.08.2003)

1997 verilerine göre SSK'ya bağlı sigortalı sıralamasında Manisa 9. sıradadır. Emekli sandığından emekli aylığı alanların sıralamasında 14. sıradadır ve Bağkur'dan emekli aylığı alanların sayısına göre sıralamada ise 8. sıradadır.

3 . MANİSA İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN AYAKKABI ÜRETİM SEKTÖRÜNDEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN SORUNLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA VE SONUÇLARI

3.1 Araştırmanın Amacı

Küreselleşen dünyada üretim teknolojilerinin de gelişmesi ve tüketicilerin taleplerinin de hızlı bir şekilde değişmesi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'lere dayalı üretimin önemini arttırmıştır. Gerek sayısı, gerek faaliyet alanları ve gerekse de ekonomideki önemi giderek artan KOBİ'lerin sorunları da aynı oranda artmakta ve tüm dünyada ve AB'de olduğu gibi ülkemizde de bu sorunların çözümü yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

Tüm Türkiye genelinde ve il bazında bazı çalışmalar yapılmış olmasına rağmen Manisa ilinde KOBİ'lere yönelik çalışmaların yeterli sayıda olmaması ve geçmişi çok eskilere dayanan ayakkabı üretim faaliyetlerinde bulunan firmalarımızın sayısında son yıllarda çok büyük bir azalma olması böyle bir araştırma yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı Manisa ilinde ayakkabıcılık sektöründe üretim faaliyetinde bulunan KOBİ'lerin genel finansman sorunlarını ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır.

3.2 Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada Manisa ilinde ayakkabı imalat sanayiinde faaliyet gösteren 1-200 arasında çalışana sahip olan işletmeler ele alınmıştır. 1927 yılında kurulan Manisa Ayakkabıcılar Odası'ndan alınan listeye göre toplam 60 işletmeye ulaşılmıştır. Manisa Ayakkabıcılar Odası'na kayıtlı olan 400 civarında üye bulunmasına rağmen bunların bir kısmı saraciye, bir kısmı saya, bir kısmı deri, boya, ilaç gibi sarf malzemesi satışı, bir kısmı tamir işleri ile uğraşmaktadır.

Ayakkabı ve Deri imalat sektöründe Manisa Ticaret Odası'na kayıtlı toplam 162 işletme mevcuttur. Bu işletmelerin 95 adedi münferit, 62 adedi LTD, 5 adedi ise diğer işletme türündendir.²¹⁶

---

²¹⁶ Manisa Ticaret ve Sanayi Odası, 18.08.2003

2003 yılı itibariyle Manisa Ayakkabıcılar Odası'na kayıtlı toplam 400 civarında işletme mevcut olup, Manisa Merkez İlçede ayakkabı imalat sektöründe faaliyet gösterenlerin sayısı 2000 yılından önce yaklaşık 140 civarındayken, bugün bu işletmelerin sayısı 70-80 civarındadır.²¹⁷

Anket soruları bu yüksek lisans tezinin teorik kısmından ve konu ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalardan²¹⁸ yararlanılarak, literatür incelemesi yapılarak, ayakkabıcılık sektörünün temel finansman sorunlarını ortaya çıkaracak şekilde hazırlanmıştır.

3.3 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kullanılan veriler, bir anket aracılığı ile elde edilmiştir. Anket formu bazı ayakkabı üretim işletmeleri ile ön görüşmeler yapılarak yeni den düzenlenmiştir. Anket formunda açık uçlu, kapalı uçlu ve sıralama soruları kullanılmıştır. Ankette işletmelerin adı, hukuki yapısı kuruluş yılı, çalışan sayısı gibi işletmeleri tanıtıcı yönde, işletme yeri seçimi, mali kararların alınması, planlama yapılıp yapılmadığı gibi yönetim ve organizasyon ile ilgili sorular, kapasite kullanım oranı, tam kapasiteye çıkamama nedenleri, maliyet artışı nedenleri, üretim teknolojisi düzeyi gibi üretime yönelik sorular, ihracat yapma durumları, ihracat potansiyelleri, ihracat yapamama nedenleri gibi pazarlama ile ilgili sorular, kredi kullanma durumları, kredi kullanmama nedenleri, yatırım durumları, yararlandıkları teşvik ve yardımlar ve beklentileri ile ilgili finansmana yönelik sorular, mesleki eğitim durumuna yönelik sorular bulunmaktadır.

Anket çalışması, sağlıklı veriler elde edebilmek amacıyla işletme sahipleri veya yöneticileri ile yüz yüze görüşme yolu ile yapılmış ve çalışma 1,5 ay sürmüştür.

Araştırmada elde edilen veriler objektif bir şekilde toplanmış olup, Microsoft Excel ve SPSS bilgisayar yazılımları yardımı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde yüzde dağılım tekniği kullanılmış, verilen grafiklerde “pasta”, “sütun” ve “XY (dağılım)” grafik türleri kullanılmıştır.

²¹⁷ Manisa Ayakkabıcılar Odası, 18.08.2003

²¹⁸ Cevdet Kayalı, Ramazan Gökbunar ve diğerleri,1997; Ergin Fındıklı, KOBİ'ler Çerçevesinde Mobilyacılık Sektörünün Finansman Sorunları ve Eskişehir Bölgesinde Bir Uygulama (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001).

Araştırma sürecinde işletme sahiplerinin anket verilerinin Maliye, SSK gibi resmi makamlara ulaşabileceği düşüncesiyle tedirgin olmaları dolayısıyla bazı anket sorularına tüm işletmelerden yanıt alınmamıştır. Bu da kayıt dışı ekonominin bir göstergesi olarak algılanabilir.

3.4 Araştırmada Elde Edilen Bulgular

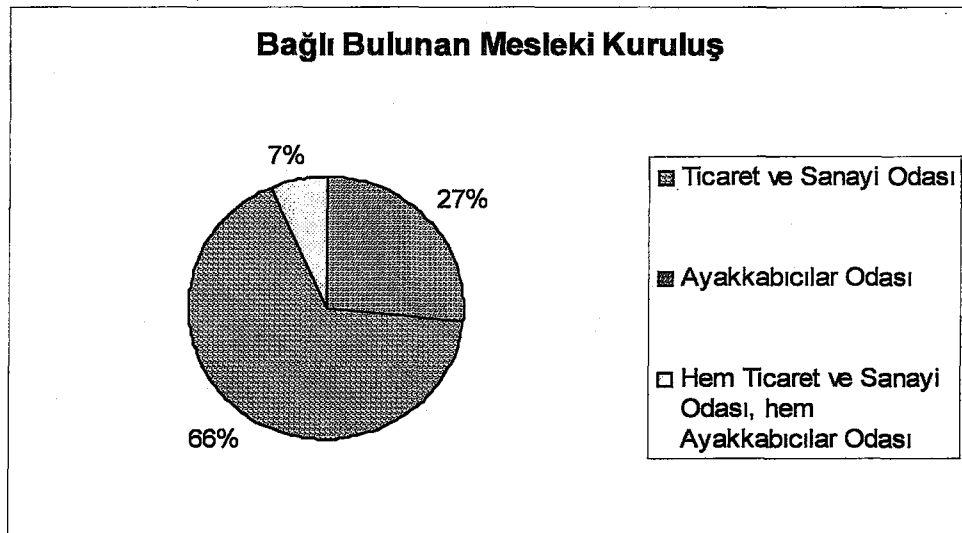
3.4.1 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bağlı Buldukları Mesleki Kuruluş

Tablo 3.1'de de görüldüğü gibi ankete katılan KOBİ'lerin %66,7'si Ayakkabıcılar Odası'na, %26,7'si Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı iken %6,7'si ise hem Ayakkabıcılar Odası'na hem de Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlıdır.

Tablo 3.1

Ankete Katılan KOBİ'lerin Bağlı Buldukları Mesleki Kuruluşlara Göre Dağılımı

Mesleki Kuruluş	Frekans	Yüzde
Ticaret ve Sanayi Odası	16	26,7
Ayakkabıcılar Odası	40	66,7
Hem Ticaret ve Sanayi Odası, Hem Ayakkabıcılar Odası	4	6,7
Toplam	60	100

Şekil 3.1

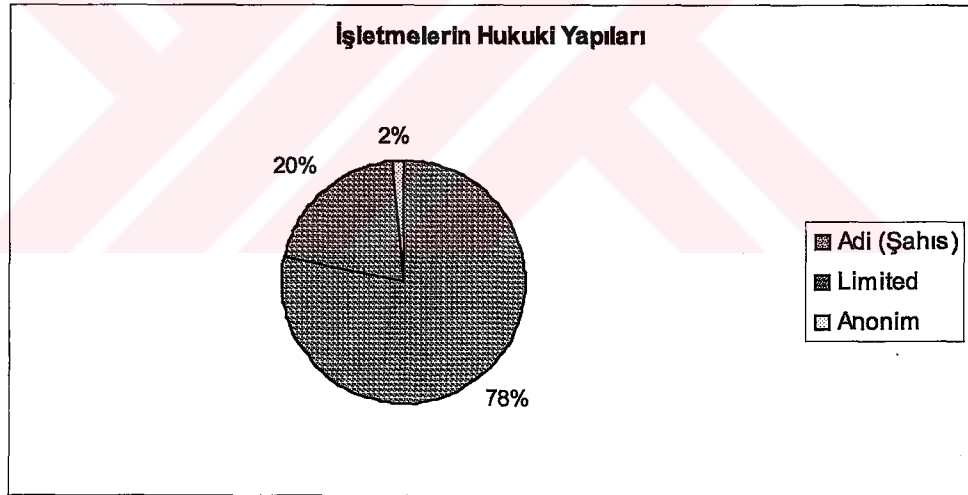
Ankete Katılan KOBİ'lerin Bağlı Buldukları Mesleki Kuruluşlara Göre Dağılımı

3.4.2 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapıları

Tablo 3.2'den de görüldüğü gibi ankete katılan 60 işletmeden %78,3'ü adi (şahıs) işletmesi iken, %20'si limited, %1,7'si de anonim şirkettir.

Tablo 3.2
Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapılarının Dağılımı

Hukuki Yapı	Frekans	Yüzde
Adi (Şahıs)	47	78,3
Limited	12	20
Anonim	1	1,7
Toplam	60	100

Şekil 3.2

Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapıları

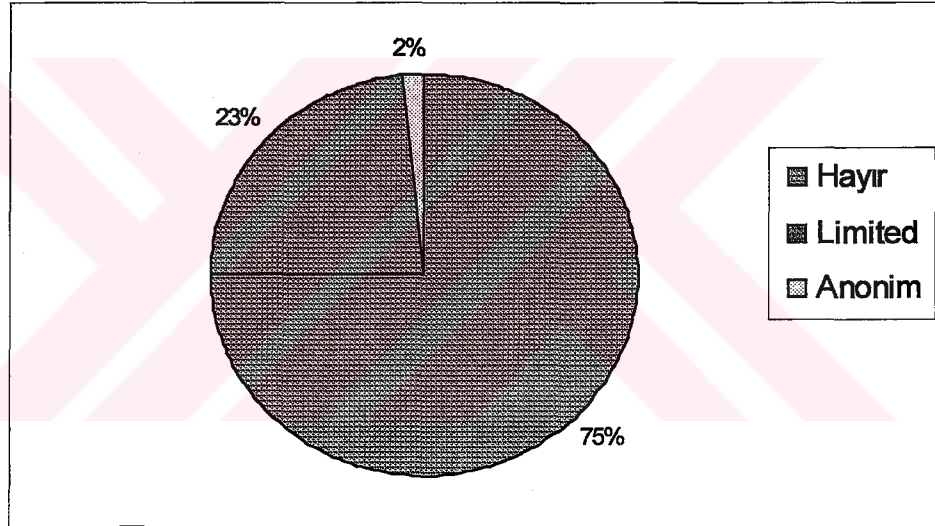
Ankete katılan işletmelerimizin büyük bir çoğunluğunun adi şirket oluşu kurumsallaşmayı başaramadıklarını göstermektedir.

3.4.3 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hukuki Yapılarını Değiştirme İsteği

Tablo 3.3'te de görüldüğü gibi ankete katılan 60 KOBİ'nin %75'i hukuki yapısını değiştirmek istemezken, %23,3'ü limited, %1,7'si ise anonim şirket yapısına geçmek istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.3
Hukuki Yapılarını Değiştirmek İsteyen İşletmelerin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Hayır	45	75
Limited	14	23,3
Anonim	1	1,7
Toplam	60	100

Şekil 3.3
Hukuki Yapılarını Değiştirmek İsteyen İşletmeler

Ankete katılan işletmelerimizin büyük bir çoğunluğunun hukuki yapısını değiştirmek istememesi; işletmelerin sürekliliği, istikrarı açısından önlerini göremedikleri, büyüme ve kurumsallaşma açısından da karamsar oldukları şeklinde değerlendirilmektedir.

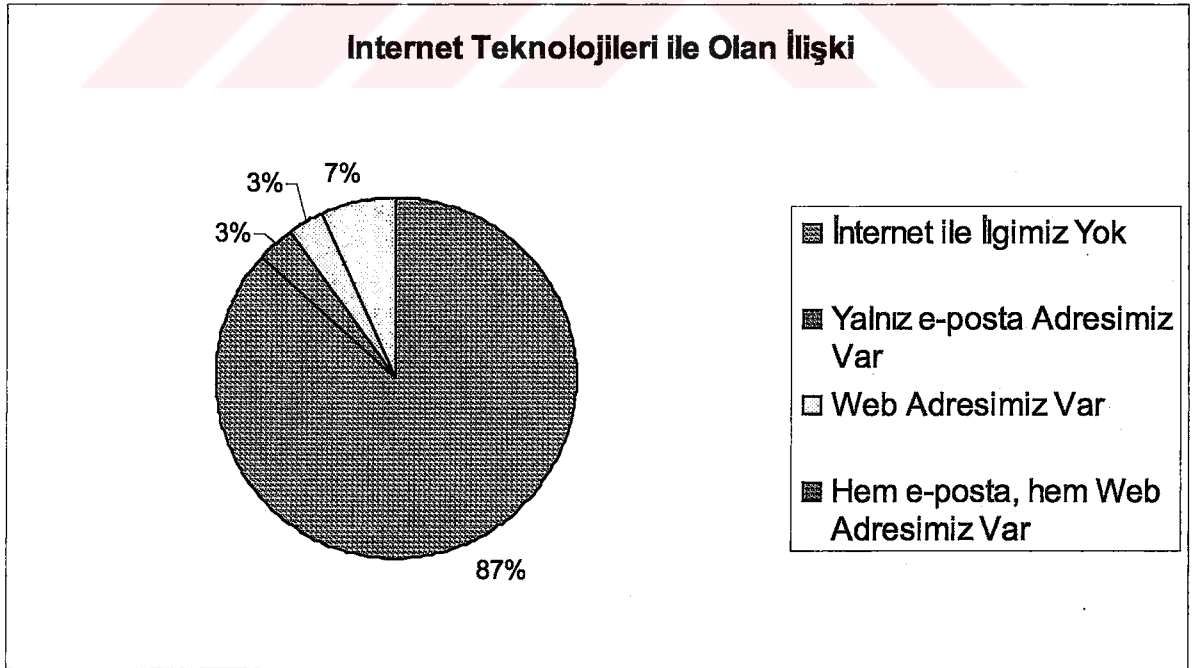

3.4.4 Ankete Katılan KOBİ'lerin İnternet Teknolojilerini Kullanmaları

Tablo 3.4'ten de görüldüğü gibi ankete katılan 60 işletmenin %86,7'sinin internet teknolojileri ile ilgisi yokken, %6,7'sinin hem e-posta kullandığı, hem de bir web adresi olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan KOBİ'lerin %3,3'ü yalnız e-posta kullanırken, yine %3,3'ü ise sadece web adresleri olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.4
Ankete Katılan KOBİ'lerin İnternet Teknolojilerini Kullanma Dağılımları

İnternet Teknolojileri ile İlgisi	Frekans	Yüzde
İnternet ile İlgimiz Yok	52	86,7
Yalnız E-posta Adresimiz Var	2	3,3
Web Adresimiz Var	2	3,3
Hem E-posta, Hem Web Adresimiz Var	4	6,7
Toplam	60	100

Şekil 3.4
Ankete Katılan KOBİ'lerin İnternet Teknolojileri İle Olan İlişkisi

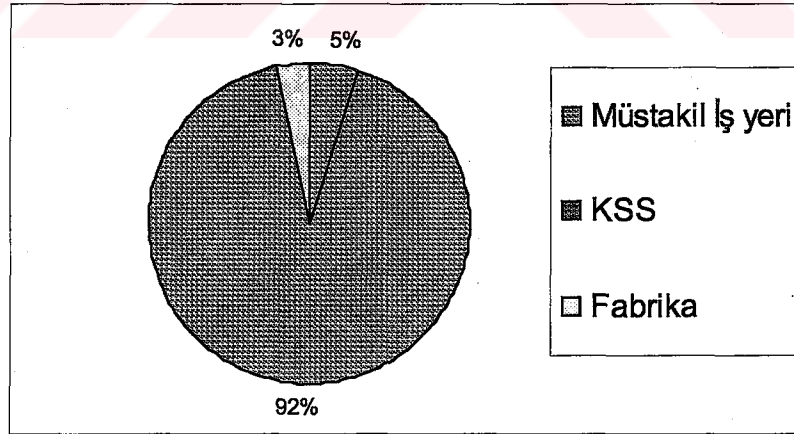
Ankete katılan işletmelerimizin büyük bir çoğunluğunun internet ile hiç ilgisinin olmaması, e-ticaret, e-pazarlama ve iletişim konusunda yeterli gelişmeyi gösteremediklerini göstermektedir.

3.4.5 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kuruluş Yeri Seçimi

Tablo 3.5'ten de görüldüğü gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %91,7'si KSS'de, %5'i müstakil iş yerinde üretim faaliyetlerini sürdürürken , %3,3'ü ise üretim faaliyetlerini Fabrika tipi yapılarda sürdürmektedir.

Tablo 3.5
Ankete Katılan KOBİ'lerin Kuruluş Yeri Seçimi

Kuruluş Yeri	Frekans	Yüzde
Müstakil İş yeri	3	5
KSS	55	91,7
Fabrika	2	3,3
Toplam	60	100

Şekil 3.5
Ankete Katılan KOBİ'lerin Kuruluş Yeri Seçimleri

Ankete katılan işletmelerimizin büyük bir çoğunluğunun ayakkabıcılar sitesinde küçük sanayi sitesinde faaliyet göstermesi; iş yeri seçimini doğru yaptıklarını ve alt yapı sorunlarını çözdüklerini göstermektedir.

3.4.6 Ankete Katılan KOBİ'lerin İşgören Sayısı

Tablo 3.6'dan da görülebileceği gibi, ankete katılan işletmelerin %98,5'i çalışan sayısına göre KOBİ kapsamına girerken, %90'ı küçük, %8,5'i orta, %1,7'si ise büyük işletme kapsamına girmektedir.

Tablo 3.6
Ankete Katılan KOBİ'lerin Toplam Çalışan Sayısı Dağılımı

Sanayi Ölçeği	Frekans	Yüzde
1-49 (Küçük)	54	90
50-199 (Orta)	5	8,5
1-199 (KOBİ)	59	98,5
200+ (Büyük)	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Tablo 3.7
Yalnız Üretim Birimlerinde Çalışan Sayısı

	Frekans	Yüzde
1-49 (Küçük)	54	90
50-199 (Orta)	6	10
1-199 (KOBİ)	60	100
200+ (Büyük)	0	0
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Ankete katılan işletmelerin ortalama çalışan sayısı 18,733'tür.

3.4.7 Ankete Katılan KOBİ'lerin Faaliyet ve Hedef Pazarları

Tablo 3.8'de de belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %61,7'sinin hedefi yurtiçidir ve hedef pazarlarında faaliyet göstermektedirler. Hedefi hem yurtiçi, hem de yurtdışı olan fakat çeşitli sebeplerden yalnızca yurtiçinde faaliyet gösterenlerin oranı %16,7, hedef pazarları ve faaliyet pazarları hem yurtiçi hem de yurtdışı olan ve bunu başaranların oranı %15, hedef pazarları yalnız yurtdışı olan ancak çeşitli sebeplerden dolayı sadece yurtiçinde faaliyet gösterenlerin oranı %3,3 iken, hedef pazarı ve faaliyet pazarı yalnız yurtdışı olanların ve hedef pazarı ile faaliyet pazarı hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlar olanların oranı %1,7'dir.

Yalnız yurt içinde faaliyet gösteren işletmelerin oranı %81,665, yalnız yurtdışında faaliyet gösteren işletmelerin oranı %3,332, hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlarda faaliyet gösteren işletmelerin oranı ise %15'tir.

Tablo 3.8
Ankete Katılan KOBİ'lerin Hedef Pazar/Faaliyet Pazarı Dağılımları

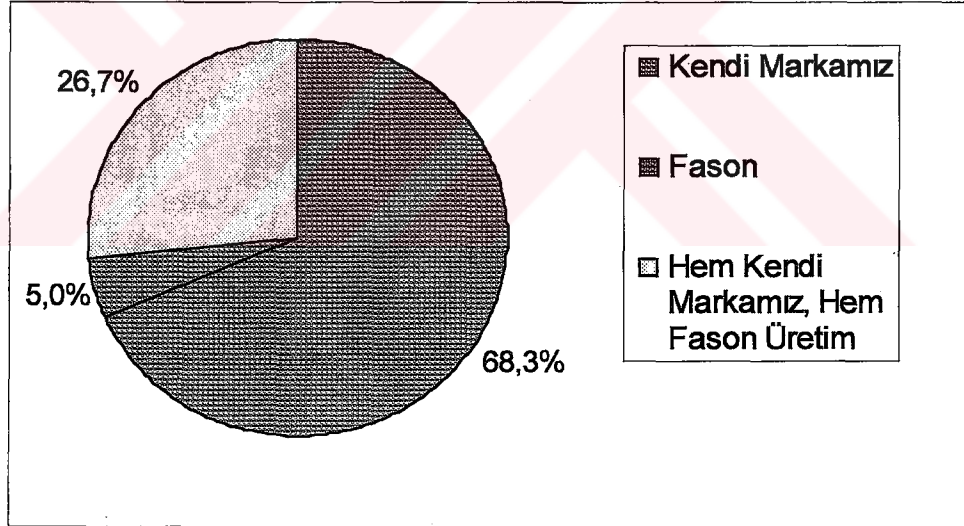
İşletmelerin Hedef Pazarı/Faaliyet Pazarı	Frekans	Yüzde
Hedefi yurtiçi olan ve yurtiçinde faaliyet gösterenler	37	61,666
Hedefi yurtdışı olan ancak yurtiçinde faaliyet gösterenler	2	3,333
Hedefi hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlar olan ancak yurtiçinde faaliyet gösterenler	10	16,666
Hedefi yurtdışı pazarlar olan ve zaten yurtdışı pazarlarda faaliyet gösterenler	1	1,666
Hedef pazarı hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlar olan ancak şu anda sadece yurtdışı pazarlarda faaliyet gösterenler	1	1,666
Hedef pazarları hem yurtdışı hem de yurtiçi olan ve zaten bu pazarlarda faaliyet gösterenler	9	15
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

3.4.8 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ürettiği Ürünlerin Markaları

Tablo 3.9'da belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %68,3'ü kendi markasını üretirken, %26,7'si hem kendi markasını üretip, hem fason üretim yapmakta ve %5'i ise yalnız fason üretim yapmaktadır.

Tablo 3.9
Ankete Katılan KOBİ'lerin Ürettiği Ürünlerin Marka Durumu Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Kendi Markamız	41	68,3
Fason	3	5
Hem Kendi Markamız, Hem Fason Üretim	16	26,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

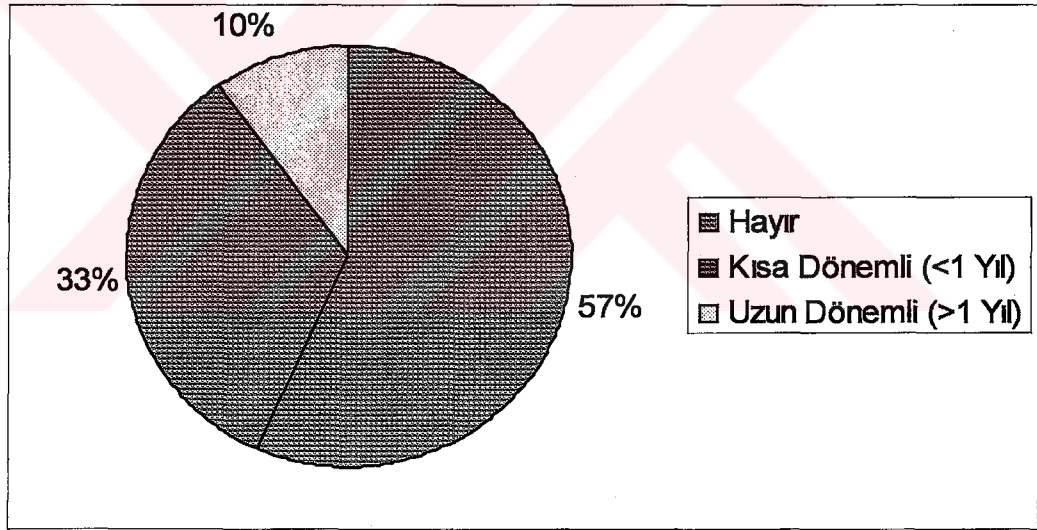
Şekil 3.6
Ankete Katılan KOBİ'lerin Ürettiği Ürünlerin Markaları

3.4.9 Ankete Katılan KOBİ'lerde Finansal Planlama

Tablo 3.10'da da belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %56,7'si finansal planlama yapmamakta, %33,3'ü kısa dönemli finansal planlama yaparken; %10'u uzun dönemli planlama yapmaktadır.

Tablo 3.10
Ankete Katılan KOBİ'lerin Finansal Planlama Dağılımı

Finansal Planlama	Frekans	Yüzde
Hayır	34	56,7
Kısa Dönemli (<1 Yıl)	20	33,3
Uzun Dönemli (>1 Yıl)	6	10
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.7
Ankete Katılan KOBİ'lerde Finansal Planlama

Ankete katılan işletmelerimizin çoğunun finansal planlama yapması, yapanların da büyük bir kısmının kısa dönemli planlama yapması işletmelerimizin finansmana gereken önemi vermediğini ve profesyonelce yönetilmediğini göstermektedir.

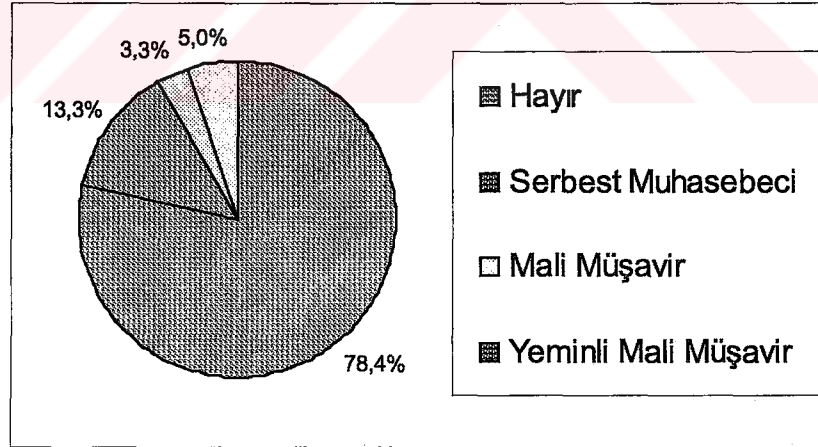

3.4.10 Ankete Katılan KOBİ'lerin Mali Karar Alırken Profesyonel Destek Almaları

Tablo 3.11'de belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %78,3'ü kendileri ile ilgili mali kararları alırken hiçbir profesyonelden destek almazken, %13,3' serbest muhasebeciden, %5'i yeminli mali müşavirden, %3,3'ü ise mali müşavirden destek almaktadır.

Tablo 3.11
Ankete Katılan KOBİ'lerin Mali Karar Alırken Profesyonel Yardım Alma Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Hayır	47	78,3
Serbest Muhasebeci	8	13,3
Mali Müşavir	2	3,3
Yeminli Mali Müşavir	3	5
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.8
Ankete Katılan KOBİ'lerin Profesyonel Destek Almaları

İşletmelerimizin büyük bir çoğunluğu işletme dışından profesyonel destek almamaktadırlar. Bu da işletmelerimizin muhasebe kayıtlarını sadece yasal bir

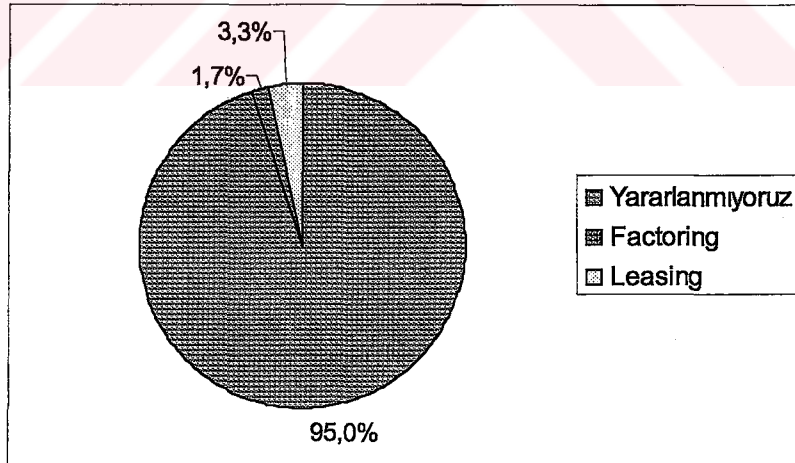
zorunluluk olduğu için tuttuklarını, finansmana gereken önemi vermediklerini, profesyonelce yönetilmediklerini göstermektedir.

3.4.11 Ankete Katılan KOBİ'lerde Modern Finansman Tekniklerinin Kullanımı

Tablo 3.12'den de görüldüğü gibi ankete katılan KOBİ'lerin %95'i modern finansman tekniklerinden yararlanmazken, %3,3'ü leasing'ten, %1,7'si de factoring'ten yararlanmışlardır.

Tablo 3.12
Ankete Katılan KOBİ'lerin Modern Finansman Tekniklerinden Yaralanma Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Yararlanmıyoruz	57	95
Factoring	1	1,7
Leasing	2	3,3
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

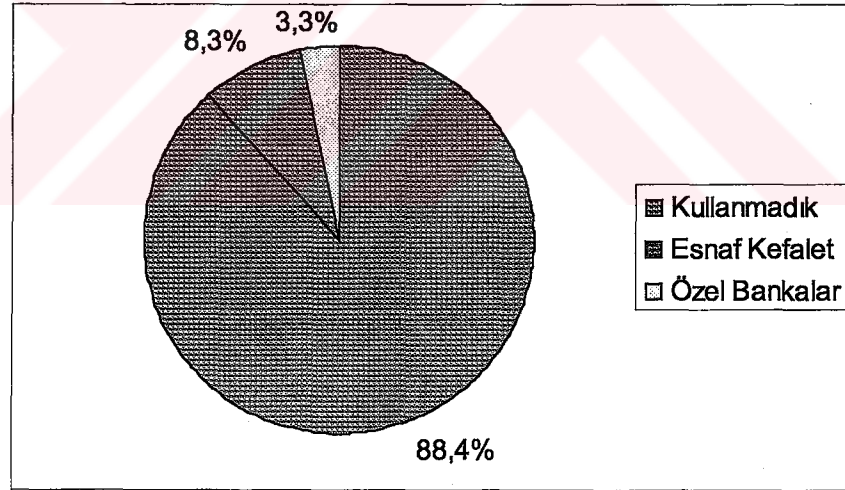
Şekil 3.9
Ankete Katılan KOBİ'lerin Modern Finansman Tekniklerinden Yararlanmaları

3.4.12 Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Bir Yıl İçindeki Kredi Kullanımları

Tablo 3.13'ten de görülebileceği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %88,3'ü son bir yıl içinde kredi kullanmazken, %8,3 esnaf kefalet kredi kooperatifi kredisi, %3,3'ü ise özel banka kredisi kullanmıştır.

Tablo 3.13
Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Bir Yıl İçinde Kredi Kullanımları Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Kullanmadık	53	88,3
Esnaf Kefalet	5	8,3
Özel Bankalar	2	3,3
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.10
Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Bir Yıl İçindeki Kredi Kullanımları

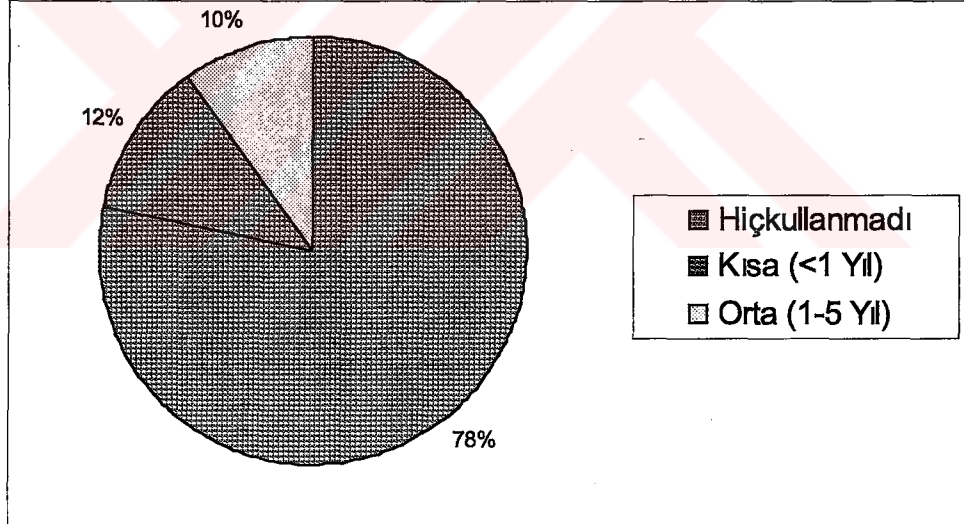
İşletmelerimizin kredi kullanma oranları düşüktür.

3.4.13 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Vadesi

Tablo 3.14'te belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %78,3'ü hiç kredi kullanmadıklarını belirtmişlerken; %11,7'si kısa vadeli, %10'u ise orta vadeli kredi kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.14
Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Vadesinin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Hiç Kullanmadı	47	78,3
Kısa (<1 Yıl)	7	11,7
Orta (1-5 Yıl)	6	10
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.11

Ankete Katılan KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Vadeleri

3.4.14 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kredi Kullanmama Nedenleri

Anket yapılan 60 işletmeden 51 tanesi bu konu ile ilgili cevap vermiştir. Ankete katılan KOBİ'lere göre kredi kullanılmamasının birinci nedeni %23,59'luk oranla faizlerin yüksekliği, ikinci nedeni %21,65'lik oranla ekonomik belirsizlik, üçüncü nedeni %16,38'lik oranla teminatların ağırlığı, dördüncü nedeni %13,32'lik oranla siyasi belirsizlik, beşinci nedeni %9,80'lik oranla banka kredisine ihtiyaç duymama, altıncı nedeni %8,81'lik oranla vadelerin kısa olması, yedinci nedeni %6,87'lik oranla yeterli bilgiye sahip olmama ve sekizinci ve son nedeni de %0,07'lik oranla pazarın kısıtlı olmasıdır.

Tablo 3.15

Ankete Katılan KOBİ'lerin Kredi Kullanmama Nedenleri Dağılımı

Kredi Kullanmama Sebepleri	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri										Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı
	0 (Önemsiz)										Toplam	%**		
	1	2	3	4	5	6	7	8						
Faizlerin Yüksekliği	4	23	13	10	1	0	0	0	0	0	340	23,59	1	51
Ekonomik Belirsizlik (Döviz Kuru, Faiz, Enflasyon Belirsizliği)	5	14	20	7	2	0	2	1	0	0	312	21,65	2	51
Teminatların Ağırlığı	11	3	8	16	9	3	1	0	0	0	236	16,38	3	51
Siyasi Belirsizlik	15	1	4	6	22	2	0	1	0	0	192	13,32	4	51
Banka Kredisine İhtiyaç Duymama	19	10	0	1	1	0	3	17	0	0	134	9,30	5	51
Vadelerin Kısa Olması	19	0	0	1	2	25	3	1	0	0	127	8,81	6	51
Yeterli Bilgiye Sahip Olmama	21	0	2	2	0	1	19	6	0	0	99	6,87	7	51
Pazarın Kısıtlı Olması	50	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0,07	8	51
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı**											1441	100		

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekans*8+2. derece frekans*7+3. derece frekans*6+4. derece frekans*5+5. derece frekans*4+6. derece frekans*3+ 7. derece frekans*2+8. derece frekans*1

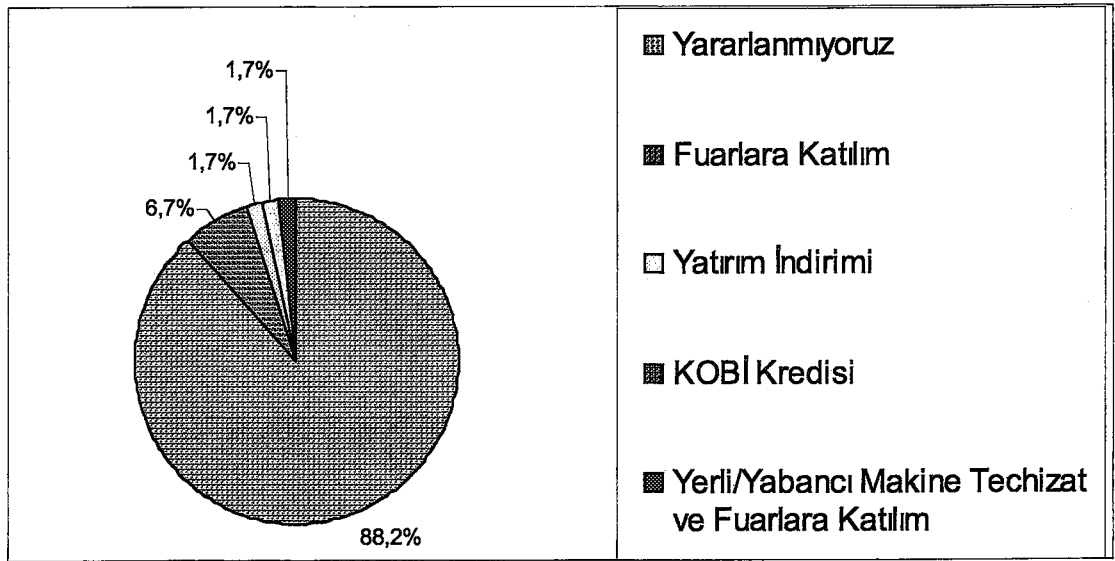
**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

3.4.15 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımlarından ve Teşviklerinden Yararlanmaları

Tablo 3.16'dan da görüldüğü gibi ankete katılan KOBİ'lerin %88,3'ü devlet yardımlarından veya teşviklerinden yararlanmadıklarını, %6,7'si ulusal/uluslararası fuarlara katılım desteğinden yararlandıklarını, %1,7'si yatırım indirimi desteğini, %1,7'si KOBİ kredisi ve yine %1,7'si de hem yerli/yabancı makine teçhizatı KDV desteği hem de ulusal/uluslararası fuarlara katılım desteğini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.16
Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları ve Teşviklerinden Yararlanma Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Yararlanmıyoruz	53	88,3
Fuarlara Katılım	4	6,7
Yatırım İndirimi	1	1,7
KOBİ Kredisi	1	1,7
Yerli/Yabancı Makine Teçhizat ve Fuarlara Katılım	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.12

Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları ve Teşviklerinden Yararlanma Dağılımı

3.4.16 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımlarının Amaçlarına Yönelik Düşünceleri

Tablo 3.17'de belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'ler devlet yardımlarının sırasıyla birinci olarak %22,54'lük oranla "ihracat gücünü arttırmaya yönelik", ikinci olarak %20,69'luk oranla "rekabet gücünü arttırmaya yönelik", üçüncü olarak %20,29'luk oranla "ürün kalitesi standartlarını geliştirmeye yönelik", dördüncü olarak %18,76'luk oranla "teknolojileri yenilemeye yönelik", beşinci olarak %12,80'lük oranla "kalifiye çalışan istihdamına yönelik" ve altıncı ve son olarak "çevre ile ilgili" olmasını tercih etmişlerdir.

Tablo 3.18

Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımlarının Amaçlarına Yönelik Düşüncelerinin Önem Derecesine Göre Dağılımı

Devlet Yardımları	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri						Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı
	0 (Önemsiz)	1	2	3	4	5	6	Toplam		
İhracat Gücünü Arttırıcı	0	23	15	9	6	6	1	280	22,54	60
Rekabet Gücünü Arttırıcı	1	18	14	9	9	7	2	257	20,69	60
Ürün Kalitesi Standartlarını Geliştirici	1	14	13	12	15	5	0	252	20,29	60
Teknolojileri Yenilemeye Yönelik	2	4	14	21	17	2	0	233	18,76	60
Kalifiye Çalışan İstihdamına Yönelik	1	1	3	8	12	35	0	159	12,80	60
Çevre ile İlgili	2	0	0	0	0	3	55	61	4,91	60
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı								1242	100,00	

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekans*6+2. derece frekans*5+3. derece frekans*4+4. derece frekans*3+5. derece frekans*2+6. derece frekans*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

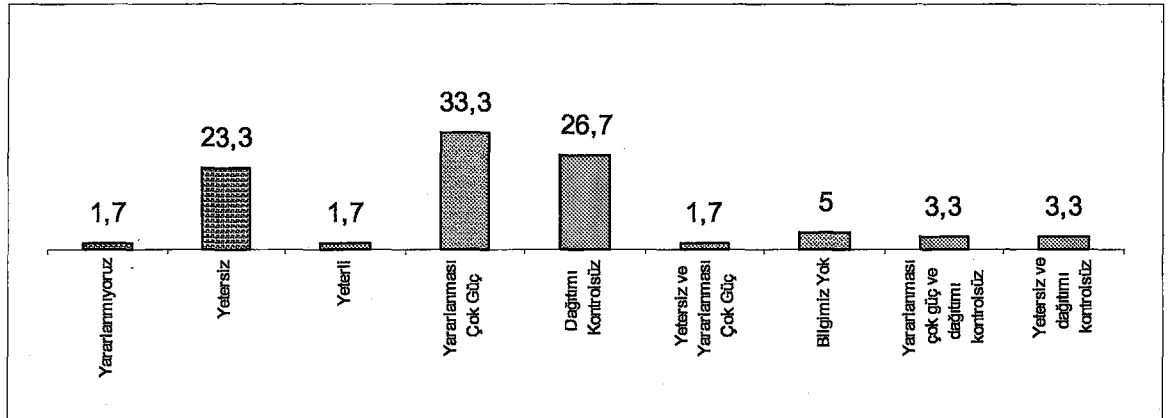
3.4.17 Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 3.18'de belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %33,3'ü KOBİ'lere yönelik devlet yardımlarından yararlanmanın çok güç olduğunu, %26,7'si dağıtımının kontrolsüz olduğunu, %23,3'ü yetersiz olduğunu, %3,3'ü hem yararlanmasının çok güç hem de dağıtımının kontrolsüz olduğunu, yine %3,3'ü hem yetersiz hem de dağıtımının kontrolsüz olduğunu, %1,7'si hem yetersiz hem de yararlanmasının çok güç olduğunu, %1,7'si hiç yararlanmadıklarını ve bilgilerinin olmadığını ve yine %1,7'si yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.18

Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Yararlanmıyoruz-Bilgimiz yok	1	1,7
Yetersiz	14	23,3
Yeterli	1	1,7
Yararlanması Çok Güç	20	33,3
Dağıtım Kontrolsüz	16	26,7
Yetersiz ve Yararlanması Çok Güç	1	1,7
Bilgimiz Yok	3	5
Yararlanması Çok Güç ve Dağıtım Kontrolsüz	2	3,3
Yetersiz ve Dağıtım Kontrolsüz	2	3,3
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.13

Ankete Katılan KOBİ'lerin Devlet Yardımları Hakkındaki Düşünceleri

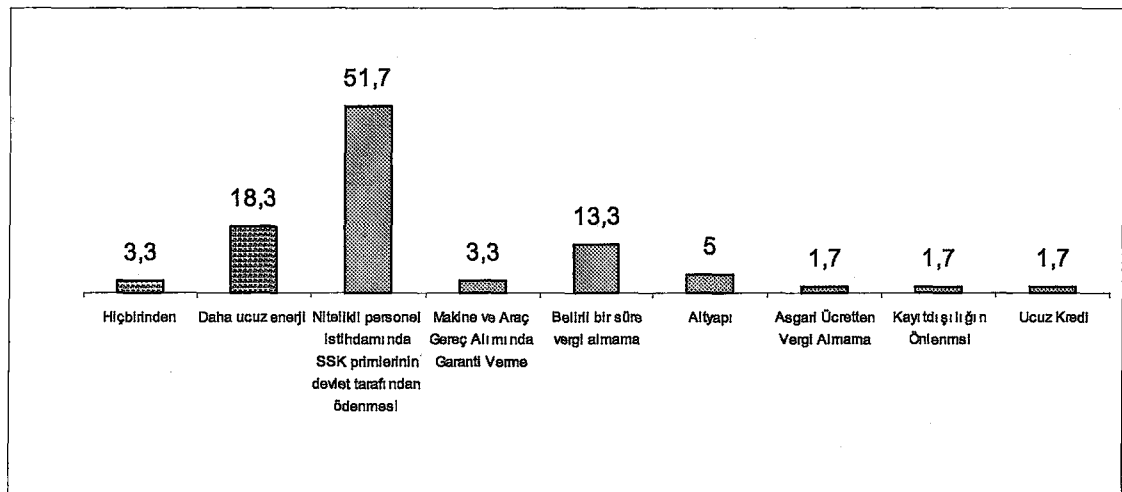
3.4.18 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yararlanmak İstedikleri Devlet Yardımları

Tablo 3.19'da belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %51,7'si "nitelikli personel istihdamında SSK primlerinin devlet tarafından ödenmesini, %18,3'ü daha ucuz enerji yardımını, %13,3'ü belirli bir süre vergi almama, %5'i altyapı, %3,3'ü makine ve araç gereç alımında garanti verme yardımlarını tercih ederken %3,3'ü sunulan yardımlardan hiçbirini istemediklerini belirtmişlerdir. Ankete katılan KOBİ'lerin %1,7'si Asgari ücretten vergi almama, %1,7'si kayıtdışılığın önlenmesi ve yine %1,7'si ucuz kredi yardımlarını tercih etmişlerdir.

Tablo 3.19

Ankete Katılan KOBİ'lerin Yararlanmak İstedikleri Devlet Yardımlarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Hiçbirinden	2	3,3
Daha Ucuz Enerji	11	18,3
Nitelikli Personel İstihdamında SSK Primlerinin Devlet Tarafından Ödenmesi	31	51,7
Makine ve Araç Gereç Alımında Garanti Verme	2	3,3
Belirli Bir Süre Vergi Almama	8	13,3
Altyapı	3	5
Asgari Ücretten Vergi Almama	1	1,7
Kayıtdışılığın Önlenmesi	1	1,7
Ucuz Kredi	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.14

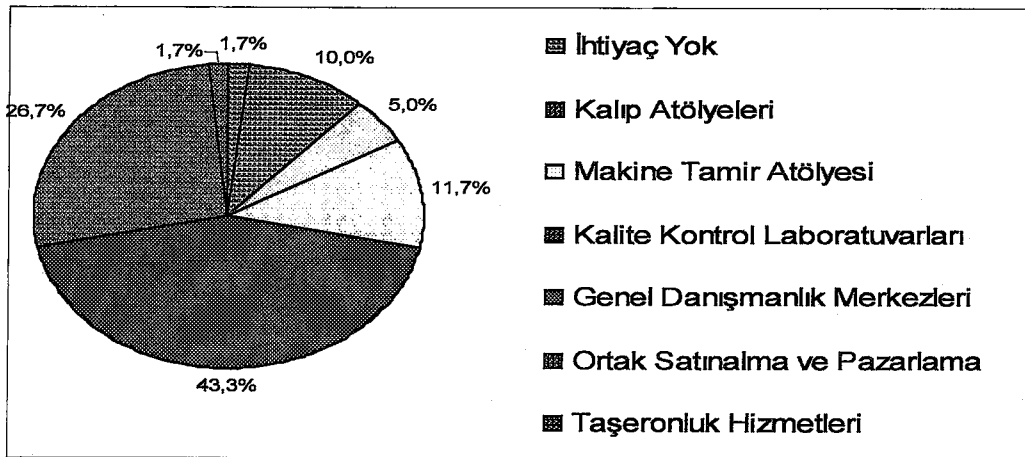
Ankete Katılan KOBİ'lerin Yararlanmak İstedikleri Devlet Yardımları

3.4.19 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ortak Kullanıma Açılmasını İstedikleri Tesisler

Tablo 3.20'de belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %43,3'ü genel danışmanlık merkezlerinin, %26,7'si ortak satınalma ve pazarlama kurumlarını, %11,7'si kalite kontrol laboratuvarlarının, %10'u kalıp atölyelerinin, %5'i makine tamir atölyelerinin, %1,7'si taşeronluk hizmetlerinin ortak kullanıma açılmasını isterken, %1,7'si de ortak kullanıma açılmasını istedikleri tesis olmadığını belirtmiştir.

Tablo 3.20
Ankete Katılan KOBİ'lerin Ortak Kullanıma Açılmasını İstedikleri Tesislerin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İhtiyaç Yok	1	1,7
Kalıp Atölyeleri	6	10
Makine Tamir Atölyesi	3	5
Kalite Kontrol Laboratuvarları	7	11,7
Genel Danışmanlık Merkezleri	26	43,3
Ortak Satınalma ve Pazarlama	16	26,7
Taşeronluk Hizmetleri	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.15
Ankete Katılan KOBİ'lerin Ortak Kullanıma Açılmasını İstedikleri Tesisler

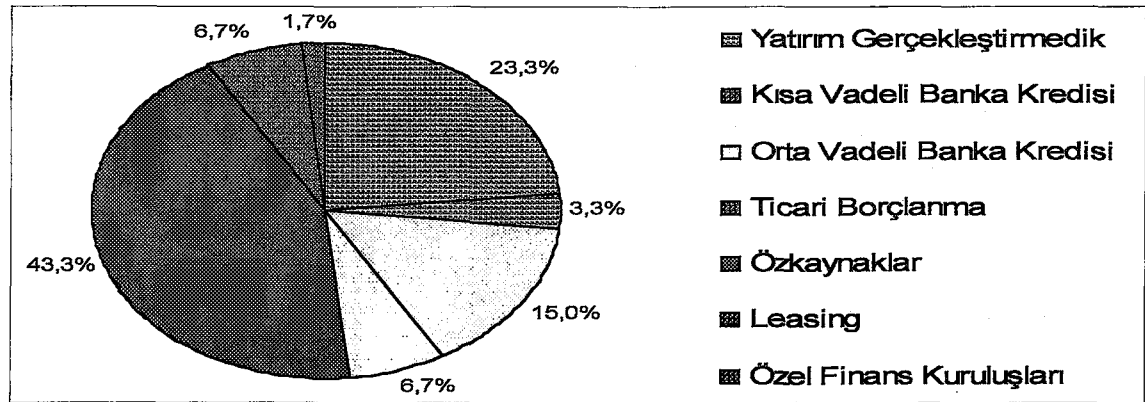
3.4.20 Ankete Katılan KOBİ'lerin Duran Varlıklara Yatırımlarında Kullandıkları Finansman Araçları

Tablo 3.21'de belirtildiği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %43,3'ü duran varlıklara yatırımlarında kullandıkları finansman araçlarının Özkaynaklar olduğunu, %23,3'ü böyle bir yatırım gerçekleştirmediğini, %15'i orta vadeli banka kredisini, %6,7'si ticari borçlanma yolunu, %6,7'si leasing'i, %3,3'ü kısa vadeli banka kredisini, %1,7'si ise özel finans kurumlarını tercih ettiğini belirtmiştir.

Tablo 3.21

Ankete Katılan KOBİ'lerin Duran Varlıklara Yatırımlarında Kullandıkları Finansman Araçlarının Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Yatırım Gerçekleştirmedik	14	23,3
Kısa Vadeli Banka Kredisi	2	3,3
Orta Vadeli Banka Kredisi	9	15
Ticari Borçlanma	4	6,7
Özkaynaklar	26	43,3
Leasing	4	6,7
Özel Finans Kuruluşları	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.16

Ankete Katılan KOBİ'lerin Duran Varlıkların Finansmanında Kullandıkları Araçlar

3.4.21 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracatı

Tablo 3.22'den de görüleceği gibi ankete katılan KOBİ'lerin %76,7'si hiç ihracat yapmadıklarını belirtirken, %6,7'si Avrupa, Rusya ve eski SSCB ülkeleri ile Ortadoğu'ya, %5'i Rusya ve eski SSCB ülkeleri ile Ortadoğu'ya, %3,3'ü Avrupa ülkelerine, %3,3'ü Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine, %1,7'si Rusya ve eski SSCB ülkelerine, %1,7'si Ortadoğu ülkelerine, %1,7'si de Avrupa, Rusya ve eski SSCB ülkeleri ile Ortadoğu, ABD ve Uzakdoğu ülkelerine ihracat yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.22
Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Dağılımları

	Frekans	Yüzde
Hayır Hiç Yapmadık	46	76,7
Avrupa	2	3,3
Rusya ve Eski SSCB Ülkeleri	1	1,7
Ortadoğu	1	1,7
Avrupa, Rusya ve Eski SSCB ve Ortadoğu	4	6,7
Avrupa ve Ortadoğu	2	3,3
Avrupa, Rusya ve Eski SSCB, Ortadoğu, ABD ve Uzakdoğu Ülkeleri	1	1,7
Rusya ve Eski SSCB ülkeleri ile Ortadoğu	3	5
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Ankete katılan KOBİ'lerin genellikle ihracat yaptığı ülkeler sırası ile; Ortadoğu ülkeleri, Rusya ve Eski SSCB ülkeleri, Avrupa ülkeleri, Uzakdoğu ve ABD'dir. anket çalışması sırasında işletmelerin bir kısmı yaptıkları ihracatın dolaylı yoldan olduğunu (aracı firma ile çalıştığını veya ihracatın bavul ticareti şeklinde gerçekleştiğini) belirtmişlerdir.

3.4.22 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Potansiyelini Etkileyen Faktörler

Tablo 3.23'ten de anlaşılacağı gibi anket çalışmasında görüşülen toplam 60 işletmeden sadece 14 tanesi ihracat yapmış olmasına rağmen hiç ihracat yapmayan 11 işletme de bu soruya yanıt vermek istemiştir. Bu da işletmelerin ihracat yapmaya istekli olduklarını göstermektedir.

Tablo 3.23'te belirtildiği gibi bu soruya yanıt veren toplam 25 işletmeden %25,38'i birinci faktör olarak iç pazarın yetersizliğini, ikinci faktör olarak %22,36'sı yaşanan iç pazar rekabetin, üçüncü faktör olarak %14,20'si farklı ve yeni ürün geliştirme ve sunma potansiyellerini, dördüncü faktör olarak %12,69'u rekabetçi fiyat üstünlüğünü, beşinci faktör olarak %9,67'si dış pazarlara olan ulaşım kolaylığını, altıncı faktör olarak %8,46'sı teknolojik üstünlüklerini, yedinci ve olumsuz bir faktör olarak %4,83'ü hammadde tutarsızlığını (kalite ve fiyat istikrarsızlığını), sekizinci faktör %2,42'si patentli ürün sunabilme özelliklerini ihracat potansiyellerini etkileyen faktörler olarak sıralamışlardır.

Tablo 3.23

Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Potansiyelini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecesine Göre Dağılımı

İhracat Potansiyeli	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri								Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı	
	0 (Önemsiz)	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam			%**
İç Pazarın Yetersizliği	13	5	0	1	1	0	0	0	0	84,00	25,38	1	25
Yaşanan İç Pazar Rekabeti	14	2	4	5	0	0	0	0	0	74,00	22,36	2	25
Farklı ve Yeni Ürün Geliştirme ve Sunma Potansiyeli	16	0	1	2	4	2	0	0	0	47,00	14,20	3	25
Rekabetçi Fiyat Üstünlüğü	19	3	1	1	1	0	0	0	0	42,00	12,69	4	25
Dış pazarlara olan ulaşım kolaylığı	19	1	1	1	1	1	0	1	0	32,00	9,67	5	25
Teknolojik Üstünlük	19	1	0	0	1	3	1	0	0	28,00	8,46	6	25
Hammede Tutarlılığı	23	2								16,00	4,83	7	25
Patentli Ürün Sunabilme	23	0	0	0	1	0	1	0	0	8,00	2,42	8	25
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı										331,00	100,00		

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekans*8+2. derece frekans*7+3. derece frekans*6+4. derece frekans*5+5. derece frekans*4+6. derece frekans*3+7. derece frekans*2+8. derece frekans*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

3.4.23 Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Yapmama Nedenleri

Anket uygulanan toplam 60 işletmeden 48 tanesi bu konu ile ilgili cevap vermiştir. Hiç ihracat yapmayan işletme sayısı 46 olmasına rağmen geçmişte ihracat yapmış fakat şu anda yapmayan 2 işletme de bu konu ile ilgilenmiş ve bu soruya cevap vermiştir.

Tablo 3.24'te belirtildiği gibi, ankete katılan ve bu konu ile ilgili anket sorusuna cevap veren KOBİ'lerin ihracat yapmama nedenlerinin birincisi %21,75 oranla küçük olmanın zorlukları, ikincisi %14,32 oranla finansal yetersizlik, üçüncüsü %13,06 oranla bilgisizlik, dördüncüsü %10,96 oranla hammadde maliyetlerinin yüksekliği, beşincisi %10,55 oranla rekabet edememe, altıncısı %10,31'lik oranla vergi oranlarının yüksekliği, yedincisi %7,67'lik oranla devlet teşviklerinin yetersizliği, sekizincisi %7,01'lik oranla kaliteye güvensizlik ve dokuzuncusu %4,37'lik oranla işçilik maliyetlerinin yüksekliğidir.

Bu sonuçlara göre işletmeler yeterince büyük olmadığı görülmektedir. İşletmeler, yürürlükteki mevzuatlara göre kredi almaya büyüklüklerinin yetmemesi nedeni ile ucuz maliyetli kredi alamamakta ve finansal açıdan sıkıntı çekmektedirler. Ayrıca işletmelerimizin ihracat konusunda yeterli bilgileri yoktur. İşçilik maliyetlerinin ise ihracat yapamamanın en son nedeni olarak gösterilmesi bölgede işçilik maliyetlerinin yüksek olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.24

Ankete Katılan KOBİ'lerin İhracat Yapmama Nedenlerinin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

İhracat Yapmama Nedeni	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı									Ağırlıklı Ortalama*	Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı		
	Önem Dereceleri													
	0 (Önemsiz)	1	2	3	4	5	6	7	8				9	Toplam
Küçük Olmanın Zorlukları	1	23	5	11	4	1	1	2	0	0	363,00	21,75	1	48
Finansal Yetersizlik	7	1	7	10	11	4	1	3	1	3	239,00	14,32	2	48
Bilgisizlik	18	12	6	1	3	6	1	1	0	0	218,00	13,06	3	48
Hammadde Maliyetlerinin Yüksekliği	20	4	7	4	6	2	4	0	0	1	183,00	10,96	4	48
Rekabet Edememe	15	1	6	6	5	3	4	2	4	2	176,00	10,55	5	48
Vergi Oranlarının Yüksekliği	17	3	4	5	3	4	7	3	1	1	172,00	10,31	6	48
Devlet Teşviklerinin Yetersizliği	19	0	3	2	4	4	4	7	4	1	128,00	7,67	7	48
Kaliteye Güvensizlik	22	3	4	1	2	2	2	2	2	5	117,00	7,01	8	48
İşçilik Maliyetlerinin Yüksekliği	27	0	2	2	0	2	2	3	6	4	73,00	4,37	9	48
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı											1669,00	100,00		

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekansı*9+2. derece frekansı*8+3. derece frekansı*7+4. derece frekansı*6+5. derece frekansı*5+6. derece frekansı*4+ 7. derece frekansı*3+8. derece frekansı*2+9. derece frekansı*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

3.4.24 Ankete Katılan KOBİ'lerin Kapasite Kullanım Oranları

Anket uygulaması yapılan 60 KOBİ'den 55 tanesi bu konu ile ilgili yanıt vermiştir. 5 firma kapasite kullanım oranlarını bilmediğinden veya vermek istememesi yüzünden bu konu ile ilgili görüş bildirmemiştir.

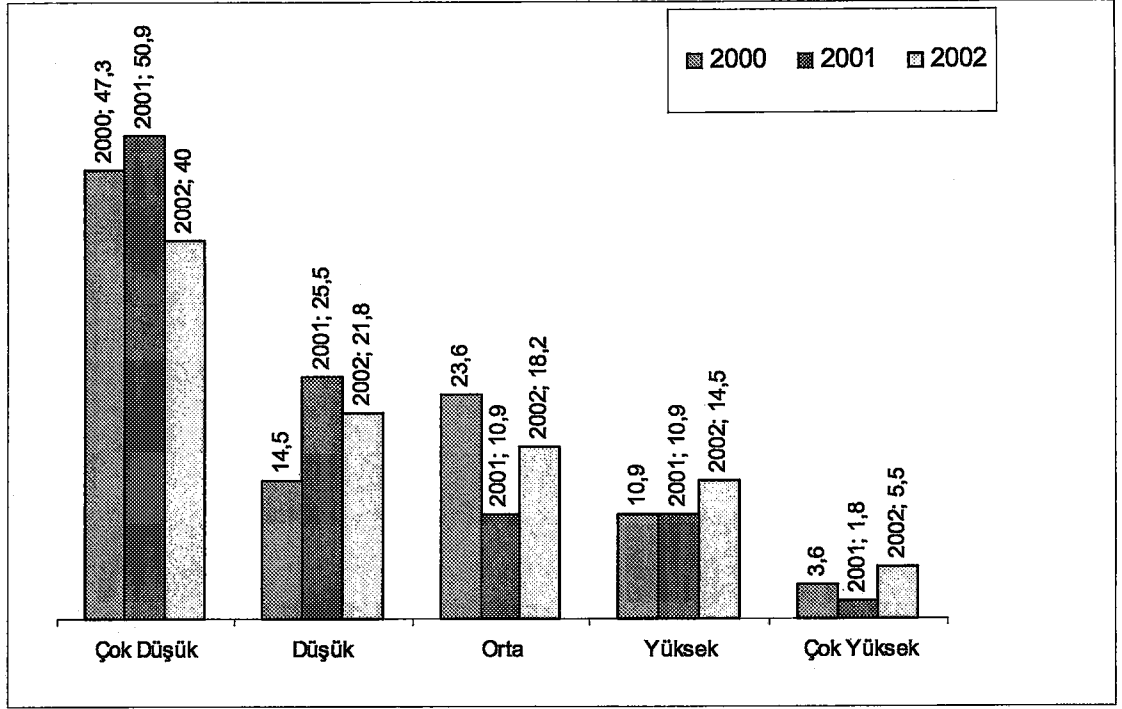
Tablo 3.25'te ve Şekil 3.17'de belirtildiği gibi, gibi ankete cevap veren KOBİ'lerin %47,3'ünün 2000 yılında çok düşük kapasite ile çalışmış, 2001 kriz yılında çok düşük kapasite kullanan işletmelerin sayısında %3,6'lık artış olmuş, 2002 yılında ise çok düşük kapasite ile çalışan işletmelerin oranı %40'a düşmüştür. 1999 krizinden çıkan KOBİ'lerin %61,8'inin 2000 yılında düşük veya çok düşük kapasite ile çalıştıkları, 2001 ekonomik krizi ile çok düşük veya düşük kapasite ile çalışan işletmelerin oranının %76.4'e çıktığı görülmektedir. Ancak 2002 yılında çok düşük veya düşük kapasite ile çalışan KOBİ'lerin oranı 2000 yılındaki düzeyine ancak gelebilmiş ve yine toplamda %61,8 olarak gerçekleşmiştir. Buna rağmen KOBİ'lerin 2002 yılında 2001 yılına göre, kapasite kullanım oranları bakımından toparlanma eğiliminde olduğu görülmektedir.

2002 yılında yüksek ve çok yüksek kapasite ile çalışan işletmelerin oranları (toplam %20) 2000 yılındakinden (%14,5) daha yüksek iken, 2002 yılında orta kapasite ile çalışan işletmelerin oranı (%18,2) 2000 yılının (%23,6) hala gerisindedir.

Tablo 3.25

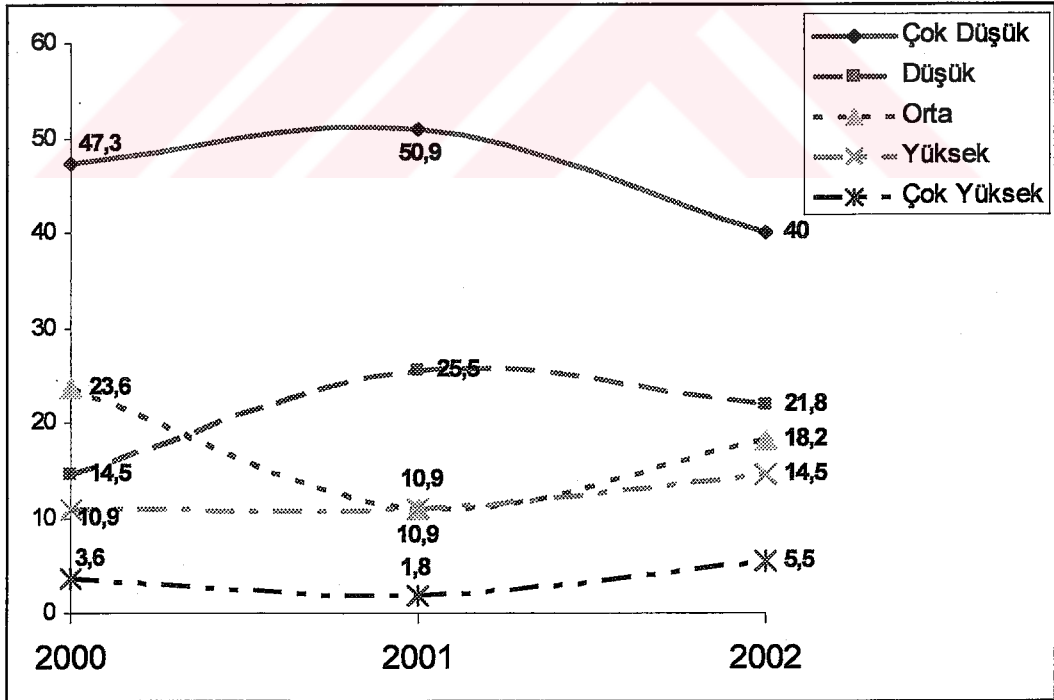
Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranları Dağılımı

Kapasite Kullanım Oranı	Yıllar (%)		
	2000	2001	2002
<%40 (Çok Düşük)	47,3	50,9	40
%40-59 (Düşük)	14,5	25,5	21,8
%60-79 (Orta)	23,6	10,9	18,2
%80-99 (Yüksek)	10,9	10,9	14,5
%100+ (Fazla)	3,6	1,8	5,5
Cevap Veren İşletme Sayısı	55	55	55
Cevap Vermeyen İşletme Sayısı	5	5	5
Toplam İşletme Sayısı	60	60	60

Şekil 3.17

KOBİ'lerin Kapasite Kullanım Oranları (Sütun Grafik)

Şekil 3.18

Yıllara Göre KOBİ'lerin Kapasite Kullanım Oranı Değişimi

3.4.25 Ankete Katılan KOBİ'lerin Üretim Faaliyetlerinin Tam Kapasiteye Çıkamama Nedenleri

Tablo 3.26'da cevap alınan KOBİ'lerin önem derecesine göre tam kapasiteye çıkamama nedenleri görülmektedir. Tablo 3.26'da belirtildiği gibi cevap veren 58 işletme üretim faaliyetlerinin tam kapasiteye çıkamamalarının birinci nedeni olarak %21,88 oranla talep yetersizliğini, ikinci nedeni olarak %18,35 oranla mali yetersizlikleri, üçüncü olarak %17,27 oranla ithal malların rekabetini, dördüncü olarak %13,19 oranla pazarlama yetersizliğini ve sırasıyla beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci neden olarak ta %9,11'i hammadde ile ilgili sorunları, %8,81'i teknoloji yetersizliğini, %7,07'si çalışanlarla ilgili sorunları, %4,32'si ise işçilik ile ilgili sorunları göstermişlerdir.

Tablo 3.26

Ankete Katılan KOBİ'lerin Üretim Faaliyetlerinin Tam Kapasite Düzeyine Çıkamama Nedenlerinin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

Tam Kapasiteye Çıkamama Nedenleri	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri								Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı	
	0 (Önemsiz)	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam			%**
Talep yetersizliği	3	22	10	13	5	3	1	0	1	365	21,88	1	58
Mali yetersizlikler	8	16	7	8	10	5	3	1	0	306	18,35	2	58
İthal malların rekabeti	10	10	10	11	10	4	1	1	1	288	17,27	3	58
Pazarlama yetersizliği	21	3	16	5	5	6	1	1	0	220	13,19	4	58
Hammadde ile ilgili sorunlar	22	2	2	8	5	4	7	4	4	152	9,11	5	58
Teknoloji yetersizliği	21	3	3	5	2	8	5	4	7	147	8,81	6	58
Çalışanlarla ilgili sorunlar	30	2	4	1	6	2	5	7	1	118	7,07	7	58
İşçilik	32	0	3	0	0	4	5	6	8	72	4,32	8	58
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı										1668	100,00		

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekans*8+2. derece frekans*7+3. derece frekans*6+4. derece frekans*5+5. derece frekans*4+6. derece frekans*3+7. derece frekans*2+8. derece frekans*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

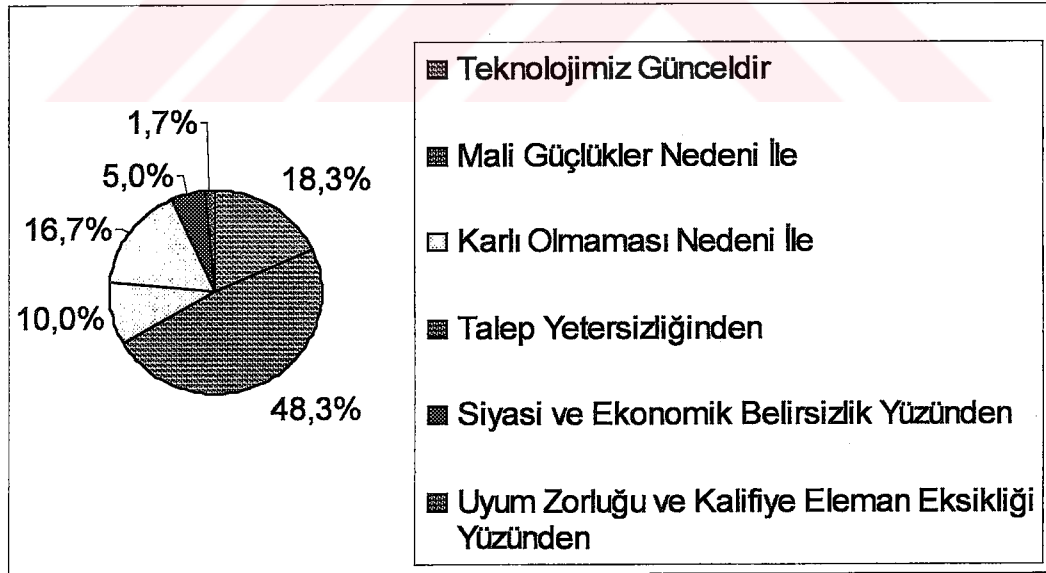
3.4.26 Ankete Katılan KOBİ'lerin Teknolojileri

Tablo 3.27'de belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %48,3'ü mali güçlükler nedeni ile, %16,7'si talep yetersizliğinden, %10'u karlı olmaması nedeni ile, %5'i siyasi ve ekonomik belirsizlik yüzünden, %1,7'si uyum zorluğu ve kalifiye eleman eksikliği yüzünden teknolojilerinin yenilemediklerini belirtirken %18,3'ünün ise teknolojileri günceldir.

Tablo 3.27

Ankete Katılan KOBİ'lerin Teknolojilerini Yenilememe Nedenleri Dağılımı

Teknoloji Yenilememe Nedenleri	Frekans	Yüzde
Mali Güçlükler Nedeni İle	29	48,3
Teknolojimiz Günceldir	11	18,3
Talep Yetersizliğinden	10	16,7
Karlı Olmaması Nedeni İle	6	10
Siyasi ve Ekonomik Belirsizlik Yüzünden	3	5
Uyum Zorluğu ve Kalifiye Eleman Eksikliği Yüzünden	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.19

Ankete Katılan KOBİ'lerin Teknolojilerini Yenilememe Nedenleri

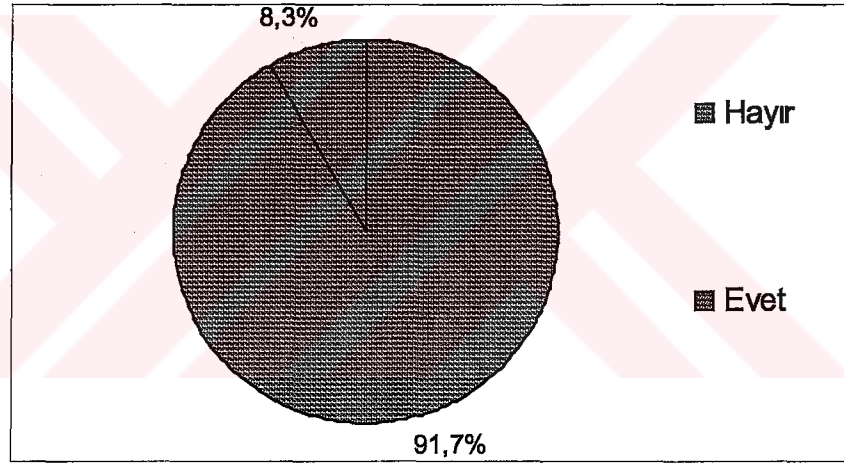
3.4.27 Ankete Katılan KOBİ'lerin Ar-Ge Çalışmaları Dağılımı

Tablo 3.28'de görüldüğü gibi Ankete Katılan KOBİ'lerin %91,7'sinde Ar-Ge birimi yokken, %8,3'ünde vardır.

Tablo 3.28

Ankete Katılan KOBİ'lerin Ar-Ge Faaliyetleri Dağılımı

Ar-Ge	Frekans	Yüzde
Hayır	55	91,7
Evet	5	8,3
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.20

Ankete Katılan KOBİ'lerde Ar-Ge Faaliyetleri

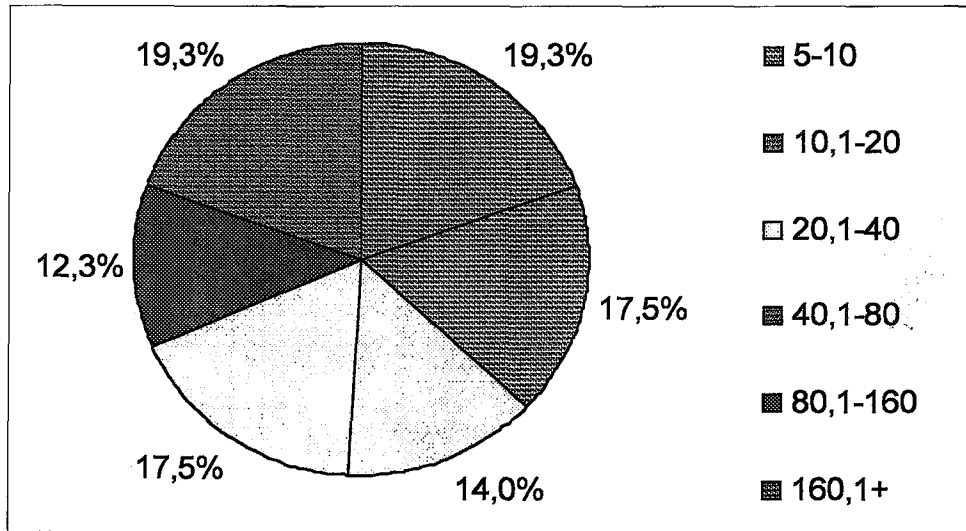
3.4.28 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı

Ankete katılan KOBİ'lerin yalnız 57 tanesi bu konuda cevap vermiştir. Tablo 3.29'da belirtildiği gibi cevap veren işletmelerin %19,3'ünün yıllık satış tutarı 5-10 milyar arası, yine %19,3'ünün 160 milyarın üstünde, %17,5'inin 10,1-20 milyar arası, %17,5'inin 40,1-80 milyar arası, %14'ünün 20,1-40 milyar arası, %12,3'ünün 80,1-160 milyar arasındadır.

Tablo 3.29

Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı

Yıllık Satış Tutarı (Milyar)	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
5-10	11	18,3	19,3
10,1-20	10	16,7	17,5
20,1-40	8	13,3	14
40,1-80	10	16,7	17,5
80,1-160	7	11,7	12,3
160,1+	11	18,3	19,3
Cevap Veren İşletme Sayısı	57	95	100
Cevap Vermeyen İşletme Sayısı	3	5	
Ankete Katılan İşletme Sayısı	60	100	

Şekil 3.21

Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllık Satış Tutarları Dağılımı

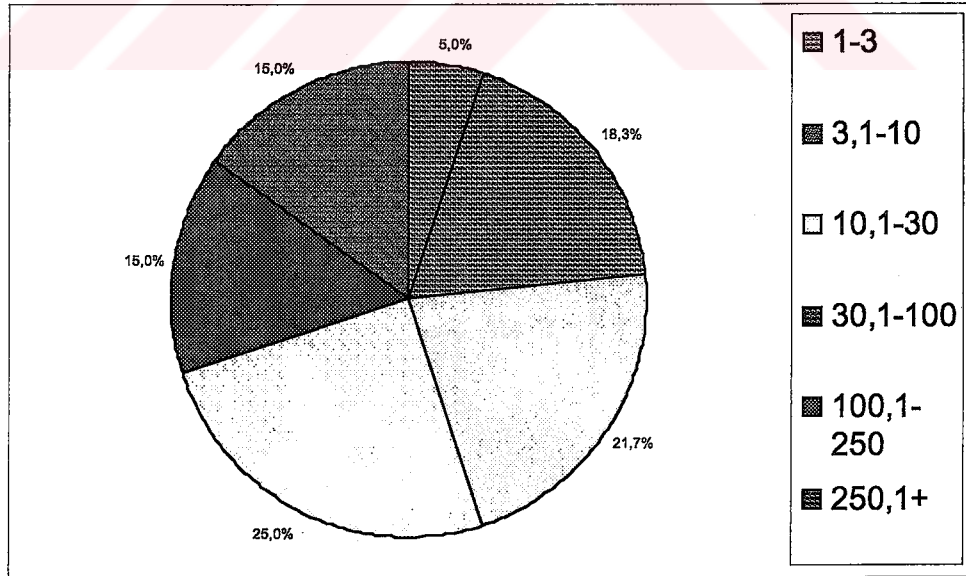
3.4.29 Ankete Katılan KOBİ'lerin Bilançolarındaki Aktif Değerler Toplamı

Tablo 3.30'da görüldüğü gibi ankete katılan KOBİ'lerin %25'inin aktif değerler toplamı 30,1-100 milyar arası, %21,7'sinin 10,1-30 milyar arası, %18,3'ünün 3,1-10 milyar arası, %15'inin 100,1-250 milyar arası, yine %15'inin 250 milyardan fazla, ve %5'inin 1-3 milyar arasıdır.

Tablo 3.30

Ankete Katılan KOBİ'lerin Bilançolarındaki Aktif Değerler Toplamı Dağılımı

Aktif Değerler Toplamı (Milyar)	Frekans	Yüzde
1-3	3	5
3,1-10	11	18,3
10,1-30	13	21,7
30,1-100	15	25
100,1-250	9	15
250,1+	9	15
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.22

Ankete Katılan KOBİ'lerin Bilançolarındaki Aktif Değerler Toplamı

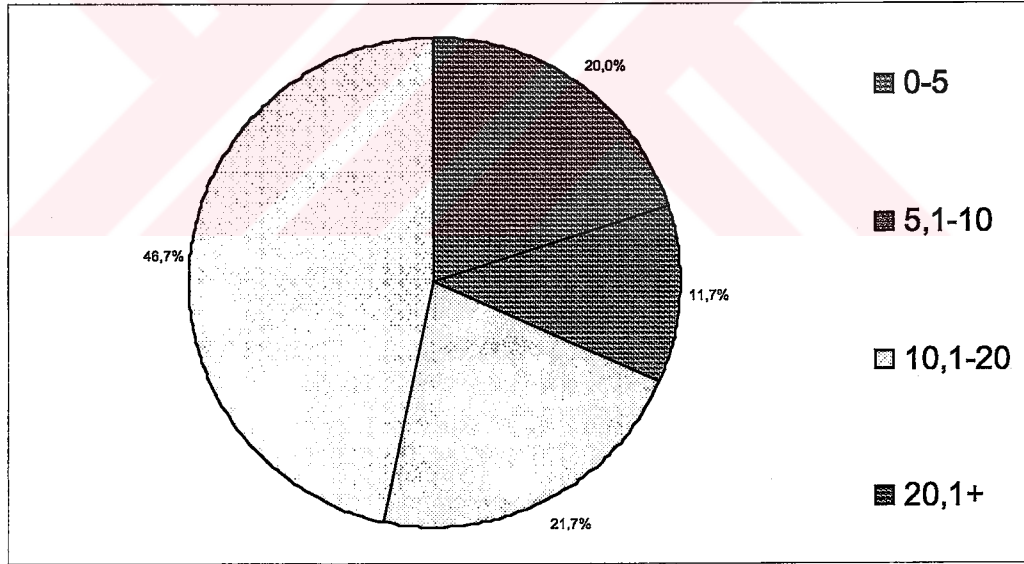
3.4.30 Ankete Katılan KOBİ'lerin Öz Sermayeleri

Tablo 3.31'de görüldüğü gibi ankete katılan KOBİ'lerin %21,7'sinin öz sermayeleri 10,1-20 milyar arasında iken, %11,7'sinin 5,1-10 milyar arasında, %20'sinin 0-5 milyar arasında, %46,7'sinin de 20,1 milyarı üzerindedir.

Tablo 3.31

Ankete Katılan KOBİ'lerin Öz Sermayelerinin Dağılımı

Özsermaye (Milyar)	Frekans	Yüzde
0-5	12	20
5,1-10	7	11,7
10,1-20	13	21,7
20,1+	28	46,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.23

Ankete Katılan KOBİ'lerin Öz Sermayeleri

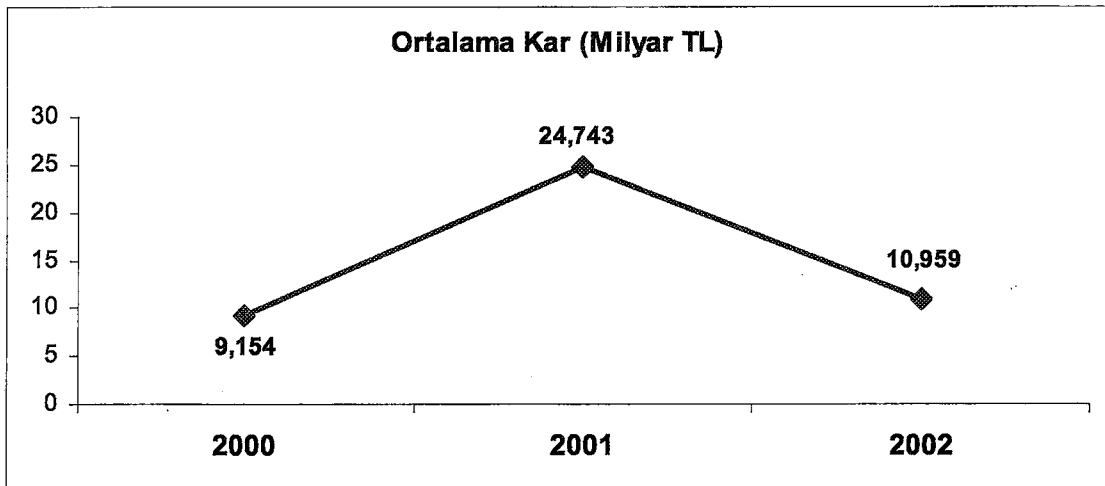
3.4.31 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yıllara Göre Kar Miktarları

Tablo 3.32'de belirtildiği gibi, 2000 yılına ait kar miktarını bildiren işletme sayısı 42 (%70), 2001 yılına ait kar miktarını bildiren işletme sayısı 44 (%73,33), 2002 yılına ait kar miktarını bildiren işletme sayısı ise 46 (76,66)'dır. İşletmelerden bazıları 2002 yılına ait kar miktarlarını bilmediklerini, bazıları 2001 yılında faaliyete başladıklarını, bazıları 2002 yılında faaliyete başladıklarını, bazıları da 2003 yılında faaliyete başladıklarını belirtirken, bazı işletmeler ise verdikleri bilgilerin resmi kuruluşlara ulaşacağından çekindikleri için kar miktarlarını vermek istememişlerdir.

Buna göre 2000 yılı için kar miktarını bildiren işletmelerin ortalama karları 9,154 milyar TL, 2001 yılı için kar miktarlarını bildiren işletmelerin ortalama karları 24,743 milyar TL, 2002 yılı için kar miktarlarını bildiren işletmelerin ortalama karları 10,959 milyar TL'dir. Nispeten daha büyük olan bazı işletmeler 2002 yılı karlarını henüz açıklamadıklarını beyan etmişlerdir veya kar miktarlarını hiç beyan etmemişlerdir.

Tablo 3.32
Ankete Katılan KOBİ'lerin Son üç Yıllık Ortalama Kar Miktarları

	2000	2001	2002
Cevap Veren İşletme Sayısı	42	44	46
Toplam Kar (Milyar TL)	384,45	1088,7	504,1
Ortalama Kar (Milyar TL)	9,153571	24,74318	10,9587

Şekil 3.24

Ankete Katılan KOBİ'lerin Son Üç Yıllık Ortalama Kar Değişimi

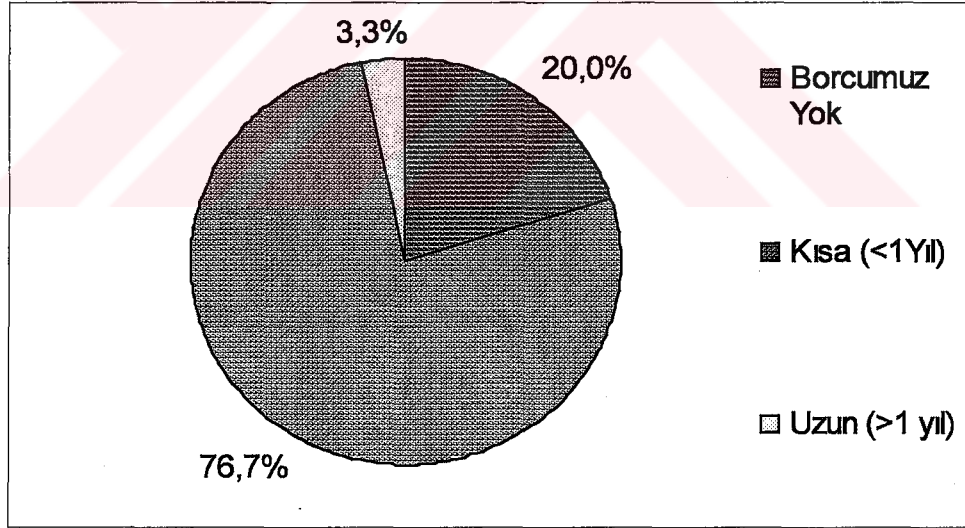
3.4.32 Ankete Katılan KOBİ'lerin Borçlarının Vade Bakımından Ağırlıklı Dağılımı

Tablo 3.33'te belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %76,7'sinin borçlarının ağırlıklı vadesi 1 yıldan kısa, %20'sinin borcu yok, %3,3'ünün ise borçlarının ağırlıklı vadesi 1 yıl'da uzundur.

Tablo 3.33

Ankete Katılan KOBİ'lerin Borçlarının Vade Bakımından Ağırlıklı Dağılımı

Vade	Frekans	Yüzde
Borcumuz Yok	12	20
Kısa (<1Yıl)	46	76,7
Uzun (>1 yıl)	2	3,3
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

Şekil 3.25

Ankete Katılan KOBİ'lerin Borçlarının Vade Bakımından Dağılımı

3.4.33 Ankete Katılan KOBİ'lerin Fon Temininde Kullandıkları Kaynakların Dağılımı

Tablo 3.34'te belirtildiği gibi, bu konuda 54 işletme cevap vermiştir. Cevap veren KOBİ'lerin %45,12'si fon kaynaklarını temin etmede öncelikli olarak sermaye artırımını, ikinci olarak %29,77 oran ile kredi olanaklarını, üçüncü olarak %12,79 oran ile mali kuruluşları (factoring, leasing gibi), dördüncü olarak %12 özel finans kurumlarını kullanmaktadır.

Tablo 3.34

Ankete Katılan KOBİ'lerin Fon Temininde Kullandıkları Kaynakların Önem Derecesine Göre Dağılımı

Fon Kaynakları	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri					Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı
	0	1	2	3	4	Toplam	%**		
	(Önemsiz)	41	9	1	1				
Sermaye artırımı	2	41	9	1	1	194	45,12	1	54
Kredi olanakları	14	12	24	4	0	128	29,77	2	54
Mali kuruluşlar (factoring, leasing)	21	0	4	14	15	55	12,79	3	54
Özel Finans Kurumları	22	1	2	14	15	53	12,33	4	54
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı						430	100,00		

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekansı*4+2. derece frekansı*3+3. derece frekansı*2+4. derece frekansı*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

3.4.34 Ankete Katılan KOBİ'lerde Mesleki Eğitim Dağılımı

Tablo 3.35'te belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %45'inde mesleki eğitim yapılmamakta iken, %21,7'sinde işyerinde kendi elemanlarınca sürekli iç eğitim, %16,7'sinde çıraklık eğitim merkezinde eğitim, %11,7'sinde hem çıraklık eğitim merkezinde hem de kendi elemanları yardımı ile sürekli iç eğitim, %1,7'sinde kendi elemanlarınca seyrek de olsa içi eğitim, %1,7'sinde ise işyerinde seyrek de olsa eğitim ve çalışanların iş yeri dışında seminer, kurs, v.b yollarla eğitimden geçmesi şeklinde mesleki eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir.

Tablo 3.35

Ankete Katılan KOBİ'lerde Mesleki Eğitim Dağılımı

Mesleki Eğitim Faaliyetleri	Frekans	Yüzde
Eğitim Yapılmamaktadır	27	45
İşyerinde Kendi Elemanlarımızca Sürekli İç Eğitim Yapılmaktadır	13	21,7
Çıraklık Eğitim Merkezi	10	16,7
İşyerinde Kendi Elemanlarımızca Sürekli İç Eğitim Yapılmaktadır ve Çıraklık Eğitim Merkezi	7	11,7
İşyerinde Seyrek Te Olsa Eğitim Yapılmaktadır	1	1,7
İşyerinde Kendi Elemanlarımızca Seyrek Te Olsa Eğitim Yapılmaktadır	1	1,7
İşyerinde Seyrek De Olsa Eğitim Yapılmaktadır ve Çalışanlarımız, İşyeri Dışında, Seminer, Kurs v.b. Yollarla Eğitimden Geçmektedirler	1	1,7
Cevap Veren İşletme Sayısı	60	100

3.4.35 Ankete Katılan KOBİ'lerin Yeni Yatırımlara Yönelme Nedenleri Dağılımı

Tablo 3.36'da belirtildiği gibi, anket çalışması uygulanan KOBİ'lerin 59 tanesi (%98,33) bu konuya cevap vermiştir. Ankete cevap veren KOBİ'lerin %29,35'i yeni yatırımlara öncelikle kapasiteyi arttırmak amacıyla yönelmekte iken, %29,07'si ürünün kalitesini arttırmak amacıyla, %23,03'ü yeni bir ürün imal etmek amacıyla, %18,54'ü yeni üretim teknolojisine geçmek amacıyla, %11,52'si ise ihracatı arttırmak amacıyla yönelmektedirler.

Tablo 3.36

Ankete Katılan KOBİ'lerin Yeni Yatırımlara Yönelme Nedenlerinin Önem Derecesine Göre Dağılımı

Yeni Yatırımlara Yönelme Nedenleri	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri					Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı
	0 (Önemsiz)	1	2	3	4	5	Toplam		
Kapasiteyi Arttırmak Amacıyla	6	21	15	10	7	0	209	29,35	59
Ürünün Kalitesini Arttırmak Amacıyla	3	15	18	15	7	1	207	29,07	59
Yeni Bir Ürün İmal Etmek Amacıyla	11	11	15	9	9	4	164	23,03	59
Yeni Üretim Teknolojisine Geçmek Amacıyla	10	6	5	11	22	5	132	18,54	59
İhracatı Arttırmak Amacıyla	18	6	3	4	0	28	82	11,52	59
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı							712	100,00	

*Ağırlıklı Ortalama= 1. derece frekansı*5+2. derece frekansı*4+3. derece frekansı*3+4. derece frekansı*2+5. derece frekansı*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

3.4.36 Ankete Katılan KOBİ'lerde Mamul Fiyatlarının Artmasına Neden Olan Faktörlerin Dağılımı

Tablo 3.37'de belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %28,11'i hammadde fiyatlarındaki artışları birinci sırada, %20'si işçilik ücretlerindeki artışları ikinci sırada, %17,9'u enerji maliyetlerindeki artışları üçüncü sırada, %12,61'i nakliye ücretlerindeki artışları dördüncü sırada, %10,63'ü kredi maliyetlerinin yüksekliliğini beşinci sırada, %6,61'i kira giderlerindeki artışları altıncı sırada, %4,08'i hammaddenin kalitesizliğini yedinci sırada, %0,06'sı da döviz kurunu sekizinci sırada ağırlıklı önem ile mamul fiyatlarının artışlarına sebep olarak göstermişlerdir.

Tablo 3.37

Ankete Katılan KOBİ'lerde Mamul Fiyatlarının Artmasına Neden Olan Faktörlerin Önem Derecesine Göre Dağılımı

Mamul Fiyatlarının Artma Sebepleri	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri								Ağırlıklı Ortalama*		Cevap Veren İşletme Sayısı	
	0 (Önemsiz)	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam		%**
Hammadde Fiyatlarındaki Artışlar	0	50	8	2	0	0	0	0	0	468	28,11	60
İşçilik Ücretlerindeki Artışlar	10	6	33	4	4	2	0	1	0	333	20,00	60
Enerji Maliyetlerindeki Artışlar	11	1	10	32	4	2	0	0	0	298	17,90	60
Nakliye Ücretlerindeki Artışlar	18	0	2	5	27	7	1	0	0	210	12,61	60
Kredi Maliyetlerinin Yüksekliliği	18	3	0	4	5	15	14	1	0	177	10,63	60
Kira Giderlerindeki Artışlar	32	0	1	3	2	13	5	4	0	110	6,61	60
Hammaddenin Kalitesizliği	38	0	0	1	4	1	6	10	0	68	4,08	60
Döviz Kuru	59	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0,06	60
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı										1665	100,00	

*Ağırlıklı Ortalama = 1. derece frekansı*8+2. derece frekansı*7+3. derece frekansı*6+4. derece frekansı*5+5. derece frekansı*4+6. derece frekansı*3 + 7. derece frekansı*2+8. derece frekansı*1

**% Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

3.4.37 Ankete Katılan KOBİ'lerin Hammadde/Yarımamul Madde Kaynaklarının Dağılımı

Tablo 3.38'da belirtildiği gibi, ankete katılan KOBİ'lerin %88,92'si kullandıkları hammadde/yarımamul maddeleri öncelikle iç pazardan, ikinci öncelikle %10,18'lik oranla AB ülkelerinden, üçüncü sırada ise %0,9 ile NAFTA ülkelerinden temin etmektedirler. Bu sayıların dışında hammadde veya yarımamul madde temin edilen başka bir kaynak kullanılmamaktadır.

Tablo 3.38

Ankete Katılan KOBİ'lerin Hammadde/Yarımamul Madde Temin Ettikleri Kaynakların Önem Derecesine Göre Dağılımı

Mamul Fiyatlarının Artma Sebepleri	Önem Derecesine Göre İşaretleyen İşletme Sayısı ve Önem Dereceleri										Ağırlıklı Ortalama*		Önem Sırası	Cevap Veren İşletme Sayısı
	0 (İşaretlenmedi)										Toplam	%**		
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5				
İç Pazardan	58	1	1	0	0	297	88,92	1	60					
Avrupa Birliği (AB) Ülkelerinden	52	2	6	0	0	34	10,18	2	60					
NAFTA (ABD, Meksika, Brezilya, Kanada)	59	0	0	1	0	3	0,90	3	60					
Ab Dışı Avrupa Ülkelerinden	60	0	0	0	0	0	0,00	4	60					
Asya Ülkeleri	60	0	0	0	0	0	0,00	5	60					
Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı						334	100,00							

* Ağırlıklı Ortalama = 1. derece frekansı*8+2. derece frekansı*7+3. derece frekansı*6+4. derece frekansı*5+5. derece frekansı*4+6. derece frekansı*3 +

7. derece frekansı*2+8. derece frekansı*1

** % Ağırlıklı Ortalama = Ağırlıklı Ortalama/Ağırlıklı Ortalamalar Toplamı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Manisa ilinde ayakkabı sektöründeki işletmelerin büyük bir çoğunluğu (%95) üretim faaliyetlerini ayakkabıcılar sitesinde veya şehir dışındaki fabrika tipi tesislerde sürdürmekte olup altyapı sorunları bulunmamaktadır.

İşletmelerin %90'ı 50'den az işçi çalıştıran küçük işletmeler olup büyük bir kısmı (%81,665) yalnızca yurtiçi pazarlarda faaliyet göstermektedirler.

İşletmelerin %68,3'ü KOBİ'lerin genel özelliklerinin aksine kendi ürettikleri ürünleri pazarlamaya çalışmaktadırlar. Sadece fason üretim yapan işletmelerin sayısı ise oldukça azdır (%5).

İşletmelerin %78,3'ü şahıs işletmesi olup, %75'i hukuki yapılarını değiştirmek istememektedirler.

İnternet teknolojileri ve e-ticaret ile ilgili hemen hemen hiçbir faaliyette bulunmayan işletmelerin sadece nispeten daha büyük olanlarının tanıtıcı web siteleri vardır (%10).

Ankete katılan işletmeler finansmana gereken önemi vermemekte ve profesyonel yardım almamaktadırlar. İşletmelerin büyük bir kısmı finansal planlama yapmamakta, yapanların da büyük bir bölümü kısa vadeli (1 yıldan az) finansal planlama yapmaktadır. Mali kararlar alırken işletme dışından profesyonel destek almayan işletmelerin oranı da oldukça yüksektir (%78,4). Bu da işletmelerin muhasebe kayıtlarını sadece yasal bir zorunluluk olduğu için tuttuklarını, geleceğe dönük planlar yapmak için muhasebe kayıtlarından yararlanmadıklarını göstermektedir.

İşletmeler kredi kullanmaktan mümkün olduğu kadar kaçınmakta, kullananlar ise bir tercih değil, bir zorunluluk olarak 1 yıl gibi kısa vadeli krediler kullanmakta olup, kredi kullanmamalarının en büyük nedenleri de faizlerin yüksekliği, döviz kuru, faiz, enflasyon belirsizliği ile teminatların ağırlığıdır.

Ankete katılan işletmelerin büyük bir kısmı devlet yardımlarından yararlanamamaktadır (%88,3). KOBİ'lere yönelik devlet yardımları yetersiz, dağıtımı kontrolsüz ve yararlanması çok güçtür.

SSK primleri, KDV ve diğer vergi oranları çok yüksektir. Bu da sektörde kayıtdışılığa ve dolayısıyla haksız rekabete yol açmaktadır. Ayrıca asgari ücretten alınan kesinti ve vergiler de sektördeki işletmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Asgari ücretten ve alınan vergiler ve SSK primlerinin yüksekliği işverenleri nitelikli personel istihdam etme konusunda sıkıntıya sokmaktadır.

Sektörde genel danışmanlık, ortak satınalma ve pazarlama merkezleri ile ortak kalite kontrol laboratuvarlarına ihtiyaç duyulmaktadır. İşletmeler özellikle mal sattıkları müşterileri hakkında istihbarat elde edebilecekleri, model ve tasarım konusunda destek alabilecekleri genel danışmanlık merkezlerine gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca maliyetlerini düşürmek üzere ortak hammadde ve yarımamul madde alımında faaliyet gösterecek bir kuruluşa da ihtiyaç vardır.

Ankete katılan işletmeler duran varlıklara ya yatırım yapmamakta, ya da yatırım yaptıklarında bu yatırımlarını özkaynakları veya ticari borçlanma ile finanse etmektedirler. Diğer fonların temininde de sermaye artırımını birinci derecede tercih etmektedirler. Ankete katılan işletmelerin sermaye yapıları son derece yetersizdir ve kredi temininde de sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Ankete katılan işletmelerin 76,7'si hiç ihracat yapmamış olmasına karşın, ihracat yapan işletmeler genellikle Ortadoğu, Rusya ve Eski SSCB ülkeleri ile Avrupa ülkelerine ihracat yapmaktadırlar. İşletmelerin ihracat yapmama nedenleri sırası ile küçük olmanın zorlukları, finansal yetersizlik, bilgisizlik, hammadde maliyetlerinin yüksekliği, rekabet edememe, vergi oranlarının yüksekliği vb.'dir.

Anket kapsamındaki KOBİ'lerin kapasite kullanım oranları; talep yetersizliği, mali yetersizlikler, ithal malların rekabeti, pazarlama yetersizliği vb. nedenler yüzünden son üç yıl çok düşük olarak gerçekleşmiştir.

Ankete katılan KOBİ'lerin %18,3'ü teknolojilerinin güncel olduğunu belirtmiş, geri kalan bölümün büyük bir kısmı ise (toplam içinde %48,3) mali güçlükler nedeni ile teknolojilerini yenileyemediklerini beyan etmişlerdir. Ankete katılan KOBİ'lerin %91,7'si Ar-Ge çalışmalarına kaynak ayırmamakta ve Ar-Ge çalışmasında bulunmamaktadırlar.

Ankete katılan işletmelerin azımsanmayacak bir kısmı yıllık satış tutarlarını, aktif değerlerinin toplamını, tutarını, öz sermayelerini tam olarak bilmediklerini belirtmişler; yıllık kar miktarlarını ise vermek istememiş, çekinmişlerdir. Bu durum işletmelerin profesyonelce yönetilmediği ve kayıtdışılığın da yaygın olduğu izlenimini vermektedir.

İşletmelerin borçlarının ağırlıklı dağılımı büyük oranda (%76,7) 1 yıldan az vadelidir. Bu durum da işletmelerin kredi temininde güçlük çektiğini göstermektedir.

İşletmelerde eğitim ya hiç yapılmamakta (%45), ya da ağırlıklı olarak iş yerinde iç eğitim şeklinde (%21,7) gerçekleşmektedir.

Ankete katılan işletmeler yeni yatırımlara daha çok kapasiteyi (%29,35) ve ürün kalitesini (%29,07) arttırmak, yeni bir ürün imal etmek (%23,03), yeni üretim teknolojisine geçmek (%18,54), ihracatı arttırmak (%11,52) amacıyla yönelmektedirler. Buna rağmen son yıllarda düşük kapasite ile çalışmalarını dikkat çekicidir.

Mamul fiyatlarının artmasında en önemli ilk üç etken hammadde fiyatlarındaki artışlar, işçilik ücretlerindeki artışlar, enerji maliyetlerindeki artışlardır. Hammadde fiyatlarındaki artış ve istikrarsızlık ise sektörün bu konuda dışa bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Ankete verilen cevaplar incelendiğinde kalite, işçilik ve çalışanlar ile ilgili sorunların çok düşük oranlarda yer alması dikkat çekicidir. İşçilik ücretleri ile kalite konusunda bir sıkıntı olmadığı söylenebilir.

Sektörde makineleşmeye tam anlamıyla geçilememiştir. İşletmeler küçük olmaları ve sermaye yapılarının da zayıf olması nedeniyle büyük bir potansiyel olmasına rağmen yeterli gelişmeyi gösterememişlerdir. Kredi temininde güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu bağlamda finansman sorunu işletmelerin en önemli sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Anketten elde edilen bulgular Türkiye'deki genel KOBİ ve ayakkabı sanayi sorunları ile bir paralellik göstermektedir. Bu sorunların çözümü yönündeki öneriler :

- Ülkemiz şartları gözönünde bulundurularak ortak bir KOBİ tanımında görüş birliğine varılmalıdır. İşletmeler ölçeklendirilirken sektörler de göz önüne alınmalıdır.
- Ayakkabı imalat sektörünün ham maddesi olan ürünlerde dışa bağımlılığın azaltılması için ülkemizdeki ilgili işkolları desteklenmelidir. Böylece uluslararası piyasalardaki dalgalanmalardan, döviz kurundaki istikrarsızlıktan kaynaklanan etkiler azaltılabilecektir.
- Ülkemizde KOBİ'lerin piyasadaki gelişmelerden haberdar edilebilmesi ve gerekli iletişimin sağlanabilmesi amacıyla bilgilendirme ve koordinasyon sağlama görevlerini yerine getirecek sektörel bazda kurumlar hayata geçirilmelidir.
- Özellikle Çin ve Uzakdoğu kökenli kalitesiz ürünlere karşı sektör korunmalı, ithal edilen mallar için kalite kontrol sistemi getirilmelidir.
- SSK primleri azaltılmalı, ayakkabı sektörü gibi parça başına çalışılan diğer sektörlerde de SSK primleri ayrı bir şekilde hesaplanmalıdır.
- Kayıtdışılığın önlenmesi için KDV oranları ve diğer vergi oranları indirilmelidir.
- Tahsilatta yaşanan sıkıntılar nedeni ile çeklere belli bir limit getirilmeli ve limitin tamamı ipotek altına alınmalıdır. Limiti dolan çek sahipleri ödemelerini yapmadan yeni çek defteri verilmemeli ve hamiline çek uygulamasına son verilmelidir.
- KOBİ'lere sağlanan devlet yardımları seçici olmalı, belli amaçlara yönelik olarak uygulanmalıdır. Krediler kullanılırken etkin bir fizibilite çalışması yapılmalı, verilen kredinin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı sıkı bir şekilde takip edilmelidir.
- KOBİ'lerin kredi kullanmasını engelleyen ipotek, teminat, yüksek geri ödeyememe riski gibi unsurlar ortadan kaldırılmalı, KOBİ'lerin uygun piyasa koşullarında kredi

- kullanabilmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla KOBİ'lerin bankalardan kullandığı kredilere garanti/kefalet vererek teminat sağlayan Kredi Garanti Fonu A.Ş'nin etkinliği arttırılmalıdır.
- KOBİ'lere özel finansman şirketleri kurulmalı, bu şirketler aracılığı ile KOBİ'lerin piyasadaki yapısal özellikleri nedeniyle temin edemedikleri krediler KOBİ'lere kullanılmalıdır.
  - İhracat yapan, kar potansiyeli yüksek KOBİ şirketleri yatırımlarına ortaklık bazında iştirakte bulunmak amacı ile kurulan ve en fazla 10 yıl sonra ortaklıktan ayrılacak olan KOBİ A.Ş çalışmalarına hız verilmelidir.
  - Sektörde aynı bölgede bulunan işletmeler pazarlama konusunda da işbirliği içine girmeli, bölgede ortak teşhir yeri acilen faaliyete geçirilmeli, çeşitli etkinliklerle özellikle yurtdışından gelen müşterilerin dikkatleri buraya çekilmelidir. Çok ortaklı Sektörel Dış Ticaret Şirketleri kurularak ihracat potansiyelleri arttırılmalı, böylece KOBİ'lerin Pazar payları da arttırılmalıdır.
  - Meslek odaları belirli aralıklarla yönetimde olmayan meslek mensuplarıyla belirli aralıklarla bir araya gelmeli, karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmalı, etkili iletişim sağlanmalıdır.
  - KOBİ'lerde yönetici aynı zamanda işletme sahibidir. KOBİ sahiplerinin bilgilendirilmesi ve profesyonel yönetici işlevlerini daha etkin yerine getirilebilmesi için üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile işbirliği yapılarak işletmecilik ve üretim yönetimi konularında eğitim programları düzenlenmelidir.
  - Kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak üzere lise, meslek yüksekokulu ve fakülte düzeylerinde ayakkabıcılık okulları açılmalı ve bu okullarda çalışacak eğitimcilerin yetiştirilmesi desteklenmelidir.
  - Sermaye yetersizliği içinde bulunan KOBİ'ler bir araya gelerek birleşmeli, stratejik ortaklıklar kurarak büyümeleri teşvik edilmelidir. Özellikle satınalma konusunda sektördeki işletmelerin birleşerek hammadde temininde avantajlı konuma gelmeleri maliyetleri de düşürecek, KOBİ'lerin dayanışma içerisinde birlikte büyümelerinin önü açılabilecektir. Bu yolla işletmelerin tek başlarına güçlerinin yetmediği teknolojiler de transfer edilebilir, kapasite arttırılarak pazarda daha güçlü bir konuma gelinebilir. Ayrıca hukuki yapılarından kaynaklanan birtakım olumsuzluklar da böylece ortadan kalkabilecektir. Sektörel şirket birleşmeleri, KOBİ'lerin banka kredilerinden, devlet

teşviklerinden yararlanmalarını, ihracat yapma potansiyellerini, finansman kaynaklarına daha kolay ulaşmalarını da sağlayacaktır.

Avrupa Birliği ülkelerinde yaşam düzeyi yüksek olduğundan gelişmiş batılı ülkeler, üretimlerini işgücünün ucuz olduğu diğer ülkelere kaydırma eğilimine girmişlerdir. Bu durum ayakkabı sektöründe Türkiye için bir fırsattır. Ancak işgücünün çok ucuz olması nedeniyle Uzakdoğu ülkeleri ile üretim bazında rekabet etmek yerine kalite bazında rekabet ederek bu fırsat değerlendirilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

- AB Resmi Gazetesi'nden (Official Journal No C213, 23.07.99, p4). Mehmet Atilla Söğüt. Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları. Ankara: KOSGEB, 2001.
- Akgemci, Tahir. *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*. Ankara: KOSGEB Yayınları, 2001.
- Bulmuş, İsmail, Ertan Oktay ve Mete Törüner. *Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar İle Çözüm Yolları*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları. No.426, 1990.
- Cameron, Kim. *Downsizing, Quality and Performance, The Death and Life of American Quality Movement*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Çakıcı, Ayşehan. *Mersin'de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ'lerin) Sorunları ve Beklentileri*. Mersin: T.C. Mersin Üniversitesi Yayınları. No:9, 2002.
- Çetin, Canan. *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*. İstanbul : Der Yayınları, 1996.
- Çolakoğlu, Mustafa H. *KOBİ Rehberi*. Ankara: TOBB-KOSGEB, 2002.
- Esin, Arif. XXI. yy. Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ)-AT Örneği. İstanbul: İKV Yayınları, İKV: 97, 1991.
- Göktürk, A. Meryem ve Hayati Keçelioğlu. *Kalkınmada Öncelikli Yörelere Manisa İl Profili*. Ankara: KOSGEB Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, 2001.
- Hendry, Chris, Michael B. Arthur and Alan M. Jones. *Strategy Through People: Adaptation and Learning in the Small Medium Enterprise*. London: Routledge, 1995.
- Karataş, Süleyman. *Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Bürokratik Yükün Kaldırılması ve AT Ülkelerinde Bu İşletmelerin Durumları)*. 2. b. İstanbul: Veli Yayınları, 1991.
- Kayalı, Cevdet, Gökbunar Ramazan ve diğerleri. *Manisa İli'nde KOBİ'lerin Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Manisa: CBÜ-İİBF ve Manisa Ticaret Odası Yayını, 1997
- Koçak, Servet ve Seçil Başmanav. *Ege Bölgesi'nde Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Profili*. Ankara: KOSGEB Göstergeler Dizisi 4, Ankara: 1997.

- Küçükçolak, R. Ali. *KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yolu İle Çözümü*. İstanbul: İMKB, 1998.
- Mucuk, İsmet. *Temel İşletme Bilgileri*. 1. b.. İstanbul: Türkmen Kitabevi Yayınları, 2001.
- Muegge, Herman. *Endüstriyel Kalkınmada ve Uluslararası Rekabette Ortaya Çıkan Yeni Eğilimler, Piyasa Ekonomilerinde Endüstriyel Kalkınma Stratejileri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 1990.
- Olçay, F. Merih. *Gümrük Birliği Sürecinde Mali Yardımların Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Etkisi*. Ankara: Vakıfbank Yayınları, 1996.
- Onal, Güngör. *Temel İşletmecilik Bilgisi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000.
- Özcan, Murat. *KOBİ'lerde Pazarlama*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 1996.
- Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Tuncer Tokol. *İşletme I-II*. Bursa: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1997.
- Sarıaslan, Halil. *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları: Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi*. Ankara: TOBB, 1994.
- Sarıaslan, Halil. *Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İmalat Sanayi İşletmelerinin Sorunları ve Yeni Stratejiler*. Ankara: TOBB Yayınları, Genel Yayın No: 309, 1996.
- Sarıkaya, Birgül Tosyalı. *KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri*. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları. No. 20, 1995.
- Savaşır, Rebi. *Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler Açısından İstihdam Politikaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- Sayın, Meral ve Mustafa Akan Fazlıoğlu. *Avrupa Birliğinde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları*. Ankara: KOSGEB-Avrupa Bilgi Merkezi, 1997.
- Schmahl, Maik ve Martin Koch. *Avrupa Birliğinin Bütünleştirilmiş Girişimcilik Politikası: Sanayi Politikası ve KOBİ'ler, Avrupa Birliğinin Girişimcilik Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Kitap 2. 2001.
- Sezer, Erdem. *Küçük ve Orta Boy İşletmelerde Belgelerle Uygulamalı ISO 9000 Nedir ? Nasıl Kurulur ?* İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1999.
- Tatlıdıl, Rezan ve Aykan Candemir. *İhracata Yönelik Küçük ve Orta Boyutlu İşletmelerde Pazarlama Eğitiminin Firma Gelişimine Katkısı, İzmir Örneği*. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları. No. 50, 1998.

Uludağ, İlhan. *Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli*. Ankara: İstanbul Ticaret Odası Yayın No. 1996-42, 1996.

Uludağ, İlhan ve Vildan Serin. *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1991-25.

Umebayashi, I. and JCER Forecasting Associates. *Challenge to Small and Medium Sized Companies Approaching the 21st Century*. Tokyo : Japan Center for Economic Research, 1990.

Uzunoglu, Sadi, Kerem Alkin, Can Fuat Gürlesel ve Uğur Civelek. *Dış Rekabet Baskısındaki Sektörlerde Maliyet Profili*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. No. 2001-43, 2001.

Tezler, Makaleler, Tebliğler ve Bildiriler

Aktaş, Ramazan. "Doğu Anadolu Bölgesinde Kobi'lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Yolları." *Kara Harb Okulu Bilim Dergisi*. No.2 [2000]

Alkin, Erdoğan. "KOBİ'ler ve Türkiye Ekonomisi." *1. Orta Anadolu Kongresi, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF*. [Nevşehir : 2001]

Altbach, Eric. "Small and Medium-Sized Businesses in the Changing Japanese Economy." *Japan Economic Institute Report* No.31, [1997], <<http://www.jei.org/Archive/JEIR97/9731f.html>> (20 Temmuz 2003)

Ansen, Yenal. *Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü, Bugünü Geleceği Paneli*. KOSGEB. [Ankara: 2000]

Apak, Sudi. "KOBİ'lerin Desteklenmesi ve Finansman Yöntemlerinin Kriz Ortamında Değerlendirilmesi", *1. Orta Anadolu Kongresi, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF*. [Nevşehir : 2001]

Atik, Hayriye ve Sevgi Sezer. "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları: Kayseri ve Nevşehir Örneği". *1. Orta Anadolu Kongresi, KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF*, [Nevşehir : 2001]

Bağrıaçık, Atilla. "Başka Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye'de Küçük ve Orta Boy Firmalar". *Uluslararası Sempozyum. İSO Araştırma Dairesi Yayınları* No. 1991/5 [İstanbul: 1991]

Çetinkaya, Fehmi. "Esnaf ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümleri", *II. Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Geliştirme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri*. [Ankara: 1992]

Fındıklı, Ergin. "KOBİ'ler Çerçevesinde Mobilyacılık Sektörünün Finansman Sorunları Ve Eskişehir Bölgesinde Bir Uygulama". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001

- Fiquet, Anne-Marie. "European Union Enterprise Policy and Programmes for SMEs". *Turkish Small and Medium Sized Enterprises in the Integration Process of Turkey with the European Union: Implications and Consequences*. Edited by. Yavuz Tekelioğlu. Friedrich Naumann Foundation and Akdeniz University Faculty of Economics and Administrative Sciences. [Ankara: 1998]
- Gibb, Allan. "Cultivating Entrepreneurship: Back to the Future, Economic Reform Today". 1995/3. çev. Ayşe Akalın. <<http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsayi18/1805.htm>> (21 Temmuz 2003)
- Gündoğdu, Fatma, Ö. Selçuk Emsen ve Şule Özkan. "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Girişimcilik-Yenilikçilik ve Finansman, Kayseri Üzerine Ampirik Bir Çalışma". *1. Orta Anadolu Kongresi*. KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]
- Karadal, Himmet. "KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlara Açılmasını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma". *1. Orta Anadolu Kongresi*. KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]
- Kayalı, Cevdet, Gökbunar Ramazan, Aktaş Hüseyin. "KOBİ'lerde Yönetim Krizi ve Toplam Kalite Yönetimi", TOSYÖV-2002 KOBİ'lerin Sorunları Makale Yarışması (ikincilik ödülü),(yayınlanmamış makale)
- Kılıç, Atilla. "Küçük Sanayide Finansman ve Kredilendirme". *Küçük Sanayinin Sorunları Semineri*. İstanbul Ticaret Odası Yayın No. 1993-5 [İstanbul]
- Müslümov, Alövsat. "Türkiye'de Ekonomik Krizlerin Halka Açık KOBİ'lere Etkisi". *1. Orta Anadolu Kongresi*. KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir: 2001]
- Nouriel, Roubini. (1998), *An Introduction to Open Economy Macroeconomics, Currency Crises and an Analysis of the Causes the Asian Crises*, <<http://www.stern.nyu.edu/~nroubini/NOTES/intromacro.html>>, 1998'den Alövsat Müslümov, "Türkiye'de Ekonomik Krizlerin Halka Açık KOBİ'lere Etkisi". *1. Orta Anadolu Kongresi*. KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF, [Nevşehir : 2001]
- Ölmez, Hüseyin. "KOBİ'lerin Finansmanı, Bu Alanda Yapılan Kıt Kaynakların İsrافی ve Çözüm Önerileri". *Active Dergisi* No.29. (01.03.2003). ALKIM Yayıncılık. <<http://www.makalem.com>> (10 Temmuz 2003)
- Özgen, Hüseyin ve Selen Doğan. "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Temel Yönetim Sorunları". *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi* Sayı.9, [Ankara:1998]

Shoemakers Affected by Globalisation, Leather November 2000'den Gülsevin Onur. "Globalleşme AB'deki Ayakkabı Üreticilerini Etkiledi". *İGEME Sanayi Dairesi Şube Müdürü*. İGEME. "Sektör Raporları-Yayınlanan Makaleler". <<http://www.igeme.org.tr>> (23 Haziran 2003)

Tüzmen, Kürşat. *Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü, Bugünü Geleceği Paneli*. Ankara: KOSGEB, 2000.

Ünal, Ali Metin ve Gökbunar, Ramazan. "Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Devlet Yardımları", CBÜ-İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı. 2. Manisa: 1996

Yelkikalan, Nazan ve Halis Kalmış. "KOBİ'lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri". *1. Orta Anadolu Kongresi*. KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF. [Nevşehir : 2001]

Yörük, Nevin. "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanında Karşılaştıkları Sorunlar ve Tokat İlinde Bir Uygulama". *1. Orta Anadolu Kongresi*. KOSGEB-Erciyes Üniversitesi İİBF. [Nevşehir : 2001]

Gazeteler, Dergiler, Bültenler, Şurular

Ekonomi 1. Çeyrekte Yüzde 7,4 Büyüdü (30 Haziran 2003). *Hürriyet Gazetesi*, <<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~111@nvid~285276,00.asp>> (06 Ağustos 2003)

Gökmen, Can. "İhracatçı Bıçak Sırtında". *İTKİB Dergisi*. (15 Nisan-15 Mayıs 2003): Sayı. 112.

İktisadi Kalkınma Vakfı. "Avrupa Birliği Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri ve Avrupa Birliği KOBİ Politikasının Geleceği". *İKV Bilgi Ağı Bülteni* No.26, 1998.

Mutfak, *İTKİB Hedef Dergisi*. (Haziran 2002): Sayı 102

Onur, Gülsevin. *TAF HABER Dergisi*. (2002): Yıl. 1. Sayı. 2.

Sakarya Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi. *AB Türkiye Bülteni*. Sayı 2. Sakarya: 2000

Sektör, *TAF HABER Dergisi*. (2002): Yıl. 1. Sayı. 2

Şişlioğlu, Bahadır. "İadelerdeki gecikme rekabeti zorlaştırıyor", *İTKİB Hedef Dergisi*, (Şubat 2001): Sayı. 86.

TAF HABER Dergisi, Yıl. 1, Sayı 2.

TASD Başkanı Selahattin Aydın'ın 25. Uluslararası Moda Fuarı'nın açılışında yaptığı konuşma, "AYMOD'a Bakanlı Açılış", *İTKİB Hedef Dergisi*, (Temmuz 2001): Sayı. 91

TASEV ve İDMİB Başkanı Mehmet Büyükeksi'nin 25. Uluslararası Moda Fuarı'nın açılışında yaptığı konuşma. "AYMOD'a Bakanlı Açılış". *İTKİB Hedef Dergisi*, (Temmuz 2001): Sayı. 91.

T.C. Devlet Bakanlığı ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu. *Türkiye Birinci Esnaf ve Sanatkarlar Şurası*. Ankara: 1990.

Tuncer, Burçin. "Sektör Analizi, Ayakkabıcılık Emin Adımlarla". *İTKİB Dergisi*. (15 Nisan-15 Mayıs 2003): Sayı. 112

Ulusoy, Ahmet. "Türkiye Ayakkabı Sanayi ve Dış Ticareti". *DTM Dış Ticaret Dergisi* (Ekim 2002): Sayı. 26

Raporlar, Planlar, Resmi Belgeler

Başbakanlık, 29.01.2000 tarihli 23948 sayılı Resmi Gazete

Budreikaite, Danute. *Financing the Development of SMEs (the Use of Risk Capital) Final Report*. Vilnius, Lithuania: North Atlantic Treaty Organization, 1999.

Commission of The European Communities, *Preliminary Draft Commission Recommendation of Amending Recommendation 96/280/EC Concerning The Definition of Small and Medium Sized Enterprises*. Brussel: 2002. <http://europa.eu.int/comm/enterprise/consultations/sme_definition/consultation2/153_sme_definition_25_6_2002_pp1_11_en.pdf> (28 Temmuz 2003)

Çamkerten, Bayram. *European Union CC Best Turkey Report'a* önsöz. Akara: KOSGEB Yayınları, 2002.

DPT. Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü. *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara: 2002.

DPT. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Deri ve Deri Mamülleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: 2000.

DPT. *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*. Ankara: 2000.

DİE. <<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSYIH/160503t9.gif>> (27 Temmuz 2003)

DİE. <<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSYIH/160503t10.gif>> (27 Temmuz 2003)

- DTM. "Sektörel Dağılım, DTÖ Tanımına Göre 1996-2002 Yıllık ve 2002-2003 Ocak-Mart Dönemi Türkiye'nin Dış Ticaret İstatistikleri, Genel İhracatımız". <<http://www.dtm.gov.tr/ead/SEKTOR/gen-ih.xls>> (06 Ağustos 2003)
- Hazine Müsteşarlığı. "KOBİ İstatistikleri". <<http://www.hazine.gov.tr/stat/kobiler/KOBI-2003.xls>> (15 Ağustos 2003)
- Hazine Müsteşarlığı. <<http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/ybsyeniturk.htm>> (06 Ağustos 2003)
- Hazine Müsteşarlığı. <<http://www.hazine.gov.tr/ybs3ceyrek.pdf>> (06 Ağustos 2003)
- İGEME. "Sektör Raporları". <<http://www.igeme.org.tr>> (23 Haziran 2003)
- Japan Small Business Research Institute. *White Paper on Small and Medium Enterprises in Japan, The Age of the Local Entrepreneur —Birth, Growth and Revitalization of the National Economy, 2002.*
- KOSGEB, *1993 Yılı Çalışma Programı*, Ankara: 1993.
- Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü. "Vergi İstatistikleri". <<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>> (15 Ağustos 2003)
- Para Kredi Koordinasyon Kurulunun 2001/4, 98/12, 98/13, 2000/2 Tebliğleri
- Resmi Gazete. "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar". Sayı. 24291. Tarih. 18.01.2001. <<http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/tm151.htm>> (03 Ağustos 2003)
- Synthesis Report European Commission. *Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs.* (1999). <http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval_sme.pdf> (15 Temmuz 2003)
- The European Commission. "Enterprise Consultations Definition of Small and Medium-Sized Enterprises (SME) - Second External Consultation 10/09/2002". <http://europa.eu.int/comm/enterprise/consultations/sme_definition/consultation2/index_en.htm> (28 Temmuz 2003)
- The European Commission. "96/280/EC: Commission Recommendation of 3 April 1996 concerning the definition of small and medium-sized enterprises (Text with EEA relevance), Official Journal L107, 30/04/1996, P. 0004 – 0009" <http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31996H0280&model=guichett> (20 Temmuz 2003)

The European Commission, “*Definition of Small and Medium-Sized Enterprises*”.
<http://europa.eu.int/comm/enterprise/consultations/sme_definition> (30 Temmuz 2003)

Internet

Denizli Ticaret Odası. “Türk Ekonomisi ve İş Dünyasında KOBİ’lerin Yeri ve Önemi”.
<<http://www.dto.org.tr/>> (03 Ağustos 2003)

Etkin Yönetim Liderlik Eğitim Merkezi. “Küçük İşletmelerde Danışmanlık”.
<<http://www.eylem.com/danis/wdanis05.htm>> (03 Ağustos 2003)

<http://www.alomaliye.com/talha_apak_sektorel_dis_tic_sirket.htm> (06 Ağustos 2003)

<<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/IMALAT/250497.html>> (06 Ağustos 2003)

<http://www.eximbank.gov.tr/html_files/KobiTLKr.htm> (03 Ağustos 2003)

<<http://www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/avt/avt-rap-dig-ga8.htm>> (06 Ağustos 2003)

<<http://www.halkbank.com.tr/tarihce.htm>> (27 Temmuz 2003)

İstanbul Kültür Üniversitesi,
<<http://arge.iku.edu.tr/argeAykUzmAraElm.asp?t=ogrenci>> (05 Ağustos 2003)

İtalyan Dış Ticaret Enstitüsü. İstanbul:
<http://www.iceistanbul.com/ayakkabi_giris.htm> (06 Ağustos 2003)

İzmir İtalyan Ticaret Odası. “Dünyada Ayakkabı Sektörü”.
<<http://www.cciizmir.org/ayakkabi.asp>> (06 Ağustos 2003)

KOSGEB Hakkında. <<http://www.kosgeb.gov.tr/kosgeb/Default.asp>> (27 Temmuz 2003)

KOSGEB. “KOBİ Teşvik İstatistikleri”.
<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/13/Tesvik_istatistikleri.xls> (27 Temmuz 2003)

KOSGEB. “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler”.
<<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSIiletmeler.asp>> (25 Temmuz 2003)

Manisa Belediyesi. “Manisa Hakkında”.
<<http://www.manisa-bld.gov.tr/manisahak.htm>> (27 Temmuz 2003)

Manisa Ticaret ve Sanayi Odası. “Genel Bilgi”, <<http://www.mtso.org/t-genel.php>>
(27 Temmuz 2003)

RDF Fuarcılık LTD Şti. “Ayakkabı ve Sektörü Üzerine-Türkiye’de Ayakkabının Serüveni”. <<http://www.rdf.com.tr/index2.asp>> (06 Ağustos 2003)

TAFNET. “TAF Hakkında-Ayakkabının Tarihçesi”.
<<http://www.tafnet.org/index2.htm>> (06 Ağustos 2003)

TASD. <<http://www.turkishoes.org/html/sektorel.html>> (06 Ağustos 2003)

Türkiye Halk Bankası. “KOBİ Kredileri”.
<<http://www.halkbank.com.tr/kobi/finans/kokredi.htm>> (30 Temmuz 2003)

United States Small Business Administration. “About SBA”.
<<http://www.sba.gov/aboutsba/index.html>> (29 Temmuz 2003)

United States Small Business Administration. “Guide to SBA's Definitions of Small Business”. <<http://www.sba.gov/size/indexguide.html#intro>> (29 Temmuz 2003)

United States Small Business Administration. “Small Business Size Standards matched to North American Industry Classification System (NAICS)”.
<<http://www.sba.gov/size/sizetable2002.html#fn17>> (29 Temmuz 2003)

United States Small Business Administration. “Small Business Statistics”.
<<http://www.sba.gov/aboutsba/sbastats.html>> (29 Temmuz 2003)

Diğer Kaynaklar

Manisa Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği, 18 Ağustos 2003

Manisa Gümrük Müdürlüğü, Ağustos 2003

Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yönetimi, Haziran 2003

TOSYÖV. “KOBİ’ler ve Gümrük Birliği”, *Yuvarlak Masa Toplantıları, Aylık Yuvarlak Masa Toplantısı IV*, Ankara: 1994.

EK 1. ANKET FORMU

1. İşletmenizin ;

Ünvanı :
Kuruluş yılı :
Adresi :
Telefonu :
Fax :
E-posta :
WEB Adresi :

Bağlı Bulunduğu Mesleki Kuruluş :

- Ticaret ve Sanayi Odası
 Ayakkabıcılar Odası
 Diğer (Belirtiniz :
.....)

2. İşletmenizin hukuki yapısını belirtiniz.

- Anonim Şirket
 Limited
 Paylı Komandit Şirket
 Adi Komandit Şirket
 Adi Şirket
 Kollektif Şirket
 Şahıs

3. İşletmenizin hukuki yapısını değiştirmek istermisiniz ?

- Hayır Evet (Geçmek istediğiniz yapı : .....

4. İşletmenizin üretim birimleri faaliyetlerini ne tür bir yapıda sürdürmektedir ?

- Dükkan
 İş hanı
 Müstakil iş yeri
 Arsa içinde müstakil iş yeri
 Küçük sanayi sitesi
 Diğer (Belirtiniz: .....

5. İşletmenizdeki toplam personel sayısı ve bizzat üretimde çalışan personel sayısı nedir ?

- Toplam (.....) Üretim birimlerinde çalışan (.....)

6. İşletmeniz hedef pazarı hangisidir ve faaliyetlerini hangi pazarda/pazarlarda sürdürmektedir ?

	Faaliyet Pazarı	Hedef Pazar
• Yalnız yurtiçi pazarlar	☐	☐
• Yalnız yurtdışı pazarlar	☐	☐
• Hem yurtiçi, hem de yurtdışı pazarlar	☐	☐

7. Ürettiğiniz ürünler;

- Kendi markamızı taşımaktadır
 Fason üretimdir
 Her ikisi de

(EK 1. Devam)

8. İşletmenizde finansal planlama yapılıyor mu, yapılıyorsa ne tür ?
- Hayır
  - Kısa dönemli (1 yıldan az)
  - Uzun dönemli (1 yıldan fazla)
9. İşletmeniz ile ilgili mali kararları alırken işletme dışından destek alıyor musunuz, alıyorsanız nereden ?
- Hayır
  - Serbest Muhasebeci
  - Mali Müşavir
  - Yeminli Mali Müşavir
  - Özel Danışmanlık Şirketleri
  - Diğer (Belirtiniz : .....
10. Factoring, Forfaiting, Leasing gibi modern finansman tekniklerinden yararlanıyor musunuz, yararlanıyorsanız hangilerinden ?
- Hayır yararlanmıyoruz
  - Factoring
  - Forfaiting
  - Leasing
  - Diğer (Belirtiniz .....
11. İşletmeniz son bir yıl içinde ne tür banka kredisi kullandı, hangi kuruluşlardan yararlandı ?
- Hayır, kullanmadı
  - Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
  - Türk Eximbank
  - KOSGEB
  - Türkiye Kalkınma Bankası
  - Vakıflar Bankası
  - Emlak Bank
  - TOSYÖV
  - TOBB
  - Ziraat Bankası
  - Milli Prodüktivite Merkezi
  - KOS-DER
  - Özel Finans Kuruluşları
  - Halk Bankası KOBİ kredisi
  - Esnaf Kefalet ve Kredi Kooperatifi kredisi
  - Diğer (Belirtiniz : .....
12. İşletmenizin kullandığı banka kredilerinin vadesi nedir ?
- Kısa (1 yıldan az)
  - Orta (1-5 yıl arası)
  - Uzun (5 yıldan fazla)

(EK 1 Devam)

13. İşletmeniz banka kredisi kullanmıyor ise nedenleri neler olabilir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. Teminatların ağır olması
2. Faizlerin yüksekliği
3. Siyasi belirsizlik
4. Vadelerin kısa olması
5. Yeterli bilgiye sahip olmama
6. Ekonomik belirsizlik (döviz kuru, faiz, enflasyon belirsizliği)
7. Banka kredisine ihtiyaç duymama
8. Diğer (Belirtiniz : .....

14. İşletmeniz aşağıdaki devlet yardımlarının veya teşviklerinin hangilerinden yararlanmaktadır ?

- Araştırma-Geliştirme (AR-GE) yardımları
- Pazar Araştırması desteği
- "İstihdama Yol Açma" yardımı
- Ulusal/Uluslararası yurtiçi ve yurtdışı fuarlara katılım desteği
- Kalite Güvence Sistemi ve Çevre Yönetim Sistemi Belgeleri ile CE işaretinin alınmasına maddi destek
- Yurtdışı ofis, mağaza, işletme ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi
- Eğitim yardımı
- Yatırım indirimi
- Fon Kaynaklı Kredi İstisnası
- Yerli Makine ve Teçhizatta KDV desteği
- Finansal Kiralama Desteği
- Finansman Fonu Desteği
- İthal Makine ve Teçhizatta KDV ertelemesi
- Bina İnşaatı Harç İstisnası
- Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti
- Damga Vergisi ve Harç İstisnası
- Devlet yardımlarından/yatırım teşviklerinden yararlanmıyoruz

15. KOBİ'lere yönelik devlet yardımı sizce hangi amaçlara yönelik olmalıdır ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. Rekabet gücünü arttırıcı
2. İhracat gücünü arttırıcı
3. Teknolojileri yenilemeye yönelik
4. Ürün kalitesi standartlarını geliştirici
5. Kalifiye çalışan istihdama yönelik
6. Çevre ile ilgili

16. KOBİ'lere yönelik devlet yardımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz ?

- Yetersiz
- Yeterli
- İyi bir düzeyde
- Yararlanması çok güç (mevzuatlar ve bürokrasi açısından)
- Dağıtımını kontrolsüz
- Diğer (Belirtiniz : .....

(EK 1 Devam)

17. Aşağıda belirtilen devlet yardımlarından hangisinden yararlanmak istersiniz ?

- Taşıma maliyetlerine katkı
- Daha ucuz enerji
- Nitelikli personel istihdamında SSK Primlerinin devlet tarafından ödenmesi
- Makine ve araç gereç alımında garanti verme
- Belirli bir süre vergi almama
- Altyapı
- Diğer (Belirtiniz : .....

18. KOBİ'ler arası ortak kullanıma açılmasını istediğiniz tesisler nelerdir ?

- Kalıp Atölyeleri
- Makine Tamir Atölyesi
- Kalite Kontrol laboratuvarları
- Genel Danışmanlık Merkezleri
- Diğer (Belirtiniz : .....

19. Makine parkı, gayrimenkul v.b yatırımlar gerçekleştirmeyi düşünüyorsanız gerekli olan finansman kaynağını temin etmede yararlandığınız veya yararlanmayı düşündüğünüz finansman araçları nelerdir ?

- Yatırım gerçekleştirmedik
- Kısa Vadeli Banka kredisi
- Orta Vadeli Banka Kredisi
- Ticari Borçlanma
- Özkaynaklar
- Leasing
- Özel finans kuruluşları
- Diğer (Belirtiniz : .....

20. İhracat yapıyor musunuz ya da hiç yaptınız mı (Hangi ülke/ülkelere) ?

- Hayır hiç yapmadık.
- Evet-Ülke/Ülkeler (Belirtiniz : .....

21. İhracat potansiyelinizi etkileyen faktörler nelerdir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. İç pazarın yetersizliği
2. Farklı ve yeni ürün geliştirme ve sunma potansiyelimiz
3. Dış pazarlara olan ulaşım kolaylığı
4. Yaşanan iç pazar rekabeti
5. Patentli ürün sunabilmemiz
6. Teknolojik üstünlük
7. Rekabetçi fiyat üstünlüğü
8. Diğer (Belirtiniz : .....

(EK 1 Devam)

22. İşletmeniz ihracat yapmıyorsa nedeni ne olabilir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. Hammadde maliyetlerinin yüksekliği
2. Bilgisizlik
3. Kaliteye güvensizlik
4. Vergi oranlarının yüksekliği
5. Devlet teşviklerinin yetersizliği
6. İşçilik maliyetlerinin yüksekliği
7. Küçük olmanın zorlukları
8. Rekabet edememe
9. Finansal yetersizlik

23. İşletmenizin 2000, 2001, 2002 dönemlerine ait kapasite oranları nelerdir ?

	%40'dan az	%40-59	%60-79	%80-99	%100+
2000					
2001					
2002					

24. İşletmenizde üretim faaliyetlerinin tam kapasite düzeyinde gerçekleşmeme nedenleri nelerdir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. İthal malların rekabeti
2. Çalışanlarla ilgili sorunlar
3. Mali yetersizlikler
4. Pazarlama yetersizliği
5. İşçilik
6. Teknoloji yetersizliği
7. Talep yetersizliği
8. Hammadde ile ilgili sorunlar
9. Diğer (Belirtiniz:.....)

25. Kullanmakta olduğunuz teknoloji yeni ve güncel değilse rekabette avantaj sağlamak amacıyla teknolojinizi neden değiştirmiyorsunuz ?

- Teknolojimiz günceldir
- Mali güçlükler nedeni ile
- Karlı olmaması nedeni ile
- Talep yetersizliğinden
- Siyasi ve ekonomik belirsizlik yüzünden
- Diğer (Belirtiniz: .....

26. İşletmenizde bir AR-GE (Araştırma-Geliştirme) birimi var mı ?

- Evet
- Hayır

27. Yıllık satış tutarınız (Milyar TL) ?

- 5-10
- 10,1-20
- 20,1-40
- 40,1-80
- 80,1-160
- 160,1+

-
-
-
-
-
-

28. Bilançonuzdaki aktif değerler toplamı (Milyar TL) ?

- 1-3
- 3,1-10
- 10,1-30
- 30,1-100
- 100,1-250
- 250,1+

-
-
-
-
-
-

(EK 1 Devam)

29. Öz sermayeniz (Milyar TL) ?

0-5

5,1-10

10,1-20

20,1+

30. Kârınız ne kadardır ?

2000

2001

2002

..... | ..... | .....

31. İşletmenizin borçlarının vade bakımından ağırlıklı dağılımı nasıldır ?

- Borcumuz yok
- Kısa (1 yıldan az)
- Uzun (1 yıldan fazla)

32. Kullanmakta olduğunuz fonları (mali kaynakları) arttırmak için başvuracağınız fon kaynakları nelerdir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. Sermaye artırım
2. Kredi olanakları
3. Özel Finans Kurumları
4. Mali kuruluşlar (factoring, leasing)

33. İşyerinizde ne şekilde eğitim verilmektedir ?

- Eğitim yapılmamaktadır
- İşyerinde kendi elemanlarımızca sürekli iç eğitim yapılmaktadır
- İşyerinde dışarıdan sağlanan eğitimcilerce (uzmanlarca) sürekli eğitim yapılmaktadır.
- İşyerinde seyrek de olsa eğitim yapılmaktadır
- Çalışanlarımız, işyeri dışında, seminer, kurs v.b. yollarla eğitimden geçmektedirler.
- Çıraklık Eğitim Merkezi
- Diğer (Belirtiniz : .....

34. Yeni yatırımlara yönelme nedenleriniz nelerdir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. Kapasiteyi arttırmak amacıyla
2. Yeni bir ürün imal etmek amacıyla
3. Ürünün kalitesini arttırmak amacıyla
4. Yeni üretim teknolojisine geçmek amacıyla
5. İhracatı arttırmak amacıyla

(EK 1 Devam)

35. Mamul fiyatlarının artmasına neden olan faktörler nelerdir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. Hammadde fiyatlarındaki artışlar
2. İşçilik ücretlerindeki artışlar
3. Enerji maliyetlerindeki artışlar
4. Nakliye ücretlerindeki artışlar
5. Kira giderlerindeki artışlar
6. Kredi maliyetlerinin yüksekliği
7. Hammaddenin kalitesizliği
8. Diğer (Belirtiniz :.....)

36. Üretimizde kullanmakta olduğunuz hammadde, yarımamul madde vb. girdileri temin ettiğiniz kaynaklar nelerdir ?

Önem derecesine göre sıralayınız : .....

1. İç pazardan
2. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden
3. AB dışı Avrupa ülkelerinden
4. NAFTA (ABD, Meksika, Brezilya, Kanada)
5. Asya ülkeleri

KATILIMLARINIZDAN DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİZ.

T.C. YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.
YATIRIM MENKUL DEĞERLER MERKEZİ